

T. C.

İstanbul Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TÜRKİYELİ KÜRTLERİN ETNİK KİMLİK
STATÜLERİNDE YAŞANAN FARKLILAŞMANIN
DEĞER AKTARIM SÜREÇLERİYLE OLAN
İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Aydın BAYAD

2501120743

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Sevim CESUR

İstanbul 2015

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Aydın BAYAD

Anabilim/Bilim Dalı: Psikoloji Anabilim Dalı

Tez Savunma Tarihi: 26.06.2015

Numarası : 2501120743

Danışman Öğretim Üyesi: Doç. Dr. Sevim
CESUR

Tez Savunma Saati :15.30

Tez Başlığı : Türkiyeli Kürtlerin Etnik Kimlik Statülerinde Yaşanan Farklılaşmanın Değer
Aktarım Süreçleriyle Olan İlişkisinin İncelenmesi

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç. Dr. Sevim CESUR		kabul
2- Yrd. Doç. Dr. Göklem TEKDEMİR YURTDAS		kabul
3- Yrd. Doç. Dr. Elif ÇELEBİ		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof. Dr. Gül ŞENDİL		
2- Yrd. Doç. Dr. Ömer UYSAL		

TÜRKİYELİ KÜRTLERİN ETNİK KİMLİK STATÜLERİNDE YAŞANAN FARKLILAŞMANIN DEĞER AKTARIM SÜREÇLERİYLE OLAN İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Aydın BAYAD

ÖZ

Bu araştırmanın temel amacı; Türkiye’de, sosyal ve politik dönüşümlerin makro düzeyde yaratacağı kültürel dönüşümler sonucu, insanların değer sistemleri ve sosyal kimliklerinde meydana gelen değişimleri Kürtler bağlamında incelemektir. Umaña-Taylor, Yazedjian ve Bacama-Gomez (2004) tarafından geliştirilen Etnik Sosyalleşme Modeli kapsamında, Türkiyeli Kürtlerin etnik kimlik statüleri belirlenmiş; kültürlerarası psikoloji alan yazınında Schwartz (1992) tarafından geliştirilen Değerler Yaklaşımı’na göre de değer öncelikleri tespit edilmiştir. Modernizasyon teorisi (Inglehart ve Baker, 2000) varsayımları doğrultusunda; değerler ile etnik kimlik statülerinin birbirileri üzerinde ne derece etkili olduğu incelenmiştir.

Araştırma için yaşları 18 ile 57 arasında değişen 235 (67 kadın, 165 erkek) kişiye, gönüllülük esasına göre, çevrimiçi anket sistemleri aracılığıyla ya da elden ulaşılmıştır. Katılımcılara Demografik Bilgi Formu, Etnik Kimlik Ölçeği, Ailevi Etnik Sosyalleşme Ölçeği, Kolektif Benlik Değeri Ölçeği ve Portre Değerler Anketi uygulanmıştır.

Bulgulara göre Türkiyeli Kürtlerin değer öncelikleri yaş, etnik kimlik ve politik görüş tanılamalarına göre farklılaşmaktadır. Ayrıca demografik değişkenlerden bağımsız olarak; Kürtlerin değer öncelikleri kişisel ve grup düzeyinde de farklılaşmaktadır. Etnik kimlik statüleri başarılı yönünde arttıkça; Yeniliğe Açıklık ve

Öz Aşkınılık değır boyutları artmakta; Öz Genişletim ve Muhafazacı Yaklaşım değır boyutları ise statülere göre değışmemektedir.

Araştırmanın demografik değışkenler ile değır öncelikleri arasındaki ilişkiye dair sonuçları, materyal değırlerin post materyal değırlere doğru değışimi üzerinden tartışılmıştır. Grup düzeyinde elde edilen değır öncelikleri ise sosyodemografik değışkenlerden bağımsız bir şekilde Türkiye bağlamında üretilen Kürt ve Kürtlük sosyal temsillerinin belirleyiciliğine bağlanmıştır. Son olarak, kentleşme ve modernizasyon sonucunda insanların değır kaybı yaşayarak kimliklerini daha fazla önemsemeye başladıkları varsayımı desteklenmiştir.

Anahtar kelimeler: Etnik Sosyalleşme, Değırler, Modernizasyon, Kürtler

INVESTIGATION OF ETHNIC IDENTITY STATUS AND VALUE TRANSFORMATION PROCESSES OF KURDISH PEOPLE IN TURKEY

AYDIN BAYAD

ABSTRACT

The main aim of this study is to examine changes of Kurdish people's value systems and social identity status occurring in the context of social and cultural transformation as a result of macro-level political changes in Turkey. We used Schwartz's (1992) Values Approach to identify the value structure of Kurdish people and Ethnic Socialization Model of Umaña-Taylor, Yazedjian and Bacama-Gomez (2004) to determine Kurdish ethnical identification status. We examined to what level the values and ethnical status effect each other in the time in accordance with the assumptions of Modernization Theory (Inglehart and Baker, 2000).

We reached 235 individuals (67 women, 165 men) ranging from 18 to 57 years old. All the participants voluntarily joined the research face to face or through an online survey system. Demographic Information Form, Ethnical Identity Scale, Familial Ethnic Socialization Scale, Collective Self-Esteem Scale and Portrait Values Questionnaire were applied to all participants.

According to the Results; the value priorities of Kurdish people differ according age, ethnic identity and the definitions of political view. Also regardless of demographic variables; Kurdish people were differentiated on value priorities in the individual and group level. Increase towards 'Achieved' ethnical identity status of Kurdish people, resulted with an increase in Openness to Change and Self-Transcendence value dimensions. In contrast Self-Enhancement and Conservation value dimension didn't

change according to the ethnical identity status.

The results about the relationship between demographic variables and values priorities were discussed via material to post-material value change assumption. Regardless of sociodemographic factors value priorities observed at the Group level were explained by the social representations of Kurds and Kurdish which were produced in Turkish context. Finally ‘Loss of Value’ hypothesis which posits advanced level of urbanization and modernization will result with the need of feeling unique by identity is supported in Kurdish context.

Key words: Ethnic Socialization, Values, Modernization, Kurd

ÖNSÖZ

Türkiye’de yoğun politik gündemlerin gölgesinde günlük rutinlerimizde tükettiğimiz kavramlardan biri olarak etnik kimlikler, politik anlamlar tanıyan etiketler gibi işlese de; söz konusu kategoriler maddi, sosyal ve kültürel koşulların yüzeyde görünen kısmıdır. Etrafımızı saran sosyal evrenle müzakereler yaparak edindiğimiz ve nihayetinde bireysel bir düzeyde psikolojik bir nesne olmaktan kurtulamayan bu kategorilerin işleyişine dair bilgilerimiz ise maalesef çok kısıtlıdır. Bu çalışmayla alanda bu konuda yapılabilecek çalışmalara seçenekler sunmak ve mümkünse bir yol açmak amacıyla değer-kimlik arası etkileşimlere bakmaya çalıştım.

Kendisi de benim gibi gececi olduğundan senkronize çalışma kitabını baştan yazdığımız, sonu gelmeyen dosya isimlerinden sıkılmadan en ince detaylara kadar yaptığı kontrollerle beni hep şaşırtan, tüm eleştiri, öneri ve desteklerini ‘invisible hand’ olarak göstermeden ama varlığını hep hissettirerek yapan, danışmanım Doç. Dr. Sevim Cesur’a; çatıdaki buluşmalarda dingin enerjisiyle yüzeylerden yüzey beğendirmesinin yanında tezin analizlerinde de danışmanlığını esirgemeyen ve tüm acemiliklerime göğüs geren, Yrd. Doç. Dr. Ömer Uysal’a; dijital aletlerle aramdaki iletişimsizliğe hep öneriler sunan ve bu çalışma boyunca teknik desteği sayesinde zaman kazanmama yardım eden çalışma arkadaşım Arş. Gör. Ogeday Çoker’e; Van’da veri toplarken benden bile daha sorumlu davranıp katılımcılara ulaşmamı sağlayan sevgili Heliz’e ve Zin’e; İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümünde çeşitli tartışmalarda kafa açan tüm çalışma arkadaşlarıma; bütün huysuzluklarıma rağmen etrafımda olmayı sürekli beceren Tamer’e Melek’e Hürrem’e ve İbrahim’e teşekkür ederim.

Ayrıca sonsuz sevgileri sayesinde senede bir de olsa yuva hissi sağlayan bütün aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Aydın BAYAD

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
TABLO LİSTESİ	xii
ŞEKİL LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
SOSYALİZASYON	3
1.1. Gelişimin Sosyal Organizasyonu	3
1.2. Kuşak Farkı ve Küresel Değerler	4
1.3. Modernizasyon ve Değer Dönüşümü	7
1.4. Kimlik ve Değer Aktarımı	11
1.5. Ekolojik Gelişim Modeli	13
1.6. Sosyal Kimlik ve Değer Edinimi	16
1.6.1 Kolektif Benlik Değeri	21
1.6.2 Etnik Özdeşleşme	22
1.6.3 Ailevi Etnik Sosyalleşme	25
1.7. Tarihsel Arka Plan	27
1.7.1 Türk Uluslaşması ve Homojenleştirme Projesi	27
1.7.2 Kürt Etnik Kimliğinin Ortaya Çıkışı	30
	viii

1.7.3	Sekülerleşme ve Kürt Milliyetçiliği	32
1.7.4	Terör Çağı ve Siyasi Polarizasyon	34
1.8.	Araştırmanın Hipotezleri	37
1.8.1	Birinci Grup Hipotezler	37
1.8.2	İkinci Grup Hipotezler	38
1.8.3	Üçüncü Grup Hipotezler	39
İKİNCİ BÖLÜM		40
YÖNTEM		40
2.1.	Örneklem	40
2.2.	Veri Toplama Araçları	42
2.2.1	Demografik Bilgi Formu	43
2.2.2	Etnik Kimlik Ölçeği (EKÖ)	43
2.2.3	Kolektif Benlik Değeri Ölçeği(KBDÖ)	46
2.2.4	Ailevi Etnik Sosyalleşme Ölçeği(AESÖ)	47
2.2.5	Portre Değerler Anketi	48
2.3.	İşlem	51
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		52
BULGULAR		52
3.1.	Yaş ve Değerler Arasındaki İlişkiye Yönelik Hipoteze Dair Analizler	52
3.2.	Birey ve Grup Düzeyi Değerler Arası İlişkiye Yönelik Hipotezlere Dair Analizler	54
3.2.1	Birey ve Grup Düzeyi Değerlerin Ortalama Karşılaştırmaları	54

3.2.2	Değer Boyutları Arasındaki Farkın Demografik Değişkenlerle İlişkisi	56
3.3.	Etnik Kimlik Statülerinin Değerlerle İlişkisine Yönelik Hipotezlere Dair Analizler	58
3.3.1	Etnik Grupla Özdeşleşmeyle İlişkili Değişkenlere Dair Analizler	58
3.3.2	Etnik Kimlik Statülerinin Belirlenmesi	59
3.4.	Etnik Kimlik Statüleri ile Değerler Arasındaki İlişkiye Dair Analizler	61
3.4.1	Etnik Kimliği Olumlamanın Değerlerle İlişkisine Dair Analizler	61
3.4.2	Etnik Kimlik Statülerinin Değerler Üzerindeki Etkisinin Karşılaştırılması	63
	DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	66
	TARTIŞMA	66
4.1.	Değerler ile Sosyal Karakteristikler Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Tartışılması	66
4.1.1	Demografik Değişkenlerin Değerler Üzerindeki Etkisinin Tartışılması	66
4.2.	Birey ve Grup Düzeyi Değer Karşılaştırmalarına Dair Tartışma	69
4.3.	Etnik Özdeşleşmeyle İlişkili Değişkenlere Dair Bulguların Tartışılması	72
4.3.1	Yaşın Özdeşleşme Üzerindeki Etkisi	73
4.3.2	Ailevi Etnik Sosyalleşme Pratiklerinin Özdeşleşme Üzerindeki Etkisi	74
4.3.3	Kolektif Benlik Değerinin Özdeşleşme Üzerindeki Etkisi	75
4.4.	Etnik Kimlikle Özdeşleşme ile Değerler Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Tartışılması	77
4.4.1	Etnik Kimlik Statülerinin Belirlenmesi	77
4.4.2	Etnik Kimlik Statüleri ile Değerler Arasındaki İlişkiye Dair Tartışma	78

SONUÇ	82
Sınırlılıklar ve Öneriler	85
KAYNAKÇA	85
EKLER	100
Ek-1. Bilgilendirilmiş Onay Formu	100
Ek-2. Demografik Bilgi Formu	101
Ek-3. Etnik Kimlik Ölçeği	102
Ek-4 Kolektif Benlik Değeri Ölçeği	103
Ek-5 Ailevi Etnik Sosyalleşme Ölçeği	104
Ek- 6. Portre Değerler Anketi	105

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri.....	41
Tablo 2. Etnik Kimlik Ölçeği Faktör Analizi.....	45
Tablo 3. Ailevi Etnik Sosyalleşme Ölçeği Faktör Analizi.....	48
Tablo 4. Portre Değerler Anketi, Ailevi Etnik Sosyalleşme Ölçeği, Etnik Kimlik Ölçeği ve Kolektif Benlik Değeri Ölçeği Cronbach Alfa Değerleri.....	50
Tablo 5. Demografik Değişkenler İle Değer Boyutları Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.....	52
Tablo 6. Değer Boyutlarının Birey ve Grup Düzeyinde Ortalama Karşılaştırması t Test Sonuçları.....	55
Tablo 7. Birey ve Grup Düzeyinde Değer Tiplerinin Ortalamaya Göre Hiyerarşik Sıralaması.....	56
Tablo 8. Birey ve Grup Düzeyinde Değer Boyutları Farkının Demografik Değişkenlerle Korelasyon Analizi Sonuçları.....	57
Tablo 9. Keşif, Kararlılık, Olumlama Alt Ölçekleri ve Özdeşleşme Toplam puanıyla; Yaş, Ailevi Etnik Sosyalleşme Ölçeği ve Kolektif Benlik Değeri Ölçeği Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.....	58
Tablo 10. Etnik Kimlik Statülerinin Dağılımı.....	60
Tablo 11. Sekiz ve Dört Gruplu Kimlik Statülerinin Portre Değerler Anketi ile Spearman Korelasyon Analizi Sonuçları.....	62
Tablo 12. Olumlama Alt Ölçeğinin Değer Boyutları Üzerindeki Etkisi.....	63
Tablo 13. 4 gruplu etnik kimlik statülerinin Öz Aşkınlık ve Yeniliğe Açıklık Değer Boyutları ANOVA Sonuçları.....	64
Tablo 14. Etnik Kimlik Statülerinin Değer Boyutları Ortalama Dağılım.....	65

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Etnik Kimlik Edinimi Modeli Kapsamında Kimlik Statülerinin Dağılımı....	44
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt.	:	Aktaran
Çev.	:	Çeviren
SPSS	:	Statistical Package for the Social Science
EKÖ	:	Etnik Kimlik Ölçeği
KBDÖ	:	Kolektif Benlik Değeri Ölçeği
AESÖ	:	Ailevi Etnik Sosyalleşme Ölçeği

GİRİŞ

Azınlıklar sosyal psikoloji alan yazınında genelde ayrımcılık ve önyargı çalışmalarında; söz konusu olumsuz davranışların nesnesi olarak çalışılmıştır. Baskın grupların neden ayrımcılık sergilediği veya ayrımcılığın hangi bağlamlarda ortaya çıktığı bilgisi, çoğunluk grupların istenmeyen davranışlarını anlamamız açısından çok değerli olsa da azınlıkların kendi kimlikleriyle nasıl özdeşleştikleri veya negatif kimliklerle başa çıkmak için kullandıkları stratejilerin seçimlerini hangi dinamiklerin belirlediği meselesi görece yeni ve çok ilgi gösterilmeyen bir konudur.

Toplumsal hiyerarşi içinde düşük seviyelerde bulunan bu gruplar genel olarak eğitim, sosyal kaynaklara ulaşım, istihdam ve daha birçok konuda dezavantajlı konumda olduklarından, gelişkin demokrasilerde bile suça eğilim, madde bağımlılığı, aile içi şiddet gibi sorunlar yaşama olasılıkları hep daha yüksektir. Ve bu durum dini, etnik ve cinsel azınlıklar için geçerlidir.

Türkiye’deki dini azınlıkların çoğu, cumhuriyetin kuruluşundan bu yana çeşitli zamanlarda ya politik hamlelerle ya sosyal baskılarla ya da resmi kararlarla ülkeyi terk etmek zorunda kalmışlardır. Türkiye’de kalanların büyük kısmı ise kültürel vatandaşlık politikası sonucu görünmez azınlıklar (invisible minorities) olarak asimilasyonla Türkleştiriler. En kalabalık etnik azınlık olan Kürtlerde ise marjinalleşerek kitlesel şiddet eylemlerine varan gerçekçi çatışma stratejisi kullananların sayısı azımsanmayacak kadar çoktur.

Ülke siyaseti ve toplumsal sistem değiştikçe Türkiyeli Kürtlerin statülerinde ve sosyal görünürlüklerinde yaşanan yükselmeye rağmen Türkiye’de ağırlıklı olarak politik ve bunun yanında bazı sosyolojik çalışmalar (Beşikçi, 1993; Bozarslan, 1996; Yeğen, 2003) dışında grubun kendisi hakkındaki bilgi çok sınırlıdır. Bu çalışma Kürt gençlerinin sağlıklı bir etnik kimlik edinimlerinde, sosyal karakteristiklerin ve ailenin rolüne eğilmektedir. Sosyalizasyon alan yazını azınlık grupların çoğunluk grupla sağlıklı entegrasyonunun, her iki grup içinde olumlu sonuçlandığını göstermektedir(Berry 1984, Rivas-Drake, 2012; Schwartz, Rodriguez, Weisskirch,

Zamboanga ve Pantin, 2012, Schwartz, Syed, Yip, Knight ve Umaña-Taylor, Rivas-Drake, Lee, 2014).

Türkiye’de 1965 nüfus sayımından itibaren anadil esasına dayanan etnik kimlik bilgisi yayınlanmamasından dolayı Kürtler hakkında çok az bilgi olmasına rağmen; Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde doğum oranları oldukça yüksek ve eğitim seviyesi ise oldukça düşüktür (TÜİK, 2014). Homojen olarak bilinmelerine rağmen dini, ekonomik, kültürel olarak heterojen bir grup olan Kürtlerin bu demografik farklılıkları sosyalizasyon için önemli bir bağlam olan aile hayatını etkilemektedir. Dolayısıyla aileden ve yakın çevreden başlayan kimlik edinimi dinamiklerine ve bu dinamiklerin etkileşimlerine bakmak; etnik kimlik gibi kültürel düzeyde üretilen sosyal kategorileri anlamak için hayati önemdedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYALİZASYON

1.1.Gelişimin Sosyal Organizasyonu

Kültürel ve sosyal dünyanın içselleştirilmesi, çocukluktan başlayarak yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Doğumdan hemen sonra biyolojik varlığımıza bir isimle eklemlenen sosyal varlığımız, ilk andan başlayarak yaşamın son anına kadar devam edecek sosyal etkileşim ve kültürel aktarım süreçleriyle bizi insan olmaya doğru şekillendirir/biçimlendirir. Bu şekillenme/biçimlenme süreci belirli bir kültürel ve sosyal örüntünün, öğrenmelerle bir kişiden başka bir kişiye aktarılmasıyla yani sosyalizasyonla mümkün olur. Sosyalizasyon çocuklarda pozitif ve/veya beklenen bazı davranışlar edindirmek amacını taşır (Hadjar, Baier ve Boehnke, 2008).

Sosyalizasyon ile ilgili geleneksel sayılabilecek bu işlevselci bakış açısı, kültürel ve sosyal normların aktarımının, kültür hakkında yetkin bireyler üretmek olduğunu varsayar (Cheng ve Kuo, 2000; Inkeles ve Levinson, 1963). Böylelikle sosyal kuralların yeniden üretilmesi toplumsal olarak istikrarlı bireyler ve sistemler yaratır. Bu bağlamda insanların sosyal ilişkilerinde ve sosyal hayatlarında kullandıkları kıstas veya yöntem olduğu varsayılan değerlerin (Asan, Ekşi, Doğan ve Ekşi, 2008; Taşdemir, 2012); kültürün ve sosyal düzenin işlemesi için çocuklara, doğru ve tam bir şekilde aktarılmasıyla mümkün olabilir.

Değerler her bir birey için bir sistem örüntüsü oluşturarak, bireyin bilişsel yapısı için merkezi bir rol üstlenir. İnanç, tutum ve davranışların şekillenmesinde temel yapı taşı görevi görerek (Rokeach, 1970; Schwartz ve Bardi, 2001), sosyal etkileşimde başkalarına kendimizi sunma biçimimizi belirler. Kültürün ve sosyal düzenin; bilişsel mekanizma örgütlenmesinden başlayarak tutum ve davranışlarına kadar her bireye içkin bir şekilde değerler aracılığıyla aktarılması, kültürün yeniden inşasını olanaklı kılar. Bu anlamıyla toplumsal sistemin yeniden üretildiği çekirdek yapı ailedir. Her bir aile, kültürel sistemin yeniden üretildiği hücre görevi görerek sistemin devamlılığını garanti altına alır.

Ancak kültürün yeniden üretilmesi ve değerlerin aktarılması her zaman mükemmel bir kopyalama ya da taklit şeklinde olmayabilir. Sosyalizasyon sürecine işlevselci yaklaşımın deterministik bakış açısı; bireyin sosyal failliğinin azımsanması dolayısıyla eleştirilir. Çocukların ailelerinden farklı değer sistemleri edinerek sosyal değişmeyi mümkün kıldıkları araştırmacılar tarafından dile getirilmektedir. Sosyal değişimi birey düzeyinde açıklayamayan bu tek yönlü aktarım bakış açısını; sosyal inşacı yaklaşımla eleştiren araştırmacılar, sonlanmayan bir süreç olarak sosyalizasyonun her bir kuşağa ait bireylerin kendi yaşam döngüsü içerisinde anlamlı semboller kullanarak çevresiyle müzakere sonucu (sembolik etkileşimcilik) değer ve kimlikler ürettiğini varsaymaktadır (Cheng ve Kuo, 2000). 1960'lı yılların öğrenci hareketlerini inceleyen araştırmalar bu yaklaşımı destekleyerek, gençler arasında alternatif değer yönelimlerinin olduğunu göstermiştir (Homer, 1993). Buna karşın; Thurnher, Spence ve Lowenthal (1974), ebeveynler ve çocuklar arasındaki değer farklılaşmasının tek bir kuşakta sonlanan bir gelişme olmadığını, ebeveyn ve çocuk arasındaki farkların ortalamanın altında kaldığını belirterek, kuşak farkının bir mit olduğunu söylemişlerdir. Araştırmacılar tarafından değer aktarımı konusu kültürel değişim ve kültürün muhafazası için temel bir konu olsa da (Schönpflug, 2001); aktarımın niteliği, yönü ve kuşak kavramsallaştırması problemli ve tartışmalı konular arasındadır.

1.2. Kuşak Farkı ve Küresel Değerler

Ebeveynler ve çocukları arasında 10-15 yıllık zaman dilimleri arasında kültürel örüntü sayılabilecek; dinledikleri müzikten, giyilen kıyafete kadar birçok fiziksel değişim gözlenmekle birlikte bu değişim değerler düzeyinde olmayabilir. Ayrıca bu dönüşümler sadece belirli bir kuşağın yaşam döngüsünde eğilim(trend) olarak popüler olup sonra tekrar genel eğilimlerde düşüşe neden olabilir. Örneğin; Feather 1975 yılında ebeveynler ve çocukları karşılaştırdığı çalışmasında ebeveynlerin aile ve güvenlik gibi konuları içeren değerleri önemserken; çocukların coşku ve haz gibi konularla alakalı değerleri daha çok önemsediklerini bulgulamıştır. Ancak ona göre evrensel bir düzen olarak farklı zamanlarda söz konusu olan biyolojik dönüşüm ve

değişen ihtiyaçlar, insanların hayattan beklentisi ve sorumluluklarını değiştirebilir (Akt. Homer, 1993).

Buradan hareketle biyolojik yaşın ve ihtiyaçların etkileri değer seçimlerini ve önceliklerini etkilese de, kültürel düzeyde değerlerin dönüşümü üzerinde sosyal karakteristikler kadar etkili olmadığı söylenebilir. İnsanın sosyal hayatında inanç, tutum ve davranışlarını belirleyen temel yapılar olarak değerler, daha büyük sosyal dinamiklerce şekillenmektedir. Kohn, 1976 yılındaki çalışmasında sosyal sınıfları insan davranışını belirleyen önemli bir değişken olarak tanımlar. Çünkü ona göre sosyal gerçeklere bakış açımızı belirleyen koşullar sosyal sınıf aidiyetimize göre belirlenir. Bu yüzden Kohn'a göre ebeveynler ve çocukları arasındaki benzerlik, sosyal gerçekliğe bakışımızı belirleyen politik-dini inanç, yaşam tarzı ve değer yönelimleri arasında aracı bir değişken olabilir. Bu konuda Lipset (1959) işçi sınıfına mensup örneklerden oluşan düşük sosyo-ekonomik statülü bağlamlarda ebeveynler arasında yaygın olan otoriter ana-babalık stilleri ile çocukların otoriter tutumları arasında anlamlı ilişkiler bulmuştur. Ebeveynler ile çocuklar arasında sosyokültürel ve sosyopolitik ortaklığın yanında; yaş, cinsiyet ve değişen kültür endüstrisi sonucu kuşaklar arasında farklılaşma da mümkündür. Bu durum değer aktarımının ve değer değişiminin muhtemelen birbirine bağlı ancak farklı işleyen süreçler olduğunu göstermektedir (Hadjar, Baier ve Boehnke, 2008).

Değerlerin bu şekilde bireyüstü büyük sosyal yapılarla olan ilişkisi değerler kavramının kendisini de bireyüstü bir yere taşımıştır. İlk olarak Rokeach (1973) küresel düzeyde yaygın olarak bulunan değerler iddiasıyla, üst düzey değerlerden oluşan *Değerler Sistemi Kuramını* ortaya atmıştır. Daha önce yapılan sosyal sınıf, sosyo-ekonomik seviye ve ana-babalık stilleri tartışmaları değerlerin sosyal karakteristiklere olan duyarlılığını ortaya koymuşken; sosyal psikolojide 80'lerin popüler çalışma alanı ve en önemli sosyal karakteristiklerden biri olan kültür bu tartışmaya dâhil olmaya başlamıştır.

Evrensel düzeyde geçerli olan psikoloji kavramsallaştırmaları; kültüre göre şekillenen sosyal, politik ve tarihsel yapılardan etkilenen kıta Avrupası'na ait yerel değerlendirmeler olarak eleştirilmekteydi (Gergen, 1973). 1980'li yıllardan itibaren

kültürün sosyal psikolojide kapsamlı olarak ele alınmaya başlaması ve özellikle Rokeach'ın değerleri amaç ve araç değerler olarak iki grupta ele alan çalışması üzerine yapılan araştırmalar değerlerin şekillenmesinde kültürün belirleyiciliği üzerine yoğunlaşmaya başladı.

Değer kategorilerinin dökümünü yaparak uluslararası düzeyde geçerlilik arayan Hofstede (1980) ulus ötesi bir firma olan IBM'de çalışanların değer tercihlerini araştırdı. Ulusal sınırlar temel alınarak yapılan bu çalışmada değer kategorileri Lispet'in çalışmasındaki hiyerarşik toplumsal sistemin dikey örgütlenmesine göre değil, yatay düzeyde kültürler göre sınıflandırılarak 4 boyut elde edilmiştir. Buna göre kültürler; *güç mesafesi*, *belirsizlikten kaçınma*, *erillik-dişilik* ve *bireycilik-kollektivizm* boyutlarına göre farklılaşan değer sistemlerine sahiptirler. Böylelikle kültürlerin genel eğilimlerinin belirli değer kategorilerini işaretlediği varsayılmıştır. Bu çalışma çalışanların temsil ediciliği, ulusal sınırların kültürü kapsamaması gibi çeşitli eksiklikleri dolayısıyla eleştirilmiş olsa da, farklı araştırmacılar tarafından tekrarlanmış ve yaşayan kültürlerin genel eğilimlerini belirtmek için sosyal psikoloji alan yazınında özellikle *bireycilik-kollektivizm* boyutu sıkça kullanılmıştır. Bond (1988) batı psikoloji geleneğinin genel eğilimlerinden farklılaşmayan bu çalışmayı, kültürleri batılı dünya görüşüne göre kategorize ettiği gerekçesiyle eleştirmiş ve uzak doğuda bu genel eğilimlerden farklı değer kategorileri bulmuştur.

Ulusal sınırları aşan bu genel eğilimler bazı durumlarda belirli bir coğrafyada, birden fazla ülkeyi aynı kültürel sistem içerisine yerleştirirken; çok kültürlü ülkeler başta olmak üzere birçok ülkede ulusal sınırlar içerisinde farklılaşmalar söz konusu olmuştur. Ayrıca değer sistemlerinin kültürel düzeyde boyutlandırılmasının bireysel düzeyde açıklamaları imkânsız kıldığı gerekçesiyle eleştirilmiştir.

Daha sonra Schwartz farklı ülkelerde yaygın bir şekilde var olduğunu varsaydığı 56 değer kategorisini, kişilerin kendileri açısından önem derecesine göre sıralamasını isteyerek çok boyutlu ölçek analizi kullanmıştır. Böylelikle değerleri hem bireysel düzlemde hem de kültürel düzlemde analiz etme şansı doğmuştur. Schwartz (1992) 60 farklı ülkeden topladığı veriler sonucu, değerlerin 10 farklı değer

tipinden oluştuğu ve bunun da tüm kültürlerde ortak olduğu sonucuna varmıştır. Schwartz'ın, değerleri evrensel olarak görmesinin nedeni ise temel değerlerin biyolojik bir organizma olarak insanın doğuştan var olan temel ihtiyaçları; koordinasyonlu sosyal etkileşimin temel gereksinimleri, bireyin bağlı olduğu grubun hayatta kalması ve refahı için gerekli olan gereksinimlere karşılık geldiğini düşünmesidir. Değerler bireysel ihtiyaçlar üzerinden açıklandığı için, her bir birey için farklılıkları açıklayabilecek bir değer sistemi mekanizmasıyla hem kişinin değer profilini, hem de bu kişinin bağlı bulunduğu kültüre olan duyarlılığını ölçmek mümkün hale gelmiştir (Hogg ve Vaughan, 2007).

Schwartz'ın (1992) evrensel olduğunu söylediği 10 değer tipi; *Güç, Başarı, Uyma, Hazcılık, Geleneksellik, Öz-yönelim, Güvenlik, Evrenselcilik, Uyarılım ve İyilikseverlik*'tir. Bu on değer tipinin oluşturduğu dört ana değer grubu, Yeniliğe Açıklık (Openness to Change) / Muhafazacı Yaklaşım (Conservation) ve Öz Aşkınlık (Self-Transcendence) / Öz Genişletim (Self-Enhancement) şeklinde iki boyut üzerinde yer alır. Ülkeler bu iki boyut üzerinde değerler ölçeğinden alınan puan ortalamalarına göre yerleştirilirken, aynı ölçüm yöntemi tek bir birey için de yapılabilmektedir. Bireysel olarak mikro ve kültürel olarak makro boyutlarda değerlerin karşılaştırmalarda kullanılabilecek bir değişken olması; karşılıklı olarak değer-kültür ilişkisini tartışmak için oldukça işlevsel olmasına rağmen değerlerin nasıl aktarıldığı konusu ve kuşakların bu aktarımdaki rolleri netleşmiş değildir.

1.3. Modernizasyon ve Değer Dönüşümü

Rokeach, Hofstede, Bond ve Schwartz tarafından kültür-değer kategorizasyonuna dayanan, kültürün değişime olan direnci ve kültürün belirleyiciliği iddiasının düşünsel arka planı Max Weber'e (1934) kadar dayanır. Bu düşünce ekolü kültürün ekonomik ve politik değişimlere karşı direnç göstererek, ortak miras alanında uzun süreler dayandığını varsaymaktadır. Yukarda anlatılan yaklaşımlar araştırmanın yapıldığı zamanla sınırlanmış değerler ve kültür arası değerlendirmeleri içermektedir. Kültürlerin zaman içerisindeki değişimini değil değerler üzerindeki etkileri dolayısıyla karakteristik özelliklerini tespit amacıyla

yapılan çalışmalardır. Bu yüzden politik-tarihsel dönüşümlerin kültür ve dolayısıyla değerler üzerindeki dönüşümünü açıklama konusunda yetersiz kalmaktadır.

Belirli bir süre zarfında yapılan veri toplama işlemi sonucunda elde edilen bilgileri kapsayan yaklaşımların dışında; Inglehart 1970'li yıllardan beri politik-sosyal dönüşümlerin değerler ve kültür üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Inglehart; Max Weber'in kültürün kalıcılığı tezine karşılık; Karl Marx'ın ekonomik-sınıfsal alt yapı hareketlerinin, kültür-din gibi üst yapıları zorunlu olarak değiştireceği varsayımına dayanan modernizasyon teorisini sınamaktadır. Temel olarak ekonomik kalkınmayla paralel gelişen kentleşme ve endüstrileşmenin kültürel, sosyal ve politik hayatı şekillendireceği varsayımını dillendiren bu ekol, bireysel düzlemde değil kültürel düzlemde değerlerin dönüşüm yönünü incelemektedir.

İkinci dünya savaşından sonra soğuk savaşın da etkisiyle artan silahlanma, doğu bloğu ile batı bloğu arasında artan bir makineleşme ve endüstrileşme eğilimine dönüştü. Bu genel eğilim tarıma dayalı feodal ekonomik ilişkilerin ve kültürel örüntülerin; kentte birikmeye başlayan işçi yığınları tarafından deformasyonuna neden oldu. Ekonomik gelişmenin neden olduğu dönüşüm mesleki uzmanlaşma, eğitim seviyesinde artış, zenginleşme-ekonomik kalkınma ve tüm bunlara bağlı olarak toplumsal cinsiyet rollerinin değişmesi, kabaca kültür örüntüsünü geleneksel değerlerden modern değerlere doğru itmiştir (Inglehart ve Baker, 2000).

İnsanların modernleşme ve kent yaşamına adaptasyonu, geleneksel yaşam tarzında elzem olan fiziksel güvenlik ve ekonomik kaygılarından uzaklaşarak, kent yaşamında görece daha önemli olan yaşam kalitesi ve refah (well being) gibi daha soyut kaygıların ve motivasyonların önemsenmesine neden olmaktadır. Inglehart ve Baker (2000), bu değişimi kültürel kayma (Culture Shift) olarak ifade etmektedir. Ancak modernizasyon kuramı, endüstrileşme-kentleşmeyi bir ilerleme ve gelişme olarak formüle ederek tüm kültürlerin dönüşümünün doğrusal olduğunu varsaymaktadır. Böylelikle dünyanın endüstrileşme-kentleşme sonucu küreselleşmesi bir bakıma batılılaştırma anlamına gelmektedir. Öte yandan daha önce de değinildiği gibi kıyafet, dinlenen müzik ya da teknolojik trenler gibi kültürel örüntü

sayılabilecek değişimler değerler düzeyinde ve kültürel düzeyde bir farklılaşma yaratmayabilir.

Inglehart ve Baker 2000 yılında 65 ülkeden 1981-1982, 1990-1991 ve 1995-1998 yılları olmak üzere 3 dalga araştırmadan elde edilen, dünya nüfusunun %75 ini temsil eden örneklem kullandıkları bir meta-analiz çalışması yapmışlardır. Dünya değerler araştırması olarak bilinen bu çalışmanın sonuçlarından; hem modernizasyon kuramının öngördüğü şekilde büyük kültürel değişmeler, hem de belirli kültürel değerlerin modernizasyona direncine ilişkin önemli bulgular elde edilmiştir. Buna göre; kültürel kayma doğrusal bir gelişim göstermemektedir. Hizmet sektörünün büyümesi, bilgi toplumuna doğru dönüşüm endüstrileşme olarak bilinen teknik ilerlemeden daha farklı ve karmaşık sosyal ağlarla bağlantılıdır. Ayrıca endüstrileşme ve kentleşme sonucu geleneksel dini yapılar ve bunların toplumdaki önemi azalsa da; hayatın anlamı ve gayesini arama amacıyla manevi inançların ve yeniçağ (new age) kavramsallaştırmaların yeri ve önemi artmaktadır. Son olarak ekonomik gelişme fiziksel güvenlik ve ekonomik kaygılarda azalma sonucu materyalistik değerlerde azalma olurken; yaşam kalitesi ve refah (well being) gibi daha soyut kaygıların artması sonucu post-materyalistik (hayat kalitesi, çevreyi koruma, kendini ifade etme... v.d.) değerlerde artma söz konusudur. Ama bu gelişmelere rağmen, toplumlar hala Protestan, Konfüçyen, Katolik, Müslüman ya da Post-komünist geçmişlerine göre bu genel değişim eğiliminin hızını ve yönünü tayin etmektedirler.

Kültürel arka plan olarak geleneksel yapılar modernleşme sürecinin kendisini ve hızını etkileyerek; sosyal karakteristik olarak ekonomik alt yapının etki mekanizmasını ve yönünü belirleyebilmektedir. Böylelikle geleneksel değerler varlığını kültürel düzeyde göstererek bir bağlam oluşturmaktadır; buna karşın modern değerler bireysel düzeyde etki ederek insan ihtiyaçları ve gereksinimlerini materyal değerlerden postmateryal değerlere doğru değiştirmektedir (Inglehart ve Baker, 2000).

Değer dönüşümü çalışmaları göstermektedir ki değerlerin dönüşümünün aile içi değer aktarım süreçlerinden farklı olarak sosyal bağlama göre şekillenen, tarihe ve ideolojik dönüşüme duyarlı bir mekanizması bulunmaktadır. Ekonomik gelişmeye

bağlı modernizasyon, ebeveynler ile çocuklar arasında farklı sosyalleşme pratikleri ve ihtiyaçları yaratarak bireysel düzlemde farklı değer sistemlerine olanak tanıyarak; özellikle Yeniliğe Açıklık (openness to change) ve kendini geliştirme (self-enhancement) değerlerinde yükselmeye neden olmaktadır (Boehnke, 2001). Buna karşın kültürel sosyalizasyon ebeveyn ve çocukların beraber etkilendikleri kültürel pratikler ve geleneklerin aktarımını esas alarak kuşaklar arasında muhafazakâr değerlerden, değişime açık (openness) değerlere doğru kontrollü ve kültüre duyarlı bir düzeyde değişme olanak tanır. Boehnke (2001) belirli bir zamansal periyotta hem ebeveynler hem de çocukların değerlerinde öncelikleri belirleyen tipik bir değer ikliminden bahseder. Bu değer iklimini, ebeveynler ve çocukların değer tercihlerinin dışında üçüncü bir değişken olarak tanımlayarak, zamanın ruhu (Zeitgeist) olarak kavramsallaştırmıştır. Belirli bir zamanda ve belirli bir bölgeden tesadüfi olarak seçilen örneklerde farklı katılımcılar arasında değer tercihlerinde gözlenen korelasyonlar (Boehnke, 2001; Hortaçsu, ve Cem-Ersoy, 2005; Vedder, Berry, Sabatier, ve Sam, 2009) değer aktarım süreçleriyle ilgili olarak değil, tüm katılımcıların aynı sosyal bağlam ve zamanda yaşamasından kaynaklanmaktadır.

Farklı kültürel gruplar farklı sosyalizasyon ve değer aktarımları örüntü ve pratiklerine sahiptirler. Kültürleşme çalışmalarının büyük bir önem atfedildiği Kanada’da, göçmen grupların ana akım kültüre adaptasyonlarını belirleyen en önemli değişkenlerden biri söz konusu grubun değer aktarım hızı ve ana akım kültürden etkilenme oranıdır. Örneğin; göçmen gruplar, yerli gruplara göre daha fazla kültürel farklılığa dair değerler aktarmaktadırlar (Vedder, Berry, Sabatier, ve Sam, 2009). Kültürel arka planın haricinde göçmen olarak kendi kimlik ve değerlerinin korunması ihtiyacının farkında olmak, birbirinden tamamen farklı etnik ve dini grupların benzer düzeyde kültürel değer aktarımını önemsemelerine neden olabilmektedir. Bu konuda yapılan başka çalışmalar da göçmen gruplarda diğerlerine göre kolektif değerlerin daha fazla aktarıldığını göstermektedir (Cheng ve Kuo, 2000; Homer, 1993). Söz konusu çalışma ve kuramlar; ‘değerler, tarihsel arka plan, sosyal kimlik ve gruplar arası durumlara verilen tepkiler arasında bir bağlantı’ olduğunu göstermektedir (Hortaçsu, ve Cem-Ersoy, 2005, sf.110)

1.4. Kimlik ve Değer Aktarımı

Değerlerin sosyal karakteristiklere olan duyarlılığı kimliğin yapısıyla benzeşmektedir. Farklı ekollerden gelen sosyal kimlik yaklaşımları, kimliğin bireysel-sosyal alan arasında konumlandırma ve işleyişi açısından farklı varsayımlara sahip olsalar da; kimliğin sosyalizasyon sonucunda sosyal karakteristiklerden edinilen bağlamsal yapısı konusunda ortaklaşmaktadırlar. Tarih, kültür ve sosyal ilişkiler değerlerde olduğu gibi kimlik için de bir bağlam oluşturarak, kimliğin şekillenmesine zemin hazırlamaktadır. Bireyler aktif bir şekilde kendi bağamlarına en uygun olabilecek kimliği değerlendirir, seçer ve değiştirirler (Baumeister ve Muraven, 1996).

Fiziksel bütünlüğe, bilinçli deneyime ve kişiler arası ilişkiye temel oluşturan benlikten farklı olarak; kimlik, sosyal roller ve değerlerin anlamlı tanımlamalarla benliğe iliştilmesinden türeyen bağlamsal potansiyeller olarak tanımlanabilir (Baumeister ve Muraven, 1996). Bu potansiyeller kişilerin kendilerini tanımlama biçimine bağlı olarak değişebildiğine göre; tanımlama biçimlerinin değişmesini etkilen faktörlere göre kimlik formasyonunun da değişmesi söz konusu olmaktadır. Endüstrileşme ve kentleşmeye bağlı olarak ticaretin ve buna bağlı olarak bireysel hareketliliğin artması insanların seçim yapma hakkını ve seçme potansiyelini de arttırmaktadır. Hayatın tüm alanlarına nüfuz eden bu dönüşümün kitleselliği, onu kültürel düzeyde yaşanan bir deformasyona dönüştürür.

Baumeister ve Muraven (1996) 11. ve 12. yüzyılda yaşanan teolojik dönüşümlerin batı kültür dünyasında ‘ruh’(soul) kavramını biricikleştirerek, bireyci bir yapıya sürüklediğini iddia etmektedirler. Bu kültürel dönüşümün modernizasyonla kitleselleşmesi ve tüketim kültürünün yaygınlaşmasıyla, benlik insanın içinde gizlenmiş ve keşfedilmesi gereken bir yapı olarak kavramsallaşmıştır. Ahlaki tercihler yapmaktan, çocuk yetiştirmeye, sanat ürünü ortaya koymaktan, çalışma motivasyonu keşfetmeye varan bir yaygınlıkta gizlenmiş olan bu ‘kendilik’ (selfhood) varsayımı, insanların seçimlerini meşrulaştırarak pozitif değer yükleme amacı taşımaktadır. Değerlerin yitirilmesinden kaynaklanan ve değer açığı (*Value Gap*) olarak tanımlanabilecek bu değer kaybı (*Loss of Value*) batı toplumunun

yüzleştiği en şiddetli problemlerdendir (Baumeister ve Muraven, 1996).

Araştırmacılara göre modern anlamda kimlikler, kendilik varsayımını geri besleyerek insanların ahlaki tercihlerini yapmalarına ve hayatlarını anlamlı kılmalarına yarayarak değer açığını kapatma işlevi görürler.

Değerler üzerine çalışan araştırmacılar da (Rokeach, 1973; Schwartz, 1992) değerleri kişisel (*Personal*) bütünlüğün önemli bir yapı taşı olarak kavramsallaştırmışlardır. Değerler aracı olarak sosyo-demografik yapılarla etkileşimlerle uzun zamansal periyotlarda şekillense de bireysel düzeyde birincil olarak benlik aracılığıyla deneyimlenir ve edinilir (Hitlin, 2003). Böylelikle değerler bireysel düzlemde, kurumsal düzleme ve nihayetinde sosyal bağlama etki eder (Schwartz 1992). Benzer süreçler kimlikler için de geçerlidir.

Sosyal kimlik kuramına göre bilişsel kategorizasyona bağlı ortaya çıkan grup üyelikleri sonucu oluşan sosyal kimliklerin aksine; gerçek gruplarla yapılan çalışmalar tarihsel ve kültürel bağlamları üzerine köklenen görece sabit kimlik örüntüleri olduğunu kanıtlamaktadır (Hortaçsu ve Cem-Ersoy, 2005). Evlilik, ebeveynlik, mesleki roller gibi yetişkinlik ve sonrasında edinilen sosyal kimlikler olduğu gibi toplumsal cinsiyet, ırk, etnik kimlik, din, sınıf vs. gibi çeşitli iç ve dış grup sınıflandırmalarından oluşan kimlikler oldukça hassas bir dönem olan çocukluk ve ergenlik döneminde uzun yıllar boyunca edinilir (Rico ve Jennings, 2012). Sosyalizasyon sonucu edinilen kimlik durumsal olanlara göre oldukça istikrarlı olabilmektedir.

Hitlin (2003) değerlerin kişisel kimlik (*Personal Identity*) için temel yapı taşı oluşturarak, durumsal ve bağlamsal olmayan sürekli benlik yapısını oluşturduğunu iddia eder. Ona göre değer öncelikleri bilişsel-duygusal çerçeveler oluşturarak bireye faillik ve süreklilik tanır. Buna bağlı olarak bireyler bu çerçeveleri esas alır, ‘sosyal karakteristiklerinin olanak sağladığı kadarıyla yeni durumlarla çatışıp tutarlı ve uyumlu sosyal kimlikler edinirler; bu kimlikler aracılığıyla önemli olarak addedilen değerlerin açığa çıkarak aktarılması mümkün kılınır’ (sf. 125). Böylelikle değerler makro sosyal yapılar olarak kültürler ve sosyal karakteristiklerle etkileşimlerle şekillenerek değer dönüşümüne olanak tanırken; değerlerin taşıyıcısı olarak bireyler

benlik tanımlamaları aracılığıyla değerleri kişisel kimlik olarak taşır ve her bireyin kendi sosyal bağlamında çeşitlenmesi sonucu seçici bir şekilde değiştirerek değer aktarımını mümkün kılar.

Hitlin (2003) Schwartz'ın değerler sistemi kuram ve ölçeğini kullandığı deneysel desenli çalışmasında gönüllülük kimliğine sahip olmanın, evrenselci ve yardımseverlik değerleriyle pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. Aynı zamanda Hitlin kimliğin tıpkı Schwartz'ın değerler için tanımladığı işlevleri yerine getirdiğini söylemektedir.

Kültürler arası psikoloji alan yazınında, Hofstede'nin (1980) kültürün sonuçları çalışmasından sonra kültürün benlik yapısı üzerine etkilerine dair yapılan çalışmalarda (Markus ve Kitayama,1991; Kağıtçıbaşı, 2010) kültürel mirasın bireyler üzerinde benlik yapısının şekillenmesi vasıtasıyla aktarıldığı ve bu benlik yapısının söz konusu kültürel örüntü için temel oluşturduğu söylenmektedir. Böylelikle kimlik edinim süreci oldukça karmaşık sosyal ve kültürel ağlar aracılığıyla aile ve etrafında örgütlenen; bebeklikten başlayarak yaşam boyu devam eden bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu aşamada gelişim kuramcılarının kimlik yaklaşımlarına kısaca değinmek gerekmektedir. Gelişimsel sosyal psikoloji alanında çalışan Bronfenbrenner (1986) ekolojik gelişim modeliyle insanı birey-grup-kültür üçgeninde şekillenen psikososyal bir organizma olarak tanımlayarak, kimlik edinimi gibi çok tabakalı bir konuyu çalışmaya uygun bir zemin sağlamaktadır.

1.5. Ekolojik Gelişim Modeli

Erikson'un benlik oluşumu (ego identity formation) teorisi sadece kimlik edinimi değil temel olarak modern insan gelişimi kuramlarının temelini oluşturur. Belirli aşamalardan oluşan gelişim modelinde; çocuk bilişsel ve biyolojik gelişim evrelerini geçtikçe sosyal gelişimini tamamlayarak bir sonraki döneme geçmeye hazır hale gelir. Yetmişli yıllarda bilişsel ekolün hız kazandığı ve deneysel yöntemin popülerleştiği bir dönemde, Bronfenbrenner (1994) sadece bilişsel mekanizma gelişimine ve işlevine odaklanan gelişim psikolojisini 'tuhaf yetişkinlerin, tuhaf

durumlarda çocuklardan beklediği tuhaf davranışların bilimi' (sf.38) olmakla eleştirerek, insan gelişimini gerçek yaşam kurguları üzerinden çalışılması gerektiğini söylemiştir.

İnsan gelişiminin çocukluk ve ergenlikten ibaret olduğunu varsayan ana akım psikoloji geleneğinin aksine, yaşam boyu devam eden ve sadece ebeveynler ile aileden ibaret değil tüm kültürel sosyal sistemin içerisine gömülü olduğunu iddia etmiştir. Bronfenbrenner (1994), insan gelişimini; aktif, değerlendirme yeteneği olan bir biyopsikolojik organizma ile etrafındaki kişi, nesne ve sembollerden oluşan dolaysız çevre arasındaki süreç olarak tanımlar. Organizma ve çevresi arasındaki etkileşimin doğası zamanla değişmekle birlikte; etkileşim türleri yakınsal süreçler (proximal processes) olarak sürekliliğini korur.

Bronfenbrenner'ın insan gelişiminin ekolojik modelinde; bir sistem içerisinde dünyaya gelen organizma biopsikolojik gelişimini tamamladıkça, etrafını saran küçükten büyüğe bir dizi sistemden oluşan çevreyle etkileşime girer. Bu karşılıklı etkileşim hem çevrenin birey üzerinde hem de bireyin kendi çevresi üzerindeki etkisini belirler. Böylelikle gelişim psikolojisinde eksik kalan sosyal faktörlerin birey üzerindeki etkisini araştırma fırsatı doğmuştur.

Etnik kimlik gibi sosyal, sembolik ve kültürel içeriği olan hibrid(hybrid) kimlik örüntüsü ailenin kendisini tanımlamasından, ev içerisinde konuşulan dil ve etnik kimliğin sosyal temsilinin deneyimlendiği birincil alandan başlayarak; politik sistemde etnik grubun statüsü ve ailenin sınıfsal konumu gibi uzak alanlara kadar genişlemektedir. Sosyal karakteristiklerin etnik kimlik oluşumu ve aktarımı üzerine etkilerini çalışan araştırmacılar (Phinney ve Chavira, 1992; Schwartz, Montgomery ve Briones, 2006; Umaña-Taylor, 2001) sistem kuramını kullanmışlardır. Bu çalışmada ben de Türkiyeli Kürtlerin sosyal karakteristiklerinin; etnik kimlikleriyle özdeşleşme düzeyi üzerindeki etkilerini bu kuram çerçevesinde değerlendireceğim.

Mikro-sistem; bireyin yüz yüze etkileşimde bulunduğu birincil çevreden oluşur. Bu çevre içerisinde aile, okul ve akranlar bulunur. Bu sosyal çevrenin bireye sunduğu, aktivite, sosyal roller ve kişiler arası ilişkilerin etkileşimi sonucu bireyin fiziksel, sosyal ve sembolik gelişim alanını oluşturur. Aile içerisinde, sokakta, sınıfta,

okulda, iş yerinde ve kamu kurumlarında Kürtçe konuşma oranı; bu çalışmada mikro sistem içerisinde bulunup, Kürt etnik kimliğinin sosyal ve sembolik temsilini ifade etmektedir.

Mezo-sistem; mikro-sistem içerisindeki bileşenler arasında gelişen iki veya daha fazla etkileşimi kapsar. Ekolojik modelde sistemler arasındaki etkileşime özel bir önem atfedilerek çocuğun gelişiminde kritik önemde sayılabilecek mezo-sistem geliştirilmiştir (Bronfenbrenner, 1974). Örneğin çocuğun ev ve okul bağlamında, aile ve akranlar ile etkileşimi bu sistem içerisinde yer almaktadır.

Ekzo-sistem; bireyin dolaysız etkileşime girdiği birincil çevresini etkileyen faktörlerin bulunduğu sistemdir. Birey üzerinde doğrudan etkisi bulunmamasına rağmen, bireyin birincil çevresinin niteliğini ve ilişkilerin kendisini etkileme gücüne sahiptir. Ebeveynlerin iş yeri, ailenin sosyal ağı ve komşular ya da yaşanan çevrenin özellikleri bu sistem içerisinde sayılmıştır (Bronfenbrenner, 1994). Bu çalışma kapsamında ebeveynlerin doğum yerleri ve eğitim seviyesi çocukların aile içi iletişimi üzerinde etkili olup dolaysız bir etkiye sahip olduğundan bu sistem içerisinde yer almaktadır.

Makro-sistem; yukarda sayılan mikro, mezo ve ekzo sistemlerin belirli bir kültür bağlamında kapsayıcı bir özelliği olan bu sistem; inanç sistemi, maddi kaynaklar, yaşam biçimi ve politik sistem gibi büyük yapıları temsil eder. Bronfenbrenner'a (1994) göre bu sistem belirli bir kültürün şablonu gibi düşünülebilir. Ailenin sınıfsal statüsü, ülkenin politik yönetim biçimi ve kültür örüntüsü bu sistem içerisinde yer almaktadır.

Krono-sistem; zaman içerisindeki değişim veya durağanlığı kapsayan bu sistem, politik sistemden başlayarak aileyi doğrudan ya da dolaylı yoldan etkileyecek zamansal değişimleri içermektedir. Bu çalışma kapsamında Kürt kimlik formasyonunu etkilediği düşünülen toplumsal düzeyde etkiye sahip; Kürtçe konuşma yasağının kaldırılması, PKK lideri Abdullah Öcalan'ın tutuklanması ve sonrasında sivil siyasi unsurların etkisi ve temsilin gelişmesi ve son olarak Kürtçe yayın yapan TV kanallarının ortaya çıkması gibi olaylar bu sistem içerisinde yer almaktadır.

Ekolojik modelin sağladığı bakış açısı, kişisel, sosyal ve kültürel bir kimlik olarak etnik kimliğin toplumsal düzeyde gelişimini açıklamaya yardımcı olsa da bireysel düzeyde her bir bireyin nasıl bu sosyal ve sembolik yapılarla özdeşim kurduğunu açıklamak için yeterli değildir. Belirli bir kültürel veya sosyal yapı içerisinde, bireyler değer aktarımı ve benlik özdeşleşmesi vasıtasıyla sistemi üretir ve sürdürür. Etnik kimliğin sosyal karakteristiklerle olan ilişkisi hayati önem taşımakla birlikte; benlik tanımlaması ile kişisel; kolektif aidiyet ile grup düzeyinde sosyal kimlik kuramını kullanmayı doğru buluyoruz.

1.6. Sosyal Kimlik ve Değer Edinimi

Sosyal kimlik kuramı, sosyal çevrenin bilinenin tersine bireyi biçimlendirici aktif bir rol üstlendiği savıyla ortaya çıkmıştır. Kuramın dayanak noktası olan çalışma Minimal Grup Paradigmasıdır (Hogg ve Vaughan, 2007). Deneysel desenli bu çalışmada grup kimliğinin oluşabilmesinin, insanların kendilerini bir grubun üyesi olarak görmelerine ve başkaları tarafından bir grubun üyesi olarak görülmelerine bağlı olduğu sonucu bulunmuştur.

Kimlik oluşum süreci Sosyal Kimlik Kuramında üç temel kavramla açıklanır. İlk olarak: *Sosyal Kimlik*; grup üyeliğinden türeyen benlik kavramının bir parçasıdır. Grupların sosyal saygınlığını da üyelerin sosyal benliklerini de belirler. Tajfel (1982), kişilerin kendilerini olumlu değerlendirmek ve olumlu bir kimliğe sahip olmak istediklerini varsaymaktadır. İkinci kavram olan: *Sosyal Sınıflandırma*; çevremizde çok sayıda bulunan kişi ve olayları az sayıda gruplar halinde sınıflandırmamıza yardımcı olur. Bu kavram gruplar arası ilişkilerde işlevsel role sahiptir. Bu sınıflandırmanın bilişsel sonucu olarak, dış grup olarak tanımlanan grubun üyeleri kendi bireysel özellikleriyle değil, o gruba yüklenen özellikler çerçevesinde algılanır. Turner, Brown ve Tajfel'e (1979) göre insanlar kendilik saygılarını kısmen grupla özdeşleşip, ait oldukları grupların diğer gruplardan daha iyi olduğuna inanarak korurlar. Bu açıklamayla *Sosyal Karşılaştırmanın* işlevselliği de açıklanmış oluyor. Kendini Sınıflandırma Kuramı ve Sosyal Kimlik Kuramı sosyal kimliğin bireyin ait olduğu grubun konumuyla belirlendiğini vurgulamıştır. Bu kuramcıların, Sosyal

Kimlik Kuramı'na yaptıkları katkı ve eleştirilerle genişletilmiş haline Sosyal Kimlik Yaklaşımı denilmektedir.

Turner ve arkadaşlarına (1979) göre kendini sınıflandırma üç ana boyutta gerçekleşir: *Üst düzey Boyut, Sosyal Boyut, Bireysel Boyut*. Bu bireyin genelden özele doğru hiyerarşik bir sınıflandırmasıdır. Toplumun hiyerarşik olarak yapılandığını, farklı sosyal grupların bu hiyerarşik yapı içerisinde birbirleriyle iktidar ve statü ilişkileri kurduğu varsayımına dayanan Sosyal Kimlik Yaklaşımı; sosyal kategorilerin (ulus ya da mezhep gibi büyük gruplar, orta büyüklükteki gruplar ya da kulüpler gibi küçük gruplar) bireylere sosyal bir kimlik kazandırdığı öncülünden hareket eder.

Bireysel boyuttan başlayarak üst düzey boyuta doğru hiyerarşik olarak örgütlenen toplumsal sistem, her bir boyuta karşılık gelen farklı kimlik oluşumlarına neden olmaktadır. Sosyal kimlik yaklaşımına göre *bireysel kimlik*, bireyin taşıdığı amaç inanç ve değerlere karşılık gelirken; *sosyal kimlik* bireyin kendini tanımladığı grubun idealleri, gelenekleri ve etiketleri olarak tanımlanmaktadır. *Kültürel kimlik* ise sosyal kimliğin özel bir formu olarak, kültürel bağlam ile birey arasındaki birlikteliğe karşılık gelir. Kültürel kimlik bağlı bulunulan kültürel grubun idealleri, inançları ve davranışlarıyla kurulan birliktelik olarak tanımlanmaktadır (Schwartz, Montgomery ve Briones, 2006).

Alan yazında modernist yaklaşımlar kimliği belirli bir olgunluğa eriştikten sonra sabit ve değişmez olarak görse de (Erikson, 1968); post-modernist yaklaşımlar kimliği aslında var olmayan ve bağlamsal olarak ortaya çıkan kimlik deneyimleri ve soyutlamaları olarak tanımlanmıştır (Gergen, 1973). Ancak kimlik kolektif değer yapılarının aktarılmasıyla görece sabitken; yaşam boyu yeni deneyimlerle farklı değer ve pratiklerin şekillenmesiyle aynı zamanda değişken bir yapı sergilemektedir. Kimlik edinim süreçlerinin incelenmesi her iki yaklaşımın da bakış açısına ihtiyaç duyulan bir konudur. Kimlik; bireysel, sosyal ve kültürel benlik kavramlarının bir sentezidir. Ve genel olarak alan yazında içselleştirme ve sosyalizasyon süreçleri aracılığıyla bireysel, sosyal ve kültürel düzeyde edinilen benlik tanımlamaları (self-concept) olarak çalışılmıştır (Brewer, 2001).

Araştırmacıların kimliklerin özellikleri ve benzerlikleri hakkında yaptıkları değerlendirmeler ve sahip oldukları yargılar bireylerin kendilerini değerlendirmeleri üzerinden yapılmaktadır. Benlik tanımlamalarının hayati rolü burada devreye girerek kişilerin kendileri ve grupları hakkındaki değerlendirmeleri ve algıları, kimliklerinin içeriğini göstermektedir. Bu yöntem kimliğin ortak kültürel bağlamda geliştiği ve paylaşılan sosyal temsiller aracılığıyla ifade edildiği varsayımına dayanır.

Ancak tamamen benzer sosyal ve kültürel bağlamda ve benzer sosyal temsillerle ifade edilse de; bireyler taşıdıkları ve önem verdikleri değerlere ya da bu kimliğin onlara sağladığı işlevsel tatmine göre farklılaşırlar (Deaux, Reid, Mizrahi ve Ethier, 1995). Bu farklılaşma bireysel farklılaşmadır ve kişisel kimliğin sosyal-kültürel kimliklerle etkileşim çeşitliliğinden kaynaklanır. Sosyal kimlik yaklaşımına göre bireysel boyutta yer alan ve bireyin; amaç, değer ve inançları olarak tanımlanan kişisel kimliği, zaman içindeki görece sabit yapısını korurken; aidiyet geliştirilen grubun değer ve inançları olarak tanımlanan sosyal kimliği ve özelde kültürel kimliği zamansal periyotlarda değişir. Örneğin kolektif kültüre ait değerler kuşaklar arasında taklit ve özdeşleşme aracılığıyla kimlik formasyonu ile tutarlı bir biçimde aktarılırken; bireyci kültüre ait değerler bireysel düzeyde keşfedilir (Schwartz, Montgomery ve Briones, 2006).

Bu değişim genelde sosyal yapılarda ortaya çıkan büyük dönüşümler (savaş, devrim vs.), göç veya sürgün gibi başka bir kültürle temas gerektiren sosyal hareketlerle ve/veya aynı kültür örüntüsünde statü farkının değişmesi sonucunda oluşabilir.

Kültürler arası psikoloji alan yazınında kültürel uyum (acculturation) çalışmaları uzun yıllardan beri göçmen grupların ev sahibi kültürü kabullenme ve kendi kültürleriyle birlikte entegrasyonu üzerine eğilmektedir. Kültürel uyum çalışmalarında temel tez, kültürel kimlik yeni toplumsal sisteme geçiş sırasında dönüşürken; kişisel kimliğin göçmen kimliği için potansiyel *dayanak noktası* (anchor) olmasıdır (Schwartz, Vignoles, Brown ve Zagefka, 2014). Etnik kimlikler bu anlamıyla paylaşılan ortak tarih, dil ve folklor gibi sosyal karakteristikler dolayısıyla hem kültürel kimlik işlevi görürken hem de karşılaşma alanı ve söz

konusu ev sahibi kültürle farklılıkları noktasında kişisel kimlik işlevi görebilmektedirler.

Bunların dışında aktarılan etnik ve ulusal kimliğin önemli unsurlarından biri de değerlerdir (Phinney ve Ong, 2007). Değer önceliklerinin etnik kimliğe göre karşılaştırılmasının yapıldığı bir çalışmada Stelzl ve Seligman (2009) Portre Değerler Anketi kullanarak, Kanada'da yaşayan güney doğu ve doğu Asyalı katılımcıları; Asyalı ve Kanadalı olmak üzerinden değerlerin önemine göre karşılaştırmıştır. Bu çalışmaya göre Asyalı kimlikleri önceleme (Priming) manipülasyonu sonrasında elde edilen verilere göre; katılımcılar Uyma (conformity) ve Gelenek (tradition) değerlerini anlamlı düzeyde daha önemli bulurken; aynı katılımcıların Kanadalı kimlikleri önceleme manipülasyonu sonrasında elde edilen verilerde Evrenselcilik (universalism), Öz Yönelim (self-direction), Hazcılık (hedonism) ve Uyarılma (stimulation) değerlerini anlamlı düzeyde daha önemli buldukları görülmüştür. Söz konusu çalışma entegre olmuş ve kültürel kimliğiyle Kanadalı olabilen etnik azınlıkların etnik kimlikleri vurgulandığında kişisel kimliklerinin tekrar değer öncelikleriyle ortaya çıktığını göstermektedir. Ayrıca bu çalışmada Kanada bağlamında Asyalı etnik kimliği yaş değişkeninden bağımsız olarak kişisel kimlik görevi görerek tüm katılımcılarda uyma ve gelenek değerinin anlamlı olarak daha önemli bulunmasıyla sonuçlanmıştır. Çalışmaya katılan kuşaklar arasında Asyalı kimlik düzeyinde fark bulunmaması, entegrasyon ve sosyal dönüşümün sosyal düzeyde farklılık yaratmasına rağmen bireysel düzeyde işleyen kişisel kimliğin görece sabit yapısını koruduğu varsayımını desteklemektedir.

Söz konusu çalışma ve diğer göçmen gruplarıyla yapılan çalışmalarda etnik kimlik değişkeni yeni bir toplumsal sisteme dâhil olan gruplar esas alınarak yapılmıştır. Ancak göçmen olmayan etnik gruplar istemeden baskın grupların dayatması sonucu kültürel uyuma maruz kalmaktadır. Bu kültürel uyum tartışması, kuzey Avrupa ve Kanada gibi gelişkin demokrasilerde bile 1980'li yıllara doğru asimilasyon politikalarından arındırılarak entegrasyona temelli bir programa kavuşmuştur. Bunun dışında genel olarak etnik azınlıklar asimilasyonla yüzleşmektedirler. Ev sahibi ülkenin veya baskın grubun kültür ve değerlerinin en başta dil aracılığıyla içselleştirilerek asimilasyonu amaçlanmaktadır. Paradoksal bir

biçimde asimilasyoncu politikalar ve baskılar azınlık grupların kendilerini marjinalleştirerek baskın grup veya ülkenin değerleri ve kültüründen uzaklaşmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu paradoksal örüntü Rumbaut, (2008) tarafından reaktif etnisite (reactive ethnicity) olarak adlandırılmıştır.

Etnik gruplar göçmen veya azınlık olarak ev sahibi kültürün değerleri ve kimliğini kendi kimliklerine adapte etmeye çalışırken, negatif kimlik tepkilerinden kurtulmak için çeşitli stratejiler kullanırlar. Sosyal Kimlik Kuramına göre alt gruplarda grubun statü farkından kaynaklı tatminsizlik ve negatif sosyal kimlik tepkileri *Kimlik Yönetim Stratejileri* olarak adlandırılır. Bireyler ve gruplar bu olumsuz durumdan kurtulmak ve olumlu benlik elde edebilmek için farklı bir dizi davranış stratejisi benimseyebilirler. Sosyal kimlik yaklaşımı alan yazınında isimlendirilmiş 12 tane strateji vardır. Bunlar; bireysel-kolektif ve davranışsal-bilişsel olmak üzere 2 farklı boyut ve toplam 4 ana başlıkta kategorize edilirler (Blanz, Mummenday, Mielke ve Klink, 1998). Bu stratejiler gerçekçi çatışmadan asimilasyona varıncaya kadar oldukça geniş bir yelpaze sunar. İnsanların kendi grupları ve başka gruplar arasındaki ilişkilerin doğası hakkındaki inanışları bu yönde yapılacak seçimi belirler (Ellemers, Knippenberg, Vries ve Wilke, 1988).

Dezavantajlı grubun kişisel kimliği konusunda yaşayacağı karmaşa (confusion) düzeyi arttıkça riskli davranışların ortaya çıkma oranı yükselmektedir. Kendi kimliklerinin söz konusu kültürle adapte etmeye çalışırken aynı zamanda genelde fakirlik, işsizlik, statü kaybı ve sosyal destekten yoksunluk gibi sorunlarla boğuşmaktadırlar (Schwartz, Montgomery ve Briones, 2006). Ayrıca kargaşa düzeyinin artmasının madde bağımlılığı ile suça eğilim oranının yükseldiği bilinmektedir.

Buna karşın kimlik konusunda başarılı entegrasyonların yaşandığı durumlarda ise kariyer seçimlerinde ve okul başarılarında iyileşme ve adaptasyonun geliştiğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Schwartz, Rodriguez, Weisskirch, Zamboanga ve Pantin, 2012). Ayrıca etnik kimlikle özdeşleşme düzeyinde artış, kişinin kendi grubundan gurur duymasına izin vererek hem bireysel hem de kolektif benlik

değerinin yükselmesine neden olmaktadır (Phinney ve Ong, 2007; Sobansky, Gutkin, Galloway, Saunders, Yetter, Song, 2010; Umaña-Taylor, 2001).

1.6.1 Kolektif Benlik Değeri

Gelişimsel psikoloji alan yazınında oldukça geniş bir çalışma alanına sahip olan benlik değeri (self-esteem) kavramı, Sosyal Kimlik Kuramı doğrultusunda ilk olarak Luhtanen ve Crocker (1992) tarafından revize edilmiştir. Sosyal kimlik kuramına göre bireyler grup üyelikleri sonucu sadece bireysel kimliklerinde değil aynı zamanda sosyal kimlikleri düzeyinde de olumlu benlik elde etmek için mücadele ederler. Ayrıca benlik değerinin sadece bireysel düzeyde değerlendirilmesi benliğin sadece bir yönünü ele alarak *özel* benlik değerini tanımlamak demektir. Buna karşın benliğin hem bireysel hem de ilişkisel yönlerinin değerlendirilmesiyle *genel* benlik değeri söz konusu olmaktadır (Kostakoğlu, 2010).

Deneysel desenlerde çalışılan benlik değeri kavramı, yapay grup üyelikleri üzerinden sınındığı için bir *durumluluk* (duruma özgün) özelliği söz konusu olmuş ve araştırmacılar tarafından eleştirilmiştir. Etnik kimlik gibi sosyal kimliklerimiz durumlardan bağımsız bir süreklilik sergilediği için sosyal/kollektif benlik değeri çalışmalarının *süreklilik* arz eden gerçek gruplarla çalışılması, grup yanlılığı ve benlik değeri ilişkisini betimlemek için daha açıklayıcıdır (Luhtanen ve Crocker 1992).

Ancak alan yazında Amerika ve Kanada başta olmak üzere çok kültürlü ülkelerdeki etnik grupların sosyal sorunları, temelde ayrımcılık ve önyargı konularında çalışılmıştır. Azınlıkların baskın grup karşısında maruz kaldıkları ayrımcılık baskın grupların davranış ve tutumlarının incelenmesine ve bu eğilimin etki mekanizmasına odaklanmasıyla sonuçlanmıştır. Daha çok politik bilimler ve sosyoloji alanında çalışılan bu konuların dışında; azınlık grupların söz konusu ayrımcılık ve önyargıyla nasıl başa çıktıkları ve etnik kimlik edinim süreçleri görece yeni bir konu olarak sosyal psikoloji alanına girmiştir. Deneysel ortamlarda yaratılan yapay gruplar yerine sosyal düzlemde gerçek grupların çalışılması, gruplar arası ilişkilerin azınlıkların penceresinden anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Bu bakımdan etnik kimlikle özdeşleşme çalışmalarına bakmak yerinde olacaktır.

1.6.2 Etnik Özdeşleşme

Bin dokuz yüz doksanlara kadar geriye giden yaklaşık 20 yıllık alan yazına sahip etnik kimlik çalışmaları; ırk kimliği çalışmalarıyla ortaklaşmakla birlikte kavramsal olarak farklı bir yerde durmaktadır. Bazı çalışmalarda ırk çalışmalarının *güzel adlandırması* (euphemism) olarak tartışılabilir (Schwartz v. d., 2014); etnik kimlik, ırk kimliğinden farklı tanımlanmaktadır. Irk kimliği; kişinin ten rengi ve fiziksel özellikleri gibi dışarıdan gözlenebilen özellikleri sonucu insanların kendilerini üyeleri kabul ettikleri sosyal kimlikleri olarak tanımlanırken; etnik kimlik belirli norm ve değerleri paylaşan insanların oluşturduğu sosyal kimliklerdir. Ancak paylaşılan değer ve normlar dışında ortak dil, tarih, davranış ve kültür gibi oldukça geniş kavramsal yapılarda bu kimlik tanımlarının içerisine dâhil edilebilmektedir. Farklı coğrafya ve ülkelerde bu özelliklerin biri veya bir kaçını kapsamayarak istisna olan etnik ya da ırk kimlikleri olsa da 1990-2012 yılları arasında yapılan çalışmalarda genel olarak bu kavramsal çerçeve kullanılmaktadır (Bkz. Phinney ve Chavira, 1992; Umaña-Taylor, 2001). Renk ayrımcılığının derin tarihsel ve politik izler bıraktığı Amerika Birleşik Devletleri'nde yoğunluklu olarak çalışılan ırk kimliği çalışmalarından sonra, 90'lı yıllardan itibaren etnik azınlıkların adaptasyonu, akademik başarıları ve zihinsel sağlıkları gibi konularla; etnik kimlik çalışmaları artış göstermeye başlamıştır (Knight, Berkel, Umaña-Taylor, Gonzales, Ettekal, Jaconis, Boyd, 2011). Küresel anlamda artan göç ve büyük nüfus hareketleri sonucu bu alana olan ilgi de artış göstermektedir.

Çocukluktan yetişkinliğe geçerken yaşanan kimlik formasyonu süreci, gelişim psikolojisi açısından oldukça kritik bir dönemdir. Erikson'a (1968) göre insanlar; geniş sosyal benlik sınırlarında, hayatlarındaki kimliklerin belirli bileşenlerinin aldıkları rollerle ilgili duygularını çözüme kavuştururlar. Ergenlik dönemine karşılık gelen bu kimlik gelişimi süreci *keşif* ve *bağlılık* olmak üzere iki aşamalı bir süreçtir. Kimlik gelişimini açıklayan kuramlardan biri olarak Erikson'un kimlik formasyonu kuramı; kimlik edinimini ergenlik boyunca devam eden bir süreç olarak açıklamaktadır. Hangi gruba ait olunacağını keşfiyle başlayan bu sürecin sonunda bu gruba hissedilen bağlılıkla sonuçlanan başarılı bir kimlik edinimi olması

beklenmektedir. Kuramdaki aşamaların Marcia (1966, 1980) tarafından seviyelendirilerek 4 farklı kimlik statüsü oluşturulmasıyla araştırmacıların bireyleri kimlik edinimlerine göre kategorilendirmesi söz konusu olmuştur. Bu formülasyonda kimliğini *keşfetmemiş* ve herhangi *bağlılık geliştirememiş* olmak: Yaygın [*Exploration (-) ve Commitment (-)=Diffuse*] statüsünü ifade eder. Kimliğini *keşfetmiş* ancak herhangi bir kimliğe *bağlılık geliştirememiş* olmak: Engellenmiş [*Exploration(+)* ve *Commitment (-) =Foreclosed*] statüsünü ifade eder. Buna karşın bir kimliği *keşfetmeden bağlılık geliştirmiş* olmak: Ertelenmiş [*Exploration(-)* ve *Commitment (+)= Moratorium*] statüsüyken; son olarak da bir kimliği *hem keşfetmiş hem de bağlılık geliştirmiş* olmak: Başarılı [*Exploration (+)* ve *Commitment (+)=Achieved*] statüsü anlamına gelmektedir (Phinney ve Ong, 2007).

Azınlık gruplar üzerinden etnik kimlikleşme/özdeşleşme konusunun; etnik gruplara özgün olmaktan çıkarılarak evrensel bir model kapsamında ilk olarak Phinney ve Chavira (1992) tarafından; Erikson'un Kimlik Gelişimi Kuramı, Marcia'nın Kimlik Statüsü kavramsallaştırması ve Tajfel'in (1982) Sosyal Kimlik Kuramı perspektifini kullanılarak çalışılmaya başlanmıştır. Onun modelinde sosyal bir kimlik olarak etnik kimliğin gelişim sürecine odaklanılarak, çocukluk-ergenlik-yetişkinlik süresince kimliğin *keşfedilmesi* ve kimliğe *bağlılığın* geliştirilmesi derecesine göre farklılaşmakta olan kimlik statüleri söz konusudur. Bu modelde bireylerin sırasıyla, etnisitenin farkında olmayan (Yaygın) bir durumdan; kendi etnik kimliğinin aktif bir keşfine (Ertelenmiş) ve nihayetinde etnik kimliğin ne anlama geldiğinin çözümüne (Başarı) doğru bir süreci tamamladıkları varsayılır (Phinney ve Ong, 2007; Schwartz v. d., 2014; Sobansky v. d., 2010). Bu modelde etnik kimlik kazanımının, psikolojik iyi olma ve olumlu benlik elde etme kavramları üzerine odaklanılmıştır.

Alan yazında en çok kullanılan etnik kimlik ölçeği, Phinney ve Chavira tarafından geliştirilen Çok-gruplu Etnik Kimlik Ölçeği'dir (MEIM) (1992). Orijinal çalışmada *doğrulama / aidiyet, başarı ve etnik davranış* olmak üzere 3 alt ölçekten oluşan 14 maddelik ölçek daha sonra (Phinney ve Ong, 2007) revize edilerek; *keşif ve bağlılıktan* oluşan iki alt ölçekli 6 maddelik bir ölçek (MEIM_R) oluşturulmuştur. Buradaki *bağlılık* kavramı sosyal kimlik kuramındaki olumlu benlik varsayımı

doğrultusunda kimlik edinimini olumlu olarak neticelendirmektedir. Dolayısıyla olumsuz neticelenebilecek kimlik edinimleri imkânsızlaşmaktadır (Umaña-Taylor, 2003). Teorik olarak Phinney'in evrensel modeli etnik özdeşleşmeyi sosyalizasyon sürecinin bir parçası olarak görse de model doğrultusunda geliştirilen ölçek pratik olarak etnik kimliğiyle başarılı bir şekilde özdeşleşebilen bireyleri kapsamaktadır. Ayrıca bu ölçekle yapılan çalışmalarda özdeşleşmenin aynı zamanda benlik değeriyle pozitif yönlü ilişkili olduğu varsayılarak, kişinin etnik kimliğiyle özdeşleşmemesinin ya da düşük düzeyde özdeşleşmesinin benlik değerinde de düşüşe neden olacağı için sağlıksız olduğu ima edilmektedir (Umaña-Taylor, Yazedjian ve Bámaca-Gómez, 2004). Bu varsayım sosyal kimlik kuramıyla çelişmektedir. Kimlikle özdeşleşme düzeyinin düşük ya da yüksek olmasından bağımsız olarak kimlik edinmek ve herhangi bir sosyal gruba üye olmak, kurama göre olumlu benlik arayışıyla mümkün olur. Kimlikle özdeşleşme düzeyi ile kimliği olumlama sürecinin aynı yapısal modelde ve aynı maddelerle ölçülmesi söz konusu ölçeğin sınırlılıklarındandır. Ayrıca Umaña-Taylor'a (2004) göre bu formülasyondaki *keşif* ve *bağlılık* kavramları Erikson'un teorisiyle tam anlamıyla tutarlı değildir. Ona göre *bağlılık*, geniş sosyal benlik yapısının çoklu bileşenlerin açıklamakta ve *çözüm* herhangi bir olumlu / olumsuz anlam içermemesine rağmen Phinney'in ölçeğinde '*doğrulama* ve *aidiyeti* ölçen maddeler pratikte olumlu / başarılı anlamlar taşımaktadır' (Umaña-Taylor, Yazedjian, ve Bámaca-Gómez, 2004, sf.13).

Etnik kimlik çalışmalarında kullanılan modele getirilen eleştiriler doğrultusunda; hem Sosyal Kimlik Kuramı ve Erikson'un Benlik Gelişimi Kuramı (Ego Identity Development), hem de Bronfenbrenner'ın Ekolojik Sistem Kuramı doğrultusunda; Marcia'nın kimlik statüsü kavramlaştırmasını kullanarak etnik grupların sosyalizasyon sürecindeki faktörlerin etkisi ve kimlikle özdeşleşme düzeylerinin ölçülmesi için yeni bir model geliştirilmiştir. Umaña-Taylor, Yazedjian, ve Bámaca-Gómez, tarafından 2004 yılında geliştirilen bu model, *bağlılık* sürecini iki farklı süreç olarak tanımlamaktadır. Buna göre *olumlama* (Affirmation) kişinin bağlı olduğu etnik gruba karşı hissettiği olumlu duygu ve bu grupla dayanışması isteğidir. Sosyal kimlik kuramına göre bu dayanışma isteği kişinin iyi olma haliyle pozitif yönlü ilişkilidir. Bunun yanında *kararlılık* (Resolution) ise bireyin rahat

hissettiği spesifik bir etnik gruba karşı geliştirdiği bağlılık duygusudur (Umaña-Taylor, Yazedjian, ve Bámaca-Gómez, 2004; Schwartz v. d., 2014). Bu üçlü yapısal model için geliştirilen Etnik Özdeşleşme Ölçeği (EIS); keşif, doğrulama ve kararlılık olmak üzere üç alt ölçekten oluşmaktadır.

Böylelikle Umaña-Taylor'ın (2004) modeli; etnik kimliklerini sosyal benliklerinin önemli bir parçası olarak gören, kimliğinin keşif süreciyle çatışan, etnik kimliğe ilişkin duygularını karara bağlamaya çalışan ve nihayetinde etnik kimliğinin hayatındaki rolünü olumlamaya çalışan bireyleri kapsamaktadır.

Ayrıca MEIM veya MEIM_R kullanılarak yapılan etnik kimlik çalışmalarında etnik kimlik ediniminin psikolojik iyi olma haline odaklanıldığı için ergenlerin gelişim süreçlerini etkileyen faktörler göz ardı edilmiştir. Ebeveynler ve etnik grupların kültürel özellikleri gibi grupların kendilerine ve aile yapıları özgün durumların göz ardı edilmesiyle de etnik gruplar arasındaki olası farklılaşmalar görünmez hale gelmektedir (Umaña-Taylor ve Fine, 2004). Bu durumda ana akım kültür ve bu kültüre adapte olmaya çalışan etnik grupların arasındaki sorun, bir eklemlenme sorununa indirgenmiş olur. Ölçeğin bu konudaki yetersizliği nitel araştırma bulgularıyla telafi edilmeye çalışılmıştır. Örneğin; ebeveynlerin sosyalizasyon stratejilerinin çalışıldığı bir çalışmada Phinney ve Chavira (1992) ebeveynlerin ergenlere etnik kimliklerini öğretirken kullandıkları stratejileri MEIM ölçeği haricinde niteliksel görüşmelerden elde ettikleri dataların içerik analiziyle aracılığıyla irdelemişlerdir. Ölçme aracından kaynaklanan bu yetersizlikler, değişen sosyal bağlamı ve ihtiyaçları karşılamadığından yeni ölçeklere ihtiyaç doğmuştur.

Alan yazındaki bağlamsal faktörlerin etkisinin ölçülememesi sorunundan hareketle, 2001 yılında Umaña-Taylor tarafından geliştirilen ailevi (Familial) etnik sosyalleşme yaklaşımı en önemli bağlamsal faktör olan aile ve ailenin yapısının etnik kimlik edinimi üzerindeki etkisini irdelemektedir.

1.6.3 Ailevi Etnik Sosyalleşme

Sosyal Kimlik Kuramına göre grubun statü farkından kaynaklı tatminsizlik ve negatif sosyal kimlik tepkileri baskın kültür ve etnik kültür arasında büyüyen azınlık

grupları için yaşamsal önemdedir. Azınlık grupların bir çeşit melez kimlik geliştirmek adına; hem kendi kültürel özelliklerini hem de baskın kültürün örüntülerini nasıl edindiklerini anlamak için bir çerçeve sunan Bronfenbrenner'ın ekolojik modeli, ailevi etnik sosyalleşme yaklaşımının genel çerçevesini oluşturur. Bu yaklaşımda Knight ve arkadaşlarının (2011) çalışmalarında olduğu gibi sosyalizasyon sürecindeki bağlamsal etkiler dikkate alınmıştır. Bir sosyal kimlik olarak etnik kimlik; gelişim süreci boyunca yakın çevresinden başlayarak ailesel olmayan (Nonfamilial) uzak etkenlere kadar birçok değişkenden etkilenmektedir. Mikro sistem içerisine bireyin etnik kimliğinin; yetiştiği aile, okuduğu okul ve komşuları nazarındaki temsili (representation); aile yapısı (evli, boşanmış..vb); ailenin göç nedeni ve kuşağı girmektedir. Makro sistem ise ailenin sosyo-ekonomik seviyesi, ülkedeki kültürel yapı, etnik grubun ülkedeki konumu, etnik grubun yaşanan çevredeki nüfus yoğunluğu ve politik ilişkileri kapsar. Bireyin çevresindeki bu değişkenlerin konumlanması hem birbirleriyle hem de bireyin kendisiyle etkileşime geçerek, etnik kimlik formasyonunun sonucunu belirler. Amerika'da etnik kimlik formasyonunda bağlamın etkisinin çalışıldığı bir araştırmada, Meksikalıların çoğunlukta ve azınlıkta olduğu okullar karşılaştırılmış ve okullardaki Meksikalı nüfusun farklılaşmasına bağlı olarak öğrencilerin etnik kimlikle özdeşleşmelerinde farklılıklar gözlenmiştir (Umaña-Taylor, 2004). Benzer şekilde bağlamsal farklılaşmalara bağlı etnik kimlik formasyonunun değişimi; ebeveyn-çocuk arasındaki demografik benzeşim, anne-babalık stillerinin çalışıldığı bir araştırmada (Perez-Brena, Updegraff ve Umaña –Taylor, 2014), ev sahibi ülkeye geliş zamanlarına göre farklılaşan kuşaklar arasında yapılan niteliksel bir araştırmada (Umaña-Taylor ve Yazedjian, 2006), anadil kullanımının ve etnik değer aktarımının stratejilerini çalışıldığı boylamsal bir araştırmada da (Knight v. d., 2011) gösterilmiştir.

Ailevi etnik sosyalleşme, aile üyelerinin (büyük anne-baba, ebeveynler, kardeş.. vb) etnik arka planını çocuğa doğrudan ve dolaylı olarak öğretmesi, aktarması veya maruz bırakması olarak tanımlanır (Umaña-Taylor ve Yazedjian, 2006). Aile toplumsal yeniden inşanın çekirdeği olarak her zaman doğrudan yöntemler yerine dolaylı ve örtük şekillerde kültürel örüntüyü ve dolayısıyla etnik kimliği aktarabilir. Bu yüzden Umaña-Taylor ailevi etnik sosyalleşmeyi açık ve örtük

olmak üzere ikili bir yapı olarak formülize eder. Açık ailevi etnik sosyalleşme, ailenin amaçlı ve doğrudan yöntemlerle (etnik kimlik ve tarihe dair kitap, film... vs) etnik kimliği aktarması iken; örtük ailevi etnik sosyalleşme, aile üyelerinin farkında olmadan ve dolaylı yöntemlerle (ev dekorasyonu, giyilen kıyafetler...vs) etnik kimliğe maruz bırakmasıdır(Umaña-Taylor ve Fine, 2004; Umaña-Taylor, Zeiders, ve Updegraff, 2013). Bunların dışında etnik gruplara özgü kulüpler, eğitim organizasyonları ve medyadaki etnik grup betimlemeleri ailesel olmayan gibi sosyalleşme faktörleri de sosyalizasyonda etkilidir. Bireyin bilişsel ve sosyal gelişimi sonucu edindiği kapasite bu modelde etnik kimlik ve sosyalizasyon sürecine aracılık eder. Dolayısıyla azınlık grubu üyelerinin maruz kaldıkları ayrımcılık ve önyargı bireylerin bilişsel ve sosyal kapasitelerine göre farklılaşmakla birlikte, etnik kimlik edinimini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilir. Bu bağlamda Umaña-Taylor Meksikalı katılımcıların aileleri tarafından etnik kimliklerine saygıyla yetiştirildiklerini ne düzeyde algıladıklarını ölçmek üzere 2001 yılında bir ölçek geliştirmiştir. Daha sonra bu ölçek Umaña-Taylor ve Fine tarafından 2004'te güncellenmiştir.

Kostakoğlu (2010) üniversite öğrenciliği kimliği üzerinden değerlendirdiği benlik değeri çalışmasında gerçek gruplarla çalışılmasını tavsiye etmektedir. Bu çalışma kapsamında azınlık grup olarak Kürtlerin, *süreklilik* arz eden, benlik kavramının tüm yönlerinin kapsandığı *genel* bir değerlendirmeye, iç-dış grup etkileşimine dayalı *sosyal* benlik değerlerinin ölçülmesi amaçlanmaktadır. Tarihsel ve kültürel geçmiş bilgisiyle şekillenen sosyal benlik kavramının anlaşılması açısından Türkiyeli Kürtlerin modernleşme sürecinden ve bölgesel gelişmelerden bahsetmekte yarar vardır.

1.7. Tarihsel Arka Plan

1.7.1 Türk Uluslaşması ve Homojenleştirme Projesi

Fransız devrimi sonrası balkanlarda etkili olan milliyetçilik akımı, Osmanlı imparatorluğu sınırları içerisindeki farklı etnik grupların kısa süre içerisinde kendilerini merkezden farklılaştırmalarına ve bağımsızlıklarını talep etmelerine

neden olmuştur. Bunun üzerine, devletin kurucu unsuru olarak Türklük-Müslümanlık çerçevesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti geleneği tarafından şekillenen Türk uluslaşması da; kültürel milliyetçilikten siyasi milliyetçiliğe doğru bir kayma geçirmiştir (Kutlay, 2012).

Lozan antlaşması ve Cumhuriyetin ilanından sonra ‘Etnik Türk’ görüşü devlete egemen olmaya başladığında, Türk olmayan kimliklerin bekledikleri karşılık bulamayarak, varlıkları giderek tehlikeye girmeye başlamıştır. Oldukça konjonktürel olan bu ideolojik kaymanın, Avrupa’da 1850-1950 yılları arasını tanımlamak için kullanılan *demografi mühendisliği* (Zürcher, 2005) modasına uygun ve paralel gelişmeler olarak cereyan ettiği düşünülmektedir. İmparatorluklar çağının sonlanmasıyla ortaya çıkan modernleşme-uluslaşma çizgisi, kurucu etnik unsurlar fikriyle sonuçlanarak, uzun yıllardır bir arada yaşayan çeşitli etnik ve dini grupların birlikteliğini tehlikeye düşürmüştür.

Savaş öncesi, sırası ve sonrasında büyük demografik hareketlerle, etnik ve dini gruplar birbirinden uzaklaştırılarak kültürel homojenlik yaratılmak istendi. Bu nüfus hareketleri kontrolsüz ve çoğu zaman denetimi güç zamanlar olan savaş sırasında olduğundan, genelde ülkeler tarafından daha sonradan antlaşmalara maddelerle eklenmiştir (Zürcher, 2005). Balkanlar ve Kafkasya’dan getirilen Müslüman muhacirler Anadolu’ya yerleştirilirken, buna karşılık Rum ve Ermenilerin tehcir ve mübadelelerle yerlerinden edilmeleri 20. yüzyılın başlarında yaşanan büyük nüfus hareketlerindendir. Bu değişim hareketi Türkiye’nin Jön Türk dönemi ile Cumhuriyet dönemi arasındaki ideolojik sürekliliğe işaret etmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki Jön Türklerin esinlendikleri Avrupa temelli özgürlükçü ve eşitlikçi milliyetçilik, bu tarz etnik temizlik ve nüfus hareketleriyle Güneydoğu Avrupa milliyetçiliğine dönüşmüş, etnik-dinsel homojenlik yönünde şekillenmiştir.

Osmanlı imparatorluğu bünyesindeki etnik ve dini çeşitlilik Cumhuriyet öncesi yıllarda İstanbul hükümeti çevresindeki Türk entelektüelleri ve çeşitli dergiler tarafından, ‘ulus’ ve ‘millet’ kavramları üzerinden uzun tartışmalara neden olsa da (Şeker, 2005) Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu ideolojisi, Ankara hükümeti çevresince; ulus inşasına yönelmiştir.

İmparatorluk süresince kendileri aşirete bağlı ya da etnik olarak tanımlayan Kürtler, Osmanlı ve Pers yetkilileri tarafından hep Müslüman çoğunluk içerisinde sayılarak, imparatorluk sistemine dâhil edilmişlerdi (Natali, 2009). Ancak Türkiye’deki uluslaşma pratiği; temelinde laiklik ve batılılaşma olan değişim hareketi sadece yönetim kurum ve kuruluşlarında değil eğitim, sosyal yaşam, dil, ekonomi, tarih... vs. gibi topyekun bir değişimi içeren Kemalizm olarak bilinen doktrinle somutlaşmıştır (Cleveland, 2008).

Modern devletin en temel özelliklerinden birisi olan laikliği, kendi sınıfsal varoluşlarının bir simgesi ve kimliklerinin göstergesi olarak algılayan cumhuriyet bürokratları, çağdaş addettikleri bir kimliği topluma mal etmek istemişlerdir. Bu kimlik, ulusal devlete bağlı özgür yurttaş kimliğidir (Güleç, 1992).

Bu değişim hareketi modernleşme-sekülerleşme açısından olumlu sonuçlar doğurmuşsa da; ulus devlet inşa sürecinde oluşturulmaya çalışılan milli kimlik birçok açıdan Kürtler ve diğer etnik-dini azınlıkların birçok problem yaşamasına neden olmuştur. Savaş sırasında ve sonrasında Türk ve Kürt elitleri tarafından orta sınıf ihtiyaçları ve değerleri gözetilerek yürütülen tartışmalar, somut olaylarla iki etnik grubun milliyetçileşmesine neden olmaya başladı. 1925 Şeyh Sait isyanı sonrasında Kemalist elitin Türkçe konuşmanın vatandaşlar ve potansiyel hainleri ayırt etmede *de facto* temel ölçüt haline getirilmesi (Zürcher, 2005); Kürtleri sadık vatandaş statüsünden topyekûn çıkarmak demektir. Öbür taraftan Kürtler açısından sembolik değerler taşıyan Musul ve Kerkük vilayetlerinin, İngilizlere bırakılarak terk edilmesinin, Müslüman kimliğini paylaşan iki halkın birbirine duyduğu güven duygusunu yıktığı söylenebilir. Böylelikle cumhuriyet sonrası, dinsel açıdan hemen hemen homojenleşmiş Kürtler ve Türkler için din ayırt edici özellik olmaktan çıkmaya başladı. Hristiyan azınlığın bölgeden sürülmesi sonucu çöken orta sınıfın yerine; modern eğitim kurumlarının henüz olmadığı; medreseler de ya kapatıldığı ya da yasaklandığı için ‘eğitimsiz’ ilan edilen bir Kürt nüfusu ve savaş sonrası bir ekonomi kalmıştır. Hayvancılık ve ticarete dayalı bölge ekonomisi henüz çizilmiş sınırlar dolayısıyla tamamen durmuş, yerel üretim ve bankaların olmaması sonucu zengin zümre de batıya göçmüştür. ‘1927 yılında bölgede 46.925 asker ve 1.254

yargıca karşılık zanaatkar ve diğer çeşitli mesleklerden toplam 23.591 kişi bulunmaktadır' (McDowall, 2004, s.280).

Yirminci yy başlarında oluşturulan yeni sınırlar, yasaklanan göçebelik ve diğer tüm sebepler sonucu birçok isyan yaşanmış ve bastırılmıştır. 1924-1938 yılları arasında yapılan 18 askeri operasyonun yalnızca biri Kürt nüfusun yoğunlaştığı bölgeler dışında gerçekleşmiştir. İsyanları bastırmak için kullanılan 'geniş baskı aygıtı, sıkıyönetim ilanı, umumi bir müfettişliğin kurulması, katliamlar, Kürt dili ve kültürü gibi sembolik kaynakların yasaklanması, Kürtlerin tamamını bir bütün olarak aşağılayan karikatürler' (Zürcher, 2005, sf. 117), artık iki etnik kimlik arasında değil, devlet ile Kürtler arasındaki tahakküm ilişkilerinin göstergelerindendir. Bu ideolojik kayma; Osmanlı zımnı sözleşmesi olarak bilinen ayaklanma veya direnişi kendisine bağlı grupların devlet içindeki statülerini iyileştirmeye yönelik yapılan bir pazarlık olarak gören Osmanlı devlet geleneğinden (Mardin, 1991); Türkiye'nin sistemli imha politikasına doğru bir kaymadır.

1.7.2 Kürt Etnik Kimliğinin Ortaya Çıkışı

Yirminci yüzyılın başında tarihsel ve ideolojik büyük dönüşümler yaşandıktan sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti 1924 anayasasında; Türkiye'de yaşayan herkesin Türk olduğu iddiasıyla vatandaşlık tanımını Türk kimliğine sahip olmak üzerinden inşa etmiştir. Medeni (civic) olarak değil kültürel olarak (Türk Kültürü) tanımlanan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı; ev sahibi kültürüne adapte olmayı gerektirirken, kendi kültüründen vazgeçmek anlamına gelmektedir (Reijerse, Van Acker, Vanbeselaere, Phaet ve Duriez, 2013). Kültürel vatandaşlık tanımı gereği tüm etnik ve dini grupların katılımına açık olmakla birlikte, çoğunluk/baskın grubun değerleri etrafında oluşacak birlik ve harmoniyi gerekli kılmaktadır (Bilali, 2014). Zeyneloğlu, Civelek ve Coşkun'a göre (2011, sf.8) 'bu nitelikteki toplamlarda etnik gruplar arası geçişkenlik söz konusudur; azınlık grupların özellikle eğitim yoluyla Smith'in terminolojisi ile 'core ethnies' (çekirdek etnisite) katılması mümkündür'.

Türkiye'deki vatandaşlık tanımı da bütün etnik ve dini grupların, baskın grup olan Türk etnik grubunun kültürel değerlerini içselleştirmesini gerekli kılmaktadır. Bu içselleştirme süreci; kültürel adaptasyon ya da antropolojik bütünleşme şeklinde

olmamıştır. Yasal sınırlar içerisinde tanımlanan vatandaşlık çerçevesi dışında pratik olarak; Cumhuriyet sonrası dönemde Kürtçe olan yer isimlerinin Türkçeleştirilmesi, Kürtçe konuşmanın yasaklanması, çeşitli gerekçelerle farklı şehirlerde ortaya çıkan isyanların her seferinde bastırılıp, Kürt elitleri ve isyanın önder kadrolarının zorunlu iskân politikaları sonucu batı kentlerine gönderilmesi; asimilasyonun amaçlandığının göstergelerindendir.

Politik ve kültürel müdahalelerin ardından Türkiyeli Kürtlerin sosyal yapısını da derinden etkileyecek bazı gelişmeler yaşandı. 1960 yıllara gelindiğinde tarım politikaları ve ünlü traktör ithalatı (Bkz. McDowall, 2004) sonucu aşiret reisleri, milletvekilleri ve halk arasındaki ekonomik uçurum iyice artmıştı. Bu gelişmeler sonucunda, coğrafik olarak oldukça sarp olan Türkiye'nin doğusunda feodal bir toplumsal sistem, eğitimsiz ve heterojen bir Kürt topluluğu bulunmaktadır.

Rubin'e (2003) göre birbirleriyle organik ve örgütsel bağı olmayan Kürtlerin dinsel, dilsel ve aşiret farklılıkları vardır. Çoğunluğu Müslüman olmasına rağmen yaklaşık %15 i Şii olup; heterodoks ve İslam öncesi inançlara üye olanlar da vardır. Bu kadar farklılığı içinde barındıran Kürt grupları Kürtçe konuşma veya Türkçe konuşamama üzerinden dezavantajlı bir grup olarak bir araya gelmeye ve kendilerini Türklerden farklı olarak görmeye başladılar. Kürtlerin toplumdaki yayılımı ve aile yapısı hakkında güncel sayısal veri olmaması bu tarz spekülasyonlar yapılmasına neden olmaktadır. Bunun nedeni; 1963-1968 yıllarında yapılan nüfus araştırmaları ile doğu ve güneydoğu bölgelerinde diğer bölgelere oranla çok yüksek bir doğurganlık düzeyi düzeyinin tespit edilmesinin ardından; doğurganlığı kısıtlayıcı bir politikayı benimseyen devletin Kürtçe konuşanların sayılarının gizlenmesi amacıyla nüfus sayımlarında dil sorularının dökümünün yayınlanmamasıdır (Zeyneloğlu, Civelek ve Coşkun, 2011).

Bu aşamada Kürt milliyetçiliğinden ziyade Kürt etnik kimliğinin ortaya çıkmasından bahsetmek mümkündür. Birinci Dünya Savaşı ve Türk uluslaşmasını yarattığı tahribat sonucu ortak bir tarih anlatısı ve kara parçası fikrine sahip olmaya başlayan Kürtler etnik bir kimlik bilinciyle Türkiye'nin en büyük dezavantajlı grubunu oluşturdular.

Hayes (1995), belirli bir topluluğun ortak bir dil, tarih ve kültürün canlı tuttuğu durumunu *kültürel milliyetçilik* olarak adlandırmaktadır. Ancak bu topluluk birlik ve bağımsızlık isteminde bulunduğu zaman *siyasi milliyetçilik* söz konusu olur (Kutlay, 2012). Modernleşmeyle paralel gelişen kentleşme sonucu kırsal alanlardan kentlere yapılan göçler ve eğitim için büyükşehirlere gelmeye başlayan Kürt üniversite öğrencileri; kendilerini aşiretsel ve dinsel kimliklerinden ziyade etnik kimlikleriyle ifade etmeye başladılar. Kentleşme ve eğitim oranında yaşanan artış sonucu; her seferinde kapatma, yayın yasağı ve tutuklamalarla engellense de, Kürtler ve Kürt kültürü hakkında yazılı-sözlü yayınların ortaya çıkmaya başlaması, üniversiteler-dernekler aracılığıyla Kürt kültürü hakkında sosyal aktivitelerin organize edilmesi, *kültürel milliyetçilik* olarak formüle edilen sosyal hareketin 1960 yılların sonuna doğru üretildiğini gösterir. Bu durumun modernleşme ve kentleşmeyle paralel artan eğitim oranı sonucunda ülke genelinde Kürt olma durumunu sosyal hayatta daha fazla görünür hale getirerek bu kategorinin sosyal olarak temsiline ve kimikleşmesine olanak sağladığı söylenebilir (Zeyneloğlu, Civelek ve Coşkun, 2011).

1.7.3 Sekülerleşme ve Kürt Milliyetçiliği

Türkiye’de çok partili döneme geçişle birlikte siyasi alanda olmasa da sosyal alanda Kürt kimliğinin yükselişi söz konusu olmuştur. Çok partili yapıya geçişte oyların toplu olarak satın alınması gibi işlevleri nedeniyle feodallerin önemi artmış olmakla birlikte, bireylerin oy kullanma hakkı ve ekonomik gelişmeler dolayısıyla yeni Kürt lider tiplerinin oluştuğu gözlenmiştir. 1950-1975 yılları arasında Türkiye genelinde tarım üretim ve gelirleri düşerken sanayileşme ve gelirlerinde artış oldu. Bu yeni, sanayileşme süreçleri, iktisadi programlar, kapitalizmin gelişmesi; iş gücünü çeşitli meslek gruplarına bölerek toplumun ve siyasetin yönünü belirlemiştir. Bu gelişmelere paralel, geleneksel Kürt ekonomisi yıkıldıkça, tarıma dayalı yaşayan köylü gruplar topraklarını satarak ya da kiralarak kentlere doğru kaymaya başladı (Natali, 2009).

Çok partili sistem denemesi sonrası yaşanan 1960 askeri darbesinin ardından politik atmosfer yeniden sekülerleşmiş ve ilk defa anayasal olarak sosyal devlet ilkesi

benimsenmiştir. Gitgide artan sosyoekonomik farklılaşma, bölgesel eşitsizlikler özelde Kürtlerde genelde ise Türkiye’de proleterleşmeyi beraberinde getirdi. Sadece Türkiye’de değil tüm dünyada ivme kazanan öğrenci hareketleri 1970li yıllarda güçlenmiş, sendikal hareketler artmış ve bunun bir sonucu olarak Kürt ulusal hareketi sol/sosyalist hareketlerle kentlerle kontak kurmuştur. Toprak reformlarının yapılmadığı, feodal ilişkilerin geliştirildiği doğu ve güneydoğu Anadolu bölgesinden, ekonomik amaçlı mevsimlik göçler ile güney ve kuzey kıyılarında işçi olarak çalışmaya gelen Kürtler, bir süre sonra bu illerde ikamet etmeye başladılar. Bunun yanında eğitim almış görece zengin ailelerinin çocuklarının büyükşehirlerde üniversite okumaya gelerek yükselen öğrenci hareketlerine dâhil olmasının etkisiyle kültürel milliyetçilikten, siyasi milliyetçiliğe doğru bir geçiş süreci başlamıştır. Bu anlamıyla Kürt kimliğinin temsil ediciliği ve kapsayıcılığı bir sosyal kategori olarak genişlemeye başlamıştır.

Bu dönemde sosyal demokrat ve sosyalistlerle meclise bağımsız adaylar olarak seçilen Kürt milletvekilleri olmakla birlikte; Menderes ve Demirel hükümetleri süresince Kemalist devlet stratejisinde bir değişiklik olmamıştır. Bu dönemin sağ/muhafazakâr koalisyon hükümetleri Kürt ağa ve şeyhlerini parlamentoda tutarak, bu grupların kent merkezlerindeki etkisini de canlı tuttular. Muhafazakar Türk partileri ile feodal Kürt liderleri arasındaki karşılıklı bağımlılık, 1970’lere doğru kentlere yığılan ve ihtiyaçları siyasal olarak göz ardı edilen proleter grupların büyümesine, çeşitlenmesine ve radikalleşmesine zemin hazırladı. Bu durum sıradan insanların örgütlü gücü olması nedeniyle sosyalist ideolojiye ya da ağa sınıfının elinden kurtulmak için sol görüşlere yığılan Kürt ve Alevi nüfusunu açıklar(Natali, 2009; Kutlay, 2012).

Bin dokuz yüz yetmiş askeri muhtıra sonrası sol/sağ problemine dönüşen asıl tehditler (Türk/Kürt, laik/Sünni, kırsal göçmen/kent proletaryası... vs.) çok sayıda öğrencinin ölümüne ve siyasi kan davalarına neden oldu. Muhtıra sonrası iktidar olan CHP, İskandinav sosyal demokrasi stratejisini benimsemiş; işçi konfederasyonlarıyla görüşmüştü. Sol dinamiklerin ve işçilerin muhatap alınmasına karşın, Kürtlerin siyasi düzlemde muhatap alınmaması ayrıca sosyalist grupların bile Kürt kimliğini tanımamakta ısrarcı olmaları, Kürt grupların liberalleşme döneminin tersine Türk sol

gruplarından uzaklaşmalarına ve farklılaşmalarına neden oldu. 20.yy başlarındaki direnişler yerini böyle bir ortamda legal/illegal örgütlenmelere yol açarak milliyetçi Kürt grupların ortaya çıkmasıyla sonuçlandı.

Bu şekilde tırmandırılan gruplar arası çatışma, katliamlar ve kundaklamalar sonucu büyüyen iç güvensizlik, 1980 askeri darbesiyle doruk noktasına ulaştı. Böylelikle politik aygıt tamamen Türk milliyetçi askeri gruplarının eline geçti. Yeni devlet eliti bireysel özgürlükleri kısıtladı, basını sansürledi ve binden fazla profesörü yerinden ederek yerlerine Türk milliyetçilerini getirdi (Natali, 2009). Siyasi alanın militarize edilmesi ve radikal bir şekilde etnikleştirilmesi, Kürt milliyetçi gruplar ile devlet eliti arasında herhangi bir uzlaşmanın önünü keserek, Kürt hareketini illegalleşmesine neden olarak ayrılıkçı silahlı örgüt PKK ortaya çıktı. PKK kırk yılı aşkın bir süredir Türkiye'nin doğu illerindeki dağlık alanlarda çeşitli silahlı eylemlerle hem Türkiye gündemine hem de uluslararası gündeme taşınmış durumdadır. Silahlı çatışmaların yaşandığı, şiddetin hem devletin hem de örgütün propagandasına dönüştüğü bu coğrafya da sosyal kategoriler oldukça belirgin bir hal almıştır.

1.7.4 Terör Çağı ve Siyasi Polarizasyon

Darbe sonrası Diyarbakır ceza evi özelinde Türkiye'deki muhalefeti askeri güçler ve zorla bastırma girişimi, her iki etnik grubun kutuplaşarak birbirilerini yok saymasına kadar vardı. Devlet kendi kendini karanlıkta bırakmış, dil kullanımı gibi önemli bir sosyal olguyu ve bu olgudaki değişimi 1985 yılından itibaren takip edemez duruma gelmişti. Özellikle 1980 darbesinden sonra artan 'istatistik korkusu' nedeniyle; devletin bölgede Türkçe kullanımı ve doğum oranı ilerlemesi veya gerilemesi hakkında hiçbir verisi bulunmamaktadır (Zeyneloğlu, Civelek ve Coşkun, 2011). Siyasi arenada süren bu ideolojik çatışma, 1985 yılından itibaren fiziksel bir savaşa dönüştü.

PKK ile yıllarca devam eden iç savaş sonucu; köy boşaltmalar, koruculuk sistemi ve ilçe merkezlerine kadar içten şiddetli çatışmalar ekonomik olarak geri kalmış doğu ve güneydoğu bölgelerinin güvensizleşmesine de neden oldu. Bu güvensiz ortamda 90'lı yıllarda resmi olmayan rakamlara göre 3 milyona yakın insan

göç etti. Başta İstanbul olmak üzere Türkiye'nin batısı ve güneyine yapılan bu göçler, büyükşehir ve şehirlerde barınma, eğitim ve sağlık sorunlarını kronikleştirdi.

Kürt kimliği ve Kürtlerin medyadaki temsilinin etkisiyle, kentlere sıkışan 'yerli göçmenler' suçla ilişkilendirilerek terörize edildiler. Kürtlerin kimliğinin temsilini incelediği çalışmasında Ergin (2014), göçmen olmamalarına rağmen Kürtlerin asimilasyon sonrasında suçla ilişkilendirilerek ötekileştirilmesini, tıpkı göçmen kimliğinde olduğu gibi baskın grup tarafından korku kaynağı olarak görülmesini kolaylaştırarak *ırksallaşmaya* (racialization) başladığını söylemektedir. Sosyal hayatta karşılık bulan terör söylemi, Kürtlerin kent merkezlerinden gecekondu mahallerine doğru izolasyonuna neden olurken, bu gelişmelerle paralel, sınıfsal hak söylemi Sovyetlerin çöküşünün de etkisiyle yerini etnik kimlik siyasetine bırakmıştır (Sonnenschein ve Meijl, 2014).

Kürtler kimliklerini daha fazla ön plana alarak; etnik kimliklerine has bayram ve kutlamalarda sokaklara çıkmaya başladılar. Etnik aidiyet için en önemli etken olan dil kullanımı, gelişen iletişim araçları ve medyanın etkisiyle Kürtçe kullanımının yaygınlaşmasına ve biçimsel (Formel) bir nitelik kazanmasına neden oldu. Kürt milletvekilleri Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Kürtçe yemin ederek tutuklandılar. Bu olayların tamamı televizyonlardan yayınlandıkça, kutuplaşan siyasi alan sosyal alana da yansımaya başladı.

Buna karşılık siyasi arenada Türk devlet yetkilileri, darbe sonrasında iktidara gelen merkez sağ iktidarından bu yana devlet ile din arasında Türk-İslam sentezine dayalı ilişkileri yeniden yapılandırarak, Sünni Kürtlerin içinde yer alabileceği bir kimlik inşasına girişti. Çeşitli dönemlerle farklı hükümet yetkililerince Kürtlerin kültürel haklarının genişletilmesiyle ilgili sözler verilmiş, 1991 yılında Kürtçe konuşma yasağı ortadan kaldırılmıştı ancak hiçbir devlet yetkilisi Türk vatandaşlığı nosyonunu etnik kimlikten arındırmaya yönelik bir girişimde bulunmamıştır (Natali, 2009). Üstelik Özal'ın özelleştirme politikaları sonucu artan sanayileşme ağırlıklı olarak tarım toplumu olan Türkiye'de feodal ilişkileri zayıflatmaya başladıkça Kürt ağalar ile hükümetler arasındaki patron-müşteri ilişkisini parçalayarak, bazı nüfuz

sahibi Kürt ağaların saf değiştirmesine neden oldu. Bu iktisadi liberalleşme Türk ekonomisiyle bütünleşen etnik kimliğini koruyan girişimci bir sınıf yarattı.

Doksanlı yılların sonuna doğru Öcalan'ın yakalanması sonrası PKK ateşkes ilan ederek, siyasi taleplerini kültürel hakların korunması ve demokrasi standartlarının yükseltilmesine indirgedi. Kürtleri temsil eden sivil siyasi gelenek ise bağımsız adaylarla meclise girerek, kültürel hak temelli kimlik siyaseti yürütmektedir. 2000'li yılların başından itibaren bir 'realite' olarak tanınan Kürt sorunu tartışması, 2009 yılından itibaren siyasi bir çözüm arayışı ile barış görüşmelerine dönüşmüştür. Halen devam etmekte olan bu süreç Kürtlerin kimlik statüsünde kaymalara neden olmakla birlikte üzerinden sansürün kalktığı bir çalışma alanı olarak karşımızda durmaktadır.

Bu çalışmanın amacı antropolojik, siyasi ve sosyal arka planı olan Kürt sorunun sosyal hayat içerisinde son 30 yıldır yaşanan dönüşümler sonucunda, Kürt kimliği üzerindeki etkilerine dair ipuçlarını yakalamaktır. Dünya genelinde artan bir ivmeyle göçmenler ve etnik azınlıkların entegrasyonu büyük bir sorun oluşturmakta ve bu konunun çözümü için farklı bakış açıları ve disiplinler tarafından çalışmalar yapılmaktadır. Sorunun muhataplarından biri olan Kürtlerin kendileri ve kimlikleri hakkındaki algıları değişmekle birlikte bu değişimin yönü ve hızı bilinmemektedir. Devlet geleneği ve siyasi aktörlerin uyguladığı politikaların neden olduğu kronik sorunlar politik çalışmaların konusu olmaya devam etmekle birlikte, söz konusu dönüşümlerden Kürtlerin nasıl etkilendiği ve bir sosyal kimlik olan Kürt etnik kimliğinin yıllar içerisindeki değişimin muhtemel etkileri bu çalışmanın kapsamı içerisinde.

Sosyal psikoloji alan yazınında sosyal çevrenin birey ve bireyin bilişsel mekanizmaları üzerindeki etkilerini önceleyen Avrupa sosyal psikoloji ekolünün varsayımlarını paylaşıyoruz. Evrensel düzeyde insanları etkisi altına alan kültür ve kültürün bileşenlerinden olan etnik kimlik örüntüsü, hiyerarşik toplumsal sistem içerisinde sosyal karakteristiklerle etkileşim içerisinde değişmekte ve dönüşmektedir.

Türkiye'de son 30 yıl içerisinde yaşanan politik ve sosyal dönüşümler zorunlu olarak Türkiye'de yaşayan Kürtlerin sosyal statülerinde değişmeye neden olarak;

değer önceliklerini belirleme gücüne sahiptir. Bu anlamıyla Türkiyeli Kürtlerin demografik özellikleri ve sosyal karakteristikleri bu çalışmanın bağımsız değişkenlerini oluşturmaktadır. Yukarıdaki tartışmalar çerçevesinde bu bağımsız değişkenlere bağlı olarak Türkiyeli Kürtlerin; değer öncelikleri, etnik kimlikleriyle özdeşleşme düzeyleri ve kolektif benlik değerleri bu çalışmanın bağımlı değişkenleridir. Söz konusu bağımlı değişkenler arasındaki etki ve etkileşimler de bu çalışmada incelenmektedir.

1.8. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma kapsamında geliştirilen hipotezler değişkenler arası ilişkilere göre kategorilendirilmiştir. Bunlar; *Birinci grup hipotezler*, demografik değişkenler ile değerler arası ilişkiye odaklanan H1; *İkinci grup hipotezler*, birey-grup değer karşılaştırmalarına odaklanan H2,H3,H4 ve *Üçüncü grup hipotezler*, etnik özdeşleşme ile değerler arası ilişkilere odaklanan H5,H6 ve H7 şeklindedir.

1.8.1. Birinci Grup Hipotezler

Türkiye’de 1990’da şehirleşme oranı ilk kez %50’nin üzerine yükselmiştir. 1965 ile 2009 yılları arasında nüfus artışı yaklaşık 2 kat artarken, şehirleşme 6 kat artmıştır. Garipağaoğlu’na (2010) göre Türkiye’de, şehirli nüfus ve şehirleşme oranındaki artış toplam nüfus artışından daha hızlı gerçekleşmektedir. Dolayısıyla ülkede hızlı bir şehirleşme hareketi yaşanmaktadır. Türkiye’ye özgü olmayan bu değişim dünya genelinde modernizasyon teorisi varsayımı yönünde gerçekleşmektedir. Kentleşme sonucu artan mesleki uzmanlaşma, eğitim ve cinsiyet rollerinin değişimi geleneksel değerleri modern değerlere doğru değişime zorlamaktadır (Inglehart ve Baker, 2000). Bu varsayımdan hareketle Türkiyeli Kürtlerin yıllar içerisinde maddi koşullarının değişmesi sonucu sosyal karakteristikleri değişerek değerlerinde değişime neden olacaktır. Kuşaklar arasında söz konusu değer dönüşümlerinin hem özdeşleşme hem de benlik saygısı üzerinde etkili olması beklenmektedir. Buna göre değerler alan yazınıyla paralel olarak;

H1- Kürtlerde yaş arttıkça, Yeniliğe Açıklık ve z Genişletim değer boyutlarından aldıkları puanların azalması; Muhafazacı Yaklaşım ve z Aşkınlık boyutlarından aldıkları puanların ise artması beklenmektedir.

1.8.2. İkinci Grup Hipotezler

Değişmenin yanında sabit örüntülerin kuşaklar boyunca devam etmesi de alan yazında değinilen bir olgudur. Ebeveynler ve çocuklarının değer tercihlerinin dışında üçüncü bir değişken olarak, zamanın ruhu (Zeitgeist) tanımlamasıyla Boehnke (2001) belirli bir zamansal periyotta hem ebeveynlerin hem de çocukların değerlerinde öncelikleri belirleyen tipik bir değer ikliminden bahseder. Bu değer iklimi bize göre Türkiye zelinde Kürtlerin sembolik temsilidir. Buna göre;

H2- Grup düzeyinde Kürtleri düşünerek yapılan değerlendirmelerde bireysel değerler içeren Yeniliğe Açıklık ve z Genişletim boyutlarından alınan puanların; birey düzeyinde kişisel değerlendirmelerde Yeniliğe Açıklık ve z Genişletim boyutlarından alınan puanlardan daha düşük olması beklenmektedir.

H3- Grup düzeyinde Kürtleri düşünerek yapılan değerlendirmelerde, kolektif değerler içeren Muhafazacı Yaklaşım ve z Aşkınlık boyutlarından alınan puanların; birey düzeyinde kişisel değerlendirmelerde, Muhafazacı Yaklaşım ve z Aşkınlık boyutlarından alınan puanlardan daha yüksek olması beklenmektedir.

H4- Birey düzeyinde kişisel değerlendirmelerde alınan puanlar ile grup düzeyinde Kürtler düşünülerek yapılan değerlendirmelerde alınan puanlar arasındaki farkın; Yaş değişkeninin etkisiyle, Muhafazacı Yaklaşım ve z Aşkınlık boyutlarında artması, Yeniliğe Açıklık ve z Genişletim boyutlarında ise azalması beklenmektedir.

1.8.3. Üçüncü Grup Hipotezler

Değerlerin yitirilmesinden kaynaklanan ve Baumeister ve Muraven (1996) tarafından değer açığı olarak tanımlanan ve modernleşmeyle paralel gelişen değer kaybı; insanların kimliklerinin daha önemli hale gelmesine neden olmaktadır. Buradan hareketle;

H5- Etnik Özdeşleşmeyi ilişkili değişkenler;

- a. Kürtlerde yaş arttıkça Etnik Kimlik Ölçeğinin olumlama alt ölçeğinden alınan puanların azalması beklenmektedir.
- b. Ailevi Etnik Sosyalleşme puanı arttıkça; Etnik Kimlik Ölçeğinin keşif alt ölçeğinden alınan puanların da artması beklenmektedir.
- c. Kolektif Benlik Değeri puanı arttıkça; Etnik Kimlik Ölçeğinin kararlılık alt ölçeğinden alınan puanların da artması beklenmektedir.

H6- Kürtlerde Etnik Kimliğiyle *Başarılı (+)* kimlik statüsü yönünde özdeşleşme gerçekleştiren katılımcıların, Yeniliğe Açıklık ve Öz Genişletim boyutlarından yüksek puan alması beklenmektedir.

H7- Kürtlerde Etnik Kimliğiyle *Yaygın (-)* kimlik statüsü yönünde özdeşleşme gerçekleştiren katılımcıların, Muhafazacı Yaklaşım ve Öz Aşkınlık boyutlarından yüksek puan alması beklenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Örneklem

Bu araştırmaya Türkiye’de yaşayan ve kendini Kürt olarak tanımlayan toplam 245 kişi katılmıştır. Ölçeklerdeki eksikliklerden dolayı 10 katılımcının formu analizlere dâhil edilmemiştir. Örneklemi oluşturan 235 katılımcıya çevrim içi anket sitesi (www.surveey.com) aracılığıyla ulaşılmış veya anketler bireysel olarak elden verilmiştir. Katılımcıların 90’ı anket formunu çevrim içi olarak, 145’i ise elden doldurmuştur. Araştırmada Kürtlerin etnik kimliğine dair sorulardan oluşan ölçekler kullanıldığı için; etnik kimliğini ‘*Sadece Türk*’ anadilini de Türkçe olarak işaretleyen 3 katılımcı araştırma dışı bırakılarak örneklemin son haline ulaşılmıştır. Örneklemin demografik bilgileri Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablodan da görüleceği gibi tüm katılımcıların yaşları 18 ile 57 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 29,96’dır ($ss=7,2$). Araştırmanın örneklemini 67 kadın (%28,5), 165 erkek (%71,1) oluşturmaktadır.

Örneklemin aylık geliri 500 ile 30000 arasında değişmekte ($\bar{x} = 4089,9$; $s=3732,7$) olup örneklem geniş bir sosyoekonomik çeşitliliğe yayılmaktadır. Katılımcıların 65’i gelir seviyesini iyi (%27,7), 116’sı fena değil (%49,4) ve 44’ü kötü (%18,4) olarak tanımlamıştır.

Örneklemi oluşturan katılımcılardan 186 kişi kendini ‘Sadece Kürt’; 24 kişi ‘Türk’ten Çok Kürt’; 18 kişi ‘Türk Kadar Kürt’ ve 3 kişi ise ‘Kürt’ten Çok Türk’ olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla örneklemin %97’si kendisini Kürt etnik kimliği üzerinden ifade etmektedir. Katılımcıların eğitim seviyesi 12-16 yıl arasında yoğunlaşmaktadır. Tüm katılımcıların % 51,3’ü üniversite düzeyinde, % 36,6’sı lisansüstü düzeyde eğitime devam etmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

	Ortalama	Aralık	Standart Sapma
Yaş	29,96	18-57	7,2
Aylık Gelir	4089,9	500-30000	3732,7
	Katılımcı Sayısı		Yüzdesi (%)
Cinsiyet			
	Kadın	67	28,5
	Erkek	165	71,1
Etnik Kimlik			
	Sadece Kürt	186	79,1
	Türk'ten Çok Kürt	24	10,2
	Türk Kadar Kürt	18	7,7
	Kürt'ten Çok Türk	3	1,3
Eğitim Seviyesi			
	İlkokula Kadar (1-5)	6	2,6
	Ortaokula Kadar (6-8)	0	0
	Liseye Kadar (9-12)	16	6,8
	Üniversiteye Kadar (12-16)	119	51,3
	Lisansüstü (17-22)	95	36,6
Medeni Durum			
	Evli	76	32,8
	Bekâr	152	64,7
Gelir Seviyesi			
	Çok İyi	4	1,7
	İyi	65	27,7
	Fena Değil	116	49,4
	Kötü	44	18,4
	Çok Kötü	5	2,1
Politik Görüş			
	Aşırı Sol- Sol- Sola Yakın (1-3)	164	69,8
	Orta (4)	49	20,9
	Sağa Yakın-Sağ-Aşırı Sağ (5-7)	15	6,4
Anne Eğitim			
	Eğitimsiz (0)	140	61,7
	İlkokula Kadar (1-5)	60	25,6
	Ortaokula Kadar (6-8)	14	6,1
	Liseye Kadar (9-12)	4	1,7
	Üniversiteye Kadar (12-16)	8	3,2
	Lisansüstü (17-22)	1	0,4
Baba Eğitim			
	Eğitimsiz (0)	57	24,6
	İlkokula Kadar (1-5)	88	37,5
	Ortaokula Kadar (6-8)	18	7,7
	Liseye Kadar (9-12)	39	16,7
	Üniversiteye Kadar (12-16)	20	8,6
	Lisansüstü (17-22)	5	2,1

Katılımcıların % 64,7'si bekâr, %32,8'i ise evlidir. Bir aşırı sol - 7 aşırı sağ olmak üzere 7'li likert formatında sorulan politik görüş sorusunu; katılımcıların %69,8'i aşırı sol, sol veya sola yakın olarak, %20,9'u orta, %6,4'ü ise sağa yakın, sağ ve aşırı sağ olarak işaretlemiştir. Örneklemin çoğunluğu politik olarak sol görüşlere eğilim göstermektedir.

Katılımcıların anne eğitim seviyesi çoğunlukla 0-8 yıl aralığında seyretmektedir. Katılımcılardan 61,7'sinin annesi okula hiç gitmemiştir. %25,6'sının annesi ise çeşitli seviyelerde ilkokula devam etmiş ya da bitirmiştir.

Baba eğitim seviyesi ise 0-12 yıl arasında dağılım göstermektedir. Katılımcıların %24,6'sının babası okula hiç gitmemiş, %37,5'inin babası ilkokul seviyesinde eğitim almış, %16,7'sinin babası ise lise düzeyinde eğitime devam etmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın verileri Demografik Bilgi Formu, Etnik Kimlik Ölçeği, Ailevi Etnik Sosyalleşme Ölçeği, Benlik Değeri Ölçeği ve Portre Değerler Anketi kullanılarak toplanmıştır. Bu ölçeklere ek olarak katılımcılara çalışmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı ve istedikleri zaman ölçekleri bırakabilecekleri konusunda bilgi veren bilgilendirme ve onam formu verilmiştir. Bilgilendirme ve onam formunun bir örneği Ek-1'de verilmiştir.

Bu çalışmada kullanılan ölçeklerden bazıları alan yazında daha önceden kullanılan ve Türkçeye uyarlanan ölçekler olmakla birlikte temel değişkenleri ölçmek üzere kullanılan bazı ölçek ve bir alt ölçek araştırmacı tarafından ilk defa Türkçe olarak kullanılmıştır.

Bundan dolayı *Etnik Kimlik Ölçeği*, *Ailevi Sosyalleşme Ölçeği* ve *Kolektif Benlik Değeri Ölçeğinin Üyelik* alt ölçeği bağımsız iki İngilizce öğretmeni tarafından önce Türkçeye çevrilmiştir. Daha sonra bu kişiler birbirlerinin çevirilerini tekrar İngilizceye çevirmişlerdir. Son aşamada araştırmacılar tarafından yapılan karşılaştırma ve düzeltmeler sonrası 5 üniversite öğrencisi tarafından sınanan

ölçekler, anlam ve dil bilgisi açısından uygun bulunarak anket formuna dâhil edilmiştir.

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Kişilerin ekonomik ve sosyal bağlamının değişkenler üzerindeki etkisi açısından, bu çalışma özelinde sosyal karakteristiklerde meydana gelen değişimi karşılaştırabilmek adına eğitim seviyesi, yaşanan yer, doğum yeri, gibi değişkenler artan sayısal değerler olarak kodlanmıştır. Bununla katılımcıların kendi ve ebeveynleri hakkındaki demografik değişkenlere verdikleri puanlar arasındaki sayısal fark arttıkça ebeveyn-çocuk arasındaki sosyal mesafe artmış olacaktır.

Anadil yaygınlığını ölçmek üzere araştırmacılar tarafından katılımcıların yaşadıkları sokak, eğitim kurumları, iş yeri ve kamu kurumlarında anadil kullanım yoğunluğunu derecelendirmeleri için; *0- Hiç Kimse -10- Herkes* olacak şekilde 5 soruluk anadil yaygınlığı ölçümü geliştirilmiştir. Bu ölçümden alınan puanın artması kişinin anadilini sosyal çevresinde kullanma sıklığının arttığı anlamına gelmektedir.

Katılımcıların etnik kimliklerini nasıl tarif ettiklerini anlamak için; Rico ve Jennings (2012) tarafından İspanyol-Katalan bağlamında kullanılan ‘Moreno Question’ ölçümü: *1-Sadece Kürt, 2- Türk’ten Çok Kürt, 3- Türk Kadar Kürt, 4- Kürt’ten Çok Türk ve 5- Sadece Türk* şeklinde uyarlanmıştır. Bu ölçümden alınan puanın artması katılımcının kendini Kürt etnik kimliğiyle değil; daha fazla oranda Türk ulusal kimliğiyle ifade ettiği anlamına gelmektedir. Katılımcıların politik görüşlerini ölçmek üzere; *1.Aşırı Sol - 7.Aşırı Sağ* şeklinde derecelendirilen 7’li likert formatında soru hazırlanmıştır. Formun bir örneği Ek-2’de gösterilmiştir.

2.2.2. Etnik Kimlik Ölçeği (EKÖ)

Bu çalışma kapsamında katılımcıların kimlikle özdeşleşme düzeyini ölçmek üzere Umaña-Taylor, Yazedjian ve Bacama-Gomez tarafından 2004 yılında geliştirilen Etnik Kimlik Ölçeği (Ethnic Identity Scale) araştırmacılar tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Ölçek *keşif* (exploration), *kararlılık* (resolution) ve *olumlama* (affirmation) olmak üzere 3 alt ölçekten oluşmaktadır. Etnik Kimlik

Ölçeği toplam olarak 17 maddeden oluşmakta ve her madde “beni ifade etmez” (1) ile “beni çok ifade eder” (4) arasında değişen 4’lü Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir. Ölçekte 1., 2., 7., 9., 10., 13., ve 16. maddeler tersine çevrilerek puanlanmaktadır. Ölçeğin bir örneği Ek-3’de verilmiştir.

Keşif (exploration) ve *Kararlılık* (resolution) alt ölçeklerinden elde edilen puanlar; katılımcıların kimlik statülerini (Yaygın, Engellenmiş, Ertelenmiş, Başarılı) belirlemek üzere pozitif ya da negatif olarak kategorilendirilmektedir. Katılımcıların etnik kimlikle özdeşleşme düzeyini belirlemek üzere *Olumlama* (affirmation) alt ölçeğinden aldıkları puanlar, ortalamanın üstünde ya da altında kalmasına göre pozitif ve negatif etiketiyle daha önce belirlenen kimlik statülerine yüklenmektedir.

Kimlik Statüsü		Olumlama Süreci	
Keşfetme (-)	Yaygın (Diffuse)	Olumlama (+)	Yaygın (+)
Kararlılık (-)		Olumlama (-)	Yaygın (-)
Keşfetme (+)	Engellenmiş (Foreclosed)	Olumlama (+)	Engellenmiş (+)
Kararlılık (-)		Olumlama (-)	Engellenmiş (-)
Keşfetme (-)	Ertelenmiş (Moratorium)	Olumlama (+)	Ertelenmiş (+)
Kararlılık (+)		Olumlama (-)	Ertelenmiş (-)
Keşfetme (+)	Başarılı (Achieved)	Olumlama (+)	Başarılı (+)
Kararlılık (+)		Olumlama (-)	Başarılı (-)

Şekil 1. Etnik Kimlik Edinimi Modeli Kapsamında Kimlik Statülerinin Dağılımı

Toplam puanın artması özdeşleşmenin düzeyini arttırmamaktadır. Ancak alt ölçeklerden alınan puanların ortalamaya göre düşük veya yüksek olması katılımcının etnik kimlik statüsünü belirlemektedir (Bkz. Şekil 1).

Etnik kimlik ölçeğinin güvenirlik, geçerlilik çalışmasının yapıldığı çalışmada Taylor, Yazedjian ve Bacama-Gomez (2004); alt ölçeklerin Cronbach alfa değerlerini, *keşif* için .91, *olumlama* için .86 ve *kararlılık* için .92 şeklinde bulmuşlardır. Ayrıca ölçeğin; *keşif* (7 madde), *olumlama* (6 madde) ve *kararlılık* (4 madde) şeklindeki 3’lü faktör yapısı modeli doğrulayıcı faktör analiziyle test edilerek desteklenmiştir (Akaike’s Information Criterion= 465,38).

Bu araştırmada kullanılan Türkçe versiyonun yapı geçerliliğini saptamak amacıyla yapılan faktör analizi sonucunda; ilk olarak 4 faktörlü yapı gözlenmiştir. Bu 4 faktörlü yapı için açıklanan varyans %61,6, ve küresellik değeri (KMO) ise .825 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 2. Etnik Kimlik Ölçeği Faktör Analizi

	1	2	3
15. Bana etnik kökenim hakkında şeyler öğretecek aktivitelere katılıyorum.	,865		
5. Etnik kökenimi daha iyi öğrenebileceğim organizasyonlara katılıyorum.	,851		
6. Bana etnik kökenimi öğreten kitaplar/dergiler/gazeteler ya da benzeri materyaller okuyorum.	,810		
11. Kitap, dergi, gazete okuyup; internet araştırması, güncel olayları takip etmek gibi şeyler yaparak etnik kökenim hakkında bir şeyler öğreniyorum.	,730		
4. Etnik kökenimi yansıtabilecek (yemek yemek, müzik dinlemek, film izlemek gibi) şeyleri tecrübe etmedim.	,674		
8. Etnik kökenime maruz kaldığım aktivitelere katılıyorum	,585		
7. Etnik kökenim hakkında olumsuz hislerim var.		,750	
10. Etnik kökenim beni mutsuz ediyor.		,708	
1. Etnik kökenimle ilgili hisselerim çoğunlukla olumsuzdur.		,662	
16. Etnik kökenimi sevmiyorum.		,568	
2. Etnik kökenimle ilgili şeyler öğrenebileceğim aktivitelere katılmadım.		,556	
13. Seçme şansım olsaydı başka bir etnik kökenden olmayı tercih ederdim.		,516	
17. Etnik kökenimin bana ne ifade ettiği hakkında belli bir algım var.			,774
12. Etnik kökenim hakkında ne hissettiğimin bilincindeyim.			,765
14. Etnik kökenimin benim için ne ifade ettiğini biliyorum.			,753

Not: Varyans (%): **1-** Keşif = 31; **2-** Olumlama = 15,9; **3-** Tutarlılık = 9,3

Maddeleri açıklanan varyansın yeterince güçlü olmasından hareketle, ölçek orijinaline paralel olarak 3 faktöre zorlanmıştır. Bu aşamada açıklanan varyans .54 olarak hesaplanmıştır. Ancak '*Etnik kökenimin benim için ifade ettiği şey konusunda net bir tutum içerisindeyim*' şeklinde Türkçeleştirilen 3. madde ve '*Başka bir etnik kökene sahip olmayı dilerdim*' şeklinde Türkçeleştirilen 9. madde birden çok faktöre yüklenerek ölçeğin 3 faktörlü yapısını bozmuştur. Bunun üzerine bu maddeler analizlerden çıkartılmıştır. Geriye kalan on beş soruluk ve 3 faktörlü bir yapıya sahip olan ölçeğin açıkladığı toplam varyans %56,2 olarak hesaplanmıştır (Bkz. Tablo 2).

Orijinal çalışmadan farklı olarak Keşif alt ölçeğinde yer alan ve ‘*Etnik kökenimle ilgili şeyler öğrenebileceğim aktivitelere katılmadım*’ şeklinde Türkçeleştirilen 2. madde .556 faktör yüküyle sadece Olumlama alt ölçeğine yüklenmiştir. Bu durumun nedeni, cümlenin taşıdığı negatif anlam dolayısıyla ters kodlanan maddelerden oluşan Olumlama alt ölçeğine yaklaşması olabilir. Bu yüzden söz konusu maddenin diğer faktöre yüklendiği düşünülmektedir.

Ölçeğin Türkçe uyarlanan versiyonunda 6 maddelik Keşif alt ölçeği için cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .83, 3 maddelik Kararlılık alt ölçeği için .76 ve 6 maddelik Olumlama alt ölçeği için ise .66 olarak hesaplanmıştır (Bkz. Tablo 4).

2.2.3. Kolektif Benlik Değeri Ölçeği (KBDÖ)

Bu çalışmada katılımcıların kolektif benlik değerlerini ölçmek üzere Luhtanen ve Crocker, tarafından 1992 yılında geliştirilen Kolektif Benlik Değeri Ölçeği (Collective Self Esteem Scale) kullanılmıştır. Orijinal çalışmada dörder soruluk 4 alt ölçekten (kişisel, genel, kimlik, üyelik) ve toplam 16 maddeden oluşmaktadır. Kolektif Benlik Saygısı Ölçeği toplam olarak 16 maddeden oluşmakta ve her madde “kesinlikle katılmıyorum” (1) ile “kesinlikle katılıyorum” (7) arasında değişen 7’li Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir. Ölçekte 1., 3., 7., 8., 9., 10., 13., 14., ve 16. maddeler tersine çevrilerek puanlanmaktadır. Ölçeğin bir örneği Ek-4’de verilmiştir. Türkçeye daha önceki çalışmalarda çevrilmiş ancak Üyelik Benlik Değeri alt ölçeği uygun bulunmadığı gerekçesiyle analizlere dâhil edilmemiştir (Baysu, 2007; Çoymak, 2009; Kostakoğlu, 2010). Baysu tarafından kullanılan on iki maddelik Türkçe ölçeğin Cronbach alfa değerleri Kişisel Benlik Değeri alt ölçeği için .73, Genel Benlik Değeri alt ölçeği için .74 ve Kimlik Benlik Değeri alt ölçeği için .82 şeklindedir. Daha sonra Çoymak tarafından Kimlik ve Genel Benlik Değeri alt ölçekleri kullanılmış ve Cronbach alfa değerleri sırasıyla .84 ve .79 şeklinde bulunmuştur (2009). Kostakoğlu tarafından yapılan çalışmada ise Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları ise kişisel boyut için .84, genel ve kimlik boyutları için ise .76 olarak bulunmuştur.

Ancak bu çalışma kapsamında kişilerin grup üyelikleri ile etkileşimlerinin etnik kimlik edinimi üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Gerçek bir sosyal grup olan

Kürtlerin, grup üyelikleri onların kimlik edinimlerinin olumluluğu hakkında bilgi sağlayacağından, Kostakoğlu (2010) tarafından çalışmaya dâhil edilmeyen Üyelik Benlik Değeri alt ölçeği bu çalışmaya dâhil edilerek, Türkçe uyarlaması yapılmıştır. Bu alt ölçeğin araştırmanın örneklem grubundan alınan veriler üzerinde de geçerlik-güvenirlik çalışması yapılmıştır. Üyelik alt ölçeği için Cronbach Alfa iç tutarlılık kat sayısı .70 olarak hesaplanmıştır (Bkz. Tablo 4)

2.2.4. Ailevi Etnik Sosyalleşme Ölçeği (AESÖ)

Bireylerin, aileleri tarafından etnik kimliklerine saygı duymak üzere ne düzeyde eğitildiklerini, katılımcıların gözünden ölçen bu ölçek Taylor tarafından 2001 yılında Meksika kökenli örneklem için 9 madde olarak geliştirilmiştir. Daha sonra 12 maddelik versiyonu değişken gruplu çalışma için 2004'te Umaña-Taylor ve Fine tarafından güncellenmiştir. Ailevi Etnik Sosyalleşme Ölçeği toplam olarak 12 maddeden oluşmakta ve her madde “hiçbir zaman” (1) ile “her zaman” (5) arasında değişen 5’li Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir. Ölçeğin 12 maddelik versiyonu 5 madde açık (overt) ve 7 madde örtük (covert) olmak üzere 2 faktörlüdür. Cronbach alpha değerleri 12 madde için .92 ile .94 arasında değişmektedir. Ölçeğin bir örneği Ek-5’de verilmiştir.

Kürt örnekleminde kullanılmak üzere Türkçeye çevrilen ölçeğin uyarlama çalışması bu araştırma kapsamında yapılmıştır. Bu çalışmada kullanılan Türkçe versiyonun yapı geçerliliğini saptamak amacıyla yapılan faktör analizi sonucunda 2 faktörlü yapı gözlenmiştir. Bu 2 faktörlü yapı için açıklanan varyans %63,9; küresellik değeri (KMO) ise .909 olarak hesaplanmıştır. Ancak Örtük alt ölçekte yer alan; ‘*Ailem etnik grubumuza has aktivitelerde yer alır.*’ şeklinde Türkçeleştirilen 3. madde ve ‘*Ailem etnik/kültürel geçmişimize sıkı bir bağlılık hisseder.*’ şeklinde Türkçeleştirilen 12. madde, birden çok faktöre yüklenerek ölçeğin 2 faktörlü yapısını bozmuştur. Bunun üzerine bu maddeler analizlerden çıkartılmıştır. İkinci aşamada 10 soruluk ölçek için yapılan faktör analizinde açıklanan toplam varyans %65,4 olarak hesaplanmıştır (Bkz. Tablo 3).

On maddelik Türkçe versiyonun Açık alt ölçeği için hesaplanan Cronbach Alfa .91, Örtük alt ölçeği için ise .78’dir (Bkz. Tablo 4).

Tablo 3. Ailevi Etnik Sosyalleşme Ölçeği Faktör Analizi

	1	2
1. Ailem bana etnik kültürel geçmişimi öğretir.	,853	
2. Ailem etnik/kültürel değerlerimiz ve inanışlarımıza saygı duymam konusunda beni teşvik eder.	,836	
9. Ailem bana etnik/kültürel <u>geçmişimizi</u> öğretir.	,820	
7. Ailem etnik/kültürel geçmişini bilmenin ne kadar önemli olduğunu söyler.	,795	
6. Ailem bana etnik/kültürel değerlerimiz ve inanışlarımız hakkında şeyler öğretir.	,790	
10. Ailem bizimle aynı etnik/kültürel geçmişten gelen sanatçıların şarkılarını dinler.		,787
5. Ailemin en çok vakit geçirdiği insanlar bizimle aynı etnik kökene sahip olan insanlardır.		,712
8. Ailem etnik/kültürel geçmişimize özel bayramları kutlarlar.		,625
11. Ailem etnik/kültürel geçmişimizi temsil eden konser, festival v.b. etkinliklere katılır.		,604
4. Evimiz etnik/kültürel geçmişimizi yansıtan şeylerle dekore edilmiştir.		,571
Not: Varyans (%): 1- Açık = 54,3; 2- Örtük = 9,5 Tabloda .50 ve üzeri faktör yükü gösterilmiştir.		

2.2.5. Portre Değerler Anketi

Schwartz ve Melech, Lehmann, Burgess, Harris ve Owens, (2001) tarafından geliştirilen; Demirutku ve Sümer (2010) tarafından Türkçeye uyarlanmış Portre Değerler Anketi, katılımcıların değer yönelimleri elde etmek üzere 6' lı Likert olarak uygulanmıştır. Ölçek 40 maddeden oluşmakta ve her bir madde üçüncü bir kişinin kendilerine ne kadar benzediğine dair bir tanımlama içermektedir. Öz Yönelim, Hazcılık ve Uyarılım değer tipleri Yeniliğe Açıklık değer boyutunu, Uyma, Geleneksellik ve Güvenlik değer tipleri, Muhafazacı Yaklaşım değer boyutunu, Evrensellik ve İyilikseverlik değer tipleri Öz Aşkınlık değer boyutunu ve Güç, Başarı ve Hazcılık değer tipleri ise Öz Genişletim değer boyutunu oluşturmaktadır (Schwartz v. d., 2001). Hazcılık boyutu Yeniliğe Açıklık ve Öz Genişletim olmak üzere iki ayrı değer boyutunda birden bulunmaktadır. Her bir değer tipi için hesaplanan ortalama puanın yüksek olması, söz konusu değerlere sahip olmak anlamına gelmektedir. Değer tiplerinin toplamından oluşan değer boyutları ise söz

konusu kişinin değerleri arasında nasıl bir dağılım olduğunu ve boyutlar arasında nereye yerleştiğini göstermektedir

Demirutku ve Sümer (2010) Portre Değerler Anketini Türkçe'ye uyarlama çalışmalarında iç tutarlılık katsayıların; en düşük değer olarak .56 ile Öz Yönelim için, en yüksek değer olarak da .82 ile başarı değer tipi için bulmuşlardır. Değer tiplerinin test-tekrar test değerleri .65 (Öz Yönelim) ile .82 (geleneksellik) arasında değişmektedir.

Bu çalışma kapsamında katılımcıların kişisel düzeyde değer önceliklerinin yanında grup aidiyetleri üzerinden etnik kimliklerini düşünerek ikinci bir puanlama sonucu Kürtlerin değer önceliklerini belirlemek amaçlanmıştır. Bunun için katılımcılardan her bir maddeyi kişisel düzeyde kendilerini düşünerek ve aynı zamanda grup düzeyinde Kürtleri düşünerek cevaplandırmaları istenmiştir. Anket formunun bir örneği Ek-6 verilmiştir.

Portre Değerler Anketi için hem bireysel düzeyde hem de grup düzeyinde hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık değerleri Tablo 3'te gösterilmiştir. Tabloda da görüleceği üzere grup düzeyinde geleneksellik değer tipi için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık kat sayısı .43'tür. Geleneksellik değer tipi iç tutarlılık puanı düşük olduğu için bu değer tipi analizlere dahil edilmemiştir. Bunun dışındaki değer tipleri için hesaplanan Cronbach Alfa değerleri .50'nin üzerinde olduğundan analizler bu değer tipleri kullanılarak yapılmıştır.

Tablo 4. Portre Değerler Anketi, Ailevi Etnik Sosyalleşme Ölçeği, Etnik Kimlik Ölçeği ve Kolektif Benlik Değeri Ölçeği Cronbach Alfa değerleri.

	Orijinal Çalışma	Grup	Birey
Portre Değerler Anketi			
Güç	.71	.52	.63
Başarı	.82	.65	.78
Hazcılık	.78	.69	.59
Uyarılma	.58	.62	.55
Öz Yönelim	.56	.68	.60
Evrenselcilik	.79	.85	.81
İyilikseverlik	.59	.75	.74
Geleneksellik	.61	.43	.61
Uyma	.75	.61	.66
Güvenlik	.62	.66	.66
Ailevi Etnik Sosyalleşme Ölçeği			
Açık	.92	.91	
Örtük	.94	.78	
Etnik Kimlik Ölçeği			
Olumlama	.86	.66	
Keşif	.91	.83	
Kararlılık	.92	.76	
Kolektif Benlik Değeri Ölçeği			
Kimlik	.77	.60	
Kişisel	.77	.67	
Genel	.81	.66	
Üyelik	.73	.70	

İşlem

Anket formunun çevrimiçi versiyonu; araştırmacının sosyal çevresinde bulunan Kürt Üniversite öğrencilerinden başlayarak, gönüllü katılım esasına dayanan kartopu örnekleme tekniğiyle sosyal medya aracılığıyla yayılmıştır. Ancak sosyal medya kullanıcılarının yaş ortalaması düşük olduğu için söz konusu çevrimiçi form (www.surveeey.com) örneklemin kapsayıcılığı açısından yeterli değildir. Benzer şekilde Yüzüncü Yıl Üniversitesi anket sistemi aracılığıyla görece daha yaşlı katılımcılara ulaşmak üzere; anketler, üniversite çalışanları ve akademisyenlerinin ulaşabileceği bir web sitesi (<http://anket.yyu.edu.tr>) üzerinden kullanıma açılmıştır. Kürtlerde formel eğitim standartları görece düşük olduğundan Kürt dernek ve vakıflarında ulaşılan katılımcılarla yapılan görüşmeler Kürt nüfusunun yoğun olarak yaşadığı Van'da, eğitimin standart olduğu sendika ve meslek örgütleriyle görüşülerek yeterli sayıda ve kapsayıcılıkta katılımcıya ulaşılmıştır.

Hem çevrim içi anket sitesindeki ölçek uygulamalarında hem de elden verilen ölçeklerde bilgilendirme ve onam formu aracılığıyla katılımcılar çalışmanın içeriği ve çalışmayı istedikleri zaman yarım bırakabilecekleri konusunda bilgilendirilmiştir. Katılımcılardan kimlik bilgileri istenmemiştir. Her ölçeğin başında katılımcılara ölçeğin nasıl yanıtlanacağına dair bilgi verilmiştir. Katılımcılardan, bilgilendirme ve onam formunu okuduktan ve onayladıktan sonra sırasıyla Demografik Bilgi Formunu, Kolektif Benlik Değeri Ölçeğini, Etnik Kimlik Ölçeğini, Ailevi Etnik Sosyalleşme Ölçeğini ve Portre Değerler Anketi'ni doldurmaları istenmiştir. Katılımcıların ölçekleri cevaplandırmaları yaklaşık olarak 15-20 dakika sürmüştür. Araştırma verilerinin toplanma süreci yaklaşık olarak 4 ayda tamamlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerin uygulanması ile elde edilen verilerin istatistiksel sonuçları verilmektedir. Veriler SPSS 17 ve 20 paket programıyla analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

3.1. Yaş ve Değerler Arasındaki İlişkiye Yönelik Hipoteze Dair Analizler

Sadece yaş değişkeniyle ilgili hipotez geliştirilmiş olsa da; örneklemin değerler alan yazınıyla ne düzeyde benzeştiğini anlamak için diğer bazı demografik değişkenler ile değerler arasındaki ilişkiye Pearson Korelasyon analiziyle bakılmasına karar verilmiştir. Sonuçlar Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Demografik Değişkenler İle Değer Boyutları Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

	Muhafazacı Yaklaşım	Öz Aşkınlık	Öz Genişletim	Yeniliğe Açıklık
Yaş	,20**	,04	-,03	-,11
Eğitim Seviyesi	-,17**	,10	-,08	,03
Anadil Yaygınlığı	,01	,09	-,03	,00
Etnik Kimlik	-,06	-,19**	-,03	-,13
Politik Görüş	,27***	-,15*	,12	-,17**
Eğitim Farkı	,09	,17**	,01	,02
Doğum Yeri Farkı	-,04	,07	,07	,14*

*** p<.001, ** p<.01, *p<.05

Birinci hipotezde beklendiği gibi yaş arttıkça Muhafazacı Yaklaşım ($r=.20$, $p<.01$) değer boyutundan alınan puanlar da artmaktadır. Ancak yaşı diğer değer boyutlarıyla anlamlı bir ilişkisi bulunmamıştır. Hipotezimiz kısmen desteklenmiştir.

Bunun dışında katılımcıların eğitim seviyesi ile yine Muhafazacı Yaklaşım ($r = -.17$, $p < .01$) değer boyutu arasında negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Eğitim seviyesi arttıkça Muhafazacı Yaklaşım değer boyutundan alınan puanlar düşmektedir. Katılımcıların etnik kimliklerini nasıl tanımladıklarını ölçmek üzere kullanılan 'Moreno Question' ölçümü ($r = -.19$, $p < .01$) ile Öz aşkınlık değer boyutu arasında anlamlı ve negatif ilişki bulunmuştur. Katılımcıların etnik kimliklerini *Türklük üzerinden* tanımlama eğilimi arttıkça Öz aşkınlık değer boyutundan alınan puanlar düşmektedir. Politik görüş ile Muhafazacı Yaklaşım ($r = .27$, $p < .001$) arasında pozitif; Öz Aşkınlık ($r = -.15$, $p < .05$) arasında negatif ve Yeniliğe Açıklık ($r = -.17$, $p < .01$) arasında yine negatif ilişki bulunmuştur. Katılımcıların politik görüşleri sağa doğru yöneldikçe, Muhafazacı Yaklaşım değer boyutundan alınan puanlar artmakta ve Öz Aşkınlık ve Yeniliğe Açıklık değer boyutundan alınan puanlar ise azalmaktadır.

Değer boyutlarından alınan puanları etkilemesi muhtemel olan kentleşme, modernleşme seviyesi gibi bazı değişkenler olabileceği düşünüldüğünden demografik değişkenler üzerinden bazı ölçümler yapılmıştır. Katılımcıların doğum yeri bilgileri yerleşim yeri cinsi üzerinden kategorik olarak ölçülmüştür. Ancak daha sonra sayı değerleri verilerek sayısallaştırılmıştır. Anne-baba doğum yeri toplanarak ebeveyn doğum yeri puanı elde edilmiş; bu toplam puandan katılımcı doğum yeri ve en uzun süreyle yaşanan yerleşim yeri toplamı çıkarılarak *doğum yeri fark puanı* elde edilmiştir. Benzer şekilde anne-baba eğitim seviyesi toplamından katılımcı eğitim seviyesi çıkarılarak *eğitim fark puanı* elde edilmiştir. Bu iki değişken ebeveynlerle çocukları arasındaki kentleşme ve modernleşme düzeyinin farkına karşılık gelmektedir. Eğitim farkı ile Öz aşkınlık ($r = .17$, $p < .01$) arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Katılımcılar ile ebeveynleri arasındaki eğitim farkı arttıkça Öz Aşkınlık değer boyutundan alınan puanlar da artmaktadır. Benzer şekilde doğum yeri farkı ile Yeniliğe Açıklık ($r = .14$, $p < .05$) arasında da pozitif ilişki bulunmuştur. Katılımcılar ile ebeveynleri arasında doğum yeri farkı arttıkça Yeniliğe Açıklık değer boyutundan alınan puanlar artmaktadır.

3.2. Birey ve Grup Düzeyi Değerler Arası İlişkiye Yönelik Hipotezlere Dair Analizler

3.2.1. Birey ve Grup Düzeyi Değerlerin Ortalama Karşılaştırmaları

Katılımcıların kişisel düzeyde kendilerini ve grup düzeyinde Kürtleri düşünerek cevaplandıkları Portre Değerler Anketinden elde edilen puanlar arasındaki farklılaşmaya dair üretilen ikinci ve üçüncü hipotezleri test etmek için Tekrarlı Ölçümler t testi uygulanarak ortalama karşılaştırma yöntemiyle, değer boyutlarının birey ve grup düzeyindeki farklılıklarına bakılmıştır (Bkz. Tablo 6).

Öz Genişletim değer boyutunda birey ve grup düzeyinde alınan puanlardaki farklılaşma anlamlıdır ($t_{231} = -3.951$, $p < .001$). Ancak beklentimizin aksine, Öz Genişletim değer boyutunda birey düzeyinde alınan puanların ortalaması grup düzeyinde alınan puanlardan daha düşüktür. Katılımcılar kişisel düzeyde Hazcılık, Başarı ve Güç değer tiplerine, grup düzeyinde verdiklerinden daha düşük puanlar vermişlerdir.

Yeniliğe Açıklık değer boyutunda birey ve grup düzeyinde alınan puanlarındaki farklılaşma da anlamlıdır ($t_{231} = 6.300$, $p < .001$). Yeniliğe Açıklık değer boyutunda birey düzeyinde alınan puanların ortalaması grup düzeyinde alınan puanlardan daha yüksektir. Katılımcılar kişisel düzeyde Öz Yönelim ve Uyarılma değer tiplerine, grup düzeyinde verdiklerinden daha yüksek puanlar vermişlerdir. Bu sonuç ikinci hipotezimizin kısmen desteklendiğini göstermektedir.

Üçüncü hipoteze yönelik yapılan analizlerin sonucuna göre, Öz Aşkılık değer boyutunda birey ve grup düzeyinde alınan puanlardaki farklılaşma anlamlıdır ($t_{231} = 9.293$, $p < .001$). Birey düzeyinde alınan puanların ortalaması grup düzeyinde alınan puanlardan daha yüksektir. Beklentimizin aksine; katılımcılar kişisel düzeyde İyilikseverlik ve Evrenselcilik değer tiplerine, grup düzeyinde verdiklerinden daha yüksek puanlar vermişlerdir.

Tablo 6. Değer Boyutlarının Birey ve Grup Düzeyinde Ortalama Karşılaştırması t Testi Sonuçları

	Ortalama	Standart Sapma	df	t
Birey Öz Aşkınlık	5,18	0,75	231	9,293***
Grup Öz Aşkınlık	4,77	0,91		
Birey Muhafazacı Yaklaşım	4,17	0,92	231	-,836
Grup Muhafazacı Yaklaşım	4,21	0,81		
Birey Öz Genişletim	3,93	0,91	231	-3,951***
Grup Öz Genişletim	4,15	0,86		
Birey Yeniliğe Açıklık	4,38	0,77	231	6,300***
Grup Yeniliğe Açıklık	4,07	0,93		

*** p<.001

Muhafazacı Yaklaşım değer boyutunda birey ve grup düzeyinde alınan puanlardaki farklılaşma anlamlı değildir ($t_{231} = -,836$, $p > .05$). Dolayısıyla Grup düzeyinde elde edilen Muhafazacı yaklaşım ve Öz Aşkınlık puanlarının birey düzeyinde elde edilen puanlardan daha yüksek olacağına dair beklentimiz desteklenmemiştir.

Değer öncelikleri açısından daha detaylı bilgi vermesi amacıyla sadece değer boyutları dışında ayrıca değer tipleri de incelenmiştir. Örneklemi oluşturan 235 kişinin hem bireysel düzeyde hem de etnik kimlik aidiyetleri üzerinden kolektif düzeyde değer tiplerinde nasıl bir sıralama oluşturdıkları ortalama puan esas alınarak sıralanmış ve bu sıralama Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablodan da görüleceği üzere kişisel değerlendirmelerle bireysel düzeyde elde edilen puanlamalarda en yüksek ortalamaya, *İyilikseverlik* ve *Evrenselcilikten* oluşan Öz Aşkınlık değer boyutu sahiptir. Bunun dışındaki gruplamalarda değer tiplerinin değer boyutlarının yapısına uygun dağılmadığı görülmüştür. Kürt etnik kimliği düşünülerek grup düzeyindeki sıralamayı incelediğimizde ise; kolektif bir değer olan *İyilikseverliğin* birey düzeyine göre; 2. sıradan birinci sıraya yükseldiği görülmüştür. Ayrıca *Geleneksellik* değer tipi güvenilirliği düşük olduğu için analizlerden çıkarılmış ancak ek bilgi sunması için tabloda gösterilmiştir. Kolektif bir değer olarak geleneksellikte grup düzeyinde daha yüksek ortalama alarak; 9. Sıradan 5 sıraya

yükselmiştir. Ancak kolektif değerler olmasına rağmen; *Güvenlik* 4. sıradan 8. sıraya, *Uyma* 5. sıradan 6. sıraya düşmüştür. Öz Yönelim değerinin ise her iki sıralamada da 3. sıraya yerleştiği görülmüştür.

Tablo 7. Birey ve Grup Düzeyinde Değer Tiplerinin Ortalamaya Göre Hiyerarşik Sıralaması

Birey Düzeyi	Ortalama	Standart	Grup Düzeyi	Ortalama	Standart
Evrenselcilik	5,36	,734	İyilikseverlik	4,82	,058
İyilikseverlik	5,03	,822	Evrenselcilik	4,74	,067
Öz Yönelim	5,01	,734	Öz Yönelim	4,51	,063
Güvenlik	4,41	1,03	Başarı	4,51	,058
Uyma	4,28	1,07	Geleneksellik	4,38	,053
Başarı	4,28	1,14	Uyma	4,18	,062
Uyarılım	4,27	1,04	Güç	4,17	,070
Hazcılık	3,88	1,10	Güvenlik	4,12	,068
Geleneksellik	3,87	1,12	Uyarılım	3,93	,076
Güç	3,65	1,17	Hazcılık	3,81	,079

3.2.2. Değer Boyutları Arasındaki Farkın Demografik Değişkenlerle İlişkisi

Birey ve grup düzeyinde alınan puanlarda t testiyle ortaya konan farklılaşmanın sosyal karakteristiklerle olan ilişkisine bakılmak istenmiştir. Bunun için ilk olarak değer boyutlarından alınan puanların birbirinden çıkarılmasıyla her bir değer boyutu için birey-grup fark puanı elde edilmiştir. Daha sonra bu fark puanları ile demografik değişkenler arasındaki ilişkiye Pearson Korelasyon analiziyle bakılmıştır Sadece yaş değişkeniyle ilgili hipotez geliştirilmiş olmasına rağmen, diğer bazı demografik ve sosyal değişkenlerle ilgili de korelasyon analizleri yapılmıştır (Bkz. Tablo 8).

Tabloda da görüleceği üzere; Muhafazacı Yaklaşım ve Öz Aşkınlık değer boyutlarının bazı değişkenlerle anlamlı ilişkileri bulunmuştur. Yaş ile değer boyutlarından sadece Muhafazacı Yaklaşım fark puanı arasında anlamlı bir ilişki

vardır ($r=.16$, $p<.05$). Kürtlerde yaş arttıkça Muhafazacı Yaklaşım değer boyutunda, birey-grup düzeyinde alınan puan farkı artmaktadır. Yaş ile diğer boyutlardaki birey-grup fark puanı arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bu sonuçlar dördüncü hipotezimizin kısmen desteklendiğine işaret etmektedir.

Tablo 8. Birey ve Grup Düzeyinde Değer Boyutları Farkının Demografik Değişkenlerle Korelasyon Analizi Sonuçları

	Yaş	Anadil Yaygınlığı	Etnik Kimlik	Politik Görüş	Gelir Seviyesi	Eğitim Farkı	Doğum Yeri Farkı
Birey-Grup Farkı							
Öz Aşkınlık	,05	-,07	,15*	,12	-,03	,06	,04
Muhafazacı Yaklaşım	,16*	-,04	,17*	,38***	-,05	-,03	-,09
Öz Genişletim	-,08	-,01	,07	,05	-,01	,04	-,10
Yeniliğe Açıklık	-,11	-,09	-,02	-,09	,02	,11	-,03

*** $p < 0.001$, * $p < 0.05$

Değer fark puanının diğer değişkenlerle ilişkileri incelendiğinde görüldüğü üzere; Muhafazacı Yaklaşım fark puanı arttıkça, Etnik Kimlik ($r = .17$, $p < .05$) *Türklük* yönünde artmakta ve Politik Görüş ($r = .38$, $p < .01$) sağa doğru yönelmektedir. Buna göre; katılımcıların yaşı arttıkça, etnik kimliklerini Türk ulusal kimliği üzerinden açıklama eğilimi arttıkça ve politik olarak sağa yöneldikçe, kişisel düzeyde aldıkları Muhafazacı Yaklaşım puanları da artmaktadır.

Öz Aşkınlık fark puanının etnik kimlik değişkeniyle arasındaki ilişki anlamlı ve pozitifdir ($r = .15$, $p < .05$). Etnik kimlik *Türklük* yönünde arttıkça Öz Aşkınlık fark puanı artmaktadır. Buna göre; katılımcıların etnik kimliklerini Türk ulusal kimliği üzerinden açıklama eğilimi arttıkça kişisel düzeyde aldıkları Öz Aşkınlık puanları da artmaktadır. Fark puanı grup puanından birey puanın çıkarılması şeklinde hesaplandığında da ilişkinin yönü ve kuvveti aynıdır.

Birey ile grup değer puanları arasındaki farkı etkilemesi muhtemel olan kentleşme, modernleşme seviyesi gibi bazı değişkenler olabileceği düşünüldüğünden demografik değişkenler üzerinden bazı ölçümler yapılmıştır. Ancak yapılan

analizlerde; değer boyutları arasındaki fark puanları ile Anadil Yaygınlığı, Gelir Seviyesi, Doğum Yeri ve Eğitim Farkı arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.

3.3. Etnik Kimlik Statülerinin Değerlerle İlişmesine Yönelik Hipotezlere Dair Analizler

3.3.1. Etnik Grupla Özdeşleşmeyle İlişkili Değişkenlere Dair Analizler

Ailevi Etnik Sosyalleşme Ölçeği (AESÖ), Kolektif Benlik Değeri Ölçeği (KBDÖ) ve Yaş değişkenleriyle ilgili geliştirilen beşinci hipotez kapsamında; katılımcıların etnik kimlik özdeşleşmeleri ile değişkenlerle arasındaki ilişkinin varlığını saptamak için değişkenler ile Etnik Kimlik Ölçeği arasında Pearson Korelasyon analizi uygulanmıştır.

Tablo 9’da görüleceği üzere yaşın etnik özdeşleşmeyle negatif yönde bir ilişkisi vardır. Yaş değişkeniyle ilgili geliştirilen 5/a hipotezinde beklendiği gibi; yaş arttıkça olumlama alt ölçeğinden alınan puan ($r = -.30, p < .001$) azalmaktadır. Katılımcıların yaşı arttıkça etnik kimliğini olumlama ve etnik kimliğiyle özdeşleşme düzeyinin azaldığı bulgusu 5/a hipotezimizi desteklemektedir.

Ailevi Etnik Sosyalleşme Ölçeği ile keşif ve kararlılık alt ölçekleri arasında pozitif yönlü ilişki gözlenmiştir. AESÖ toplam puanı arttıkça; Keşif ($r = .53, p < .001$), ve Kararlılık ($r = .26, p < .001$) puanı da artmaktadır. Katılımcıların ailevi etnik sosyalleşme düzeyleri arttıkça; etnik kimliğin keşfetme düzeyi ve kimliğini olumlama düzeyi artmaktadır. Bu bulgu 5/b hipotezimizi desteklemektedir.

Tablo 9. Keşif, Kararlılık, Olumlama Alt Ölçekleriyle Yaş, Ailevi Etnik Sosyalleşme Ölçeği ve Kolektif Benlik Değeri Ölçeği Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.

	Keşif	Kararlılık	Olumlama	EKÖ Toplam
Yaş	,03	-,01	-,30***	-,14*
AESÖ Toplam	,53***	,26***	,09	,45***
KBDÖ Toplam	-,35***	-,11	-,17**	-,34***

*** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$

Kolektif benlik değeri ölçeği ile özdeşleme alt ölçekleri arasında negatif yönlü ilişki gözlenmiştir. KBDÖ toplam puanı arttıkça; Keşif ($r = -.35$, $p < .001$) ve Olumlama ($r = -.17$, $p < .05$) puanı azalmaktadır. Katılımcıların etnik kimliği hakkında kararlılığının ise kolektif benlik değeriyle anlamlı bir ilişkisi bulunmamıştır ($r = -.11$, $p > .05$). Bu bulgulara göre 5/c hipotezimiz desteklenmemiştir.

3.3.2. Etnik Kimlik Statülerinin Belirlenmesi

Etnik kimlik ölçeğinden yüksek puan almak etnik kimlik statülerinin belirlenmesi için yeterli olmadığı için Marcia'nın kimlik statüleri yaklaşımına göre katılımcıların gruplandırılmaları gerekmektedir. Katılımcıların etnik kimlik ölçeğinden aldıkları puanların Umaña-Taylor'ın (2004) modeli kapsamında hangi kimlik statüsüne karşılık geldiğini anlamak için kümeleme analizleri uygulanmıştır.

Keşif, Kararlılık ve Olumlama alt ölçeklerinden alınan puanlara ilk etapta toplu olarak daha sonra tek tek hiyerarşik kümeleme analizi yapılmıştır. Her grubun kütle merkezi (centroid) esas alınarak öklidyen mesafe yöntemiyle yapılan analizde alt ölçeklerden alınan puanlar bazı kümelerle tek katılımcı düşecek şekilde dağılan bir hiyerarşi göstermiştir. Bu şekilde sonuçlanan bir kümeleme ile herhangi bir karşılaştırma yapılamayacağı için K ortalamalar yöntemiyle kümeleme analizi tercih edilmiştir.

K ortalamalar yöntemiyle yapılan kümeleme analizlerinin sonuçları Tablo 10'da gösterilmiştir. Keşif alt ölçeğinin ($F=469,401$, $p < .001$) ilk kümesinin orta noktası 12,63; ikinci kümesinin orta noktası 20,41 ve orta noktalar arası mesafe 7,776 olarak hesaplanmıştır. Bu hesaplama sonucunda Keşif alt ölçeğinin kesme noktası 17 olarak bulunmuş, bu puanın altında kalanlar Keşif (-) üstünde kalanlar Keşif (+) olarak atanmıştır.

Kararlılık alt ölçeğinin ($F=216,832$, $p < .001$) ilk kümesinin orta noktası 10.97; ikinci kümesinin orta noktası 6,92 ve orta noktalar arası mesafe 4,054 olarak hesaplanmıştır. Kararlılık alt ölçeğinin kesme noktası 8 olarak bulunmuş, bu puanın altında kalanlar Kararlılık (-) üstünde kalanlar ise Kararlılık (+) olarak atanmıştır.

Tablo 10. Etnik Kimlik Statülerinin Dağılımı

Keşfetme (-)		Yaygın		Olumlama (-)		Yaygın (-)	
N.	Ort.			N.	Ort.	N.	%
68	12,63			43	15,08	5	2,2
Kararlılık (-)		N.	%	Olumlama (+)		Yaygın (+)	
N.	Ort.			N.	Ort.	N.	%
24	6,92	16	6,9	189	22,52	11	4,7
Keşfetme (+)		Engellenmiş		Olumlama (-)		Engellenmiş (-)	
N.	Ort.			N.	Ort.	N.	%
164	20,41			43	15,08	3	1,3
Kararlılık (-)		N.	%	Olumlama (+)		Engellenmiş (+)	
N.	Ort.			N.	Ort.	N.	%
24	6,92	8	3,5	189	22,52	5	2,2
Keşfetme (-)		Ertelenmiş		Olumlama (-)		Ertelenmiş (-)	
N.	Ort.			N.	Ort.	N.	%
68	12,63			43	15,08	11	4,7
Kararlılık (+)		N.	%	Olumlama (+)		Ertelenmiş (+)	
N.	Ort.			N.	Ort.	N.	%
208	10,97	51	22,1	189	22,52	41	17,7
Keşfetme (+)		Başarılı		Olumlama (-)		Başarılı (-)	
N.	Ort.			N.	Ort.	N.	%
164	20,41			43	15,08	24	10,3
Kararlılık (+)		N.	%	Olumlama (+)		Başarılı (+)	
N.	Ort.			N.	Ort.	N.	%
208	10,97	156	67,5	189	22,52	132	56,9

Olumlama alt ölçeğinin ($F=523,396$, $p<.001$) ilk kümesinin orta noktası 22,52; ikinci kümesinin orta noktası 15,08 ve orta noktalar arası mesafe 7,442 olarak hesaplanmıştır. Olumlama alt ölçeğinin orta noktası 18 olarak bulunmuş, bu puanın altında kalanlar Olumlama (-) üstünde kalanlar (+) olarak atanmıştır

Tablo 10’da görüleceği üzere: Hem keşif hem kararlılık alt ölçeklerinin kesme noktalarının altında puan alanlar *Yaygın* kimlik statüsüne; keşif alt ölçeğinden kesme noktasının üstünde, kararlılık alt ölçeğinin kesme noktasının altında puan alanlar *Engellenmiş* kimlik statüsüne yerleştirilmiştir. Keşif alt ölçeğinden kesme noktasının altında, kararlılık alt ölçeğinin kesme noktasının üstünde puan alanlar *Ertelenmiş* kimlik statüsüne ve son olarak her iki alt ölçeğin kesme noktasının

üstünde puan alanlar *Başarılı* kimlik statüsüne yerleştirilerek 4 gruplu kimlik statüsü dağılımı elde edilmiştir.

Daha sonra etnik kimliği olumlamanın kimlik statüsü üzerindeki etkisine bakılmıştır. Bunun için katılımcılar Olumlama alt ölçeğinden aldıkları puanın, belirlenen kesme noktasının altında veya üstünde kalmasına göre; *Yaygın*, *Engellenmiş*, *Ertelenmiş*, *Başarılı* kimlik statülerine negatif (-) ve pozitif (+) etiketi eklenmesiyle yeniden kimlik statüsüne atanarak tablodaki 8 gruplu dağılım elde edilmiştir.

Kimlik statülerinin dağılımına bakıldığında, Türkiyeli Kürtlerin genel olarak Başarılı etnik kimlik statüsüne yığıldığı gözükmemektedir. Kimlik statü grup sayılarının dağılımı eşit olmayıp heterojen bir yapıya sahiptir. Ancak hem 4'lü gruplandırma hem de 8'li gruplandırma için yapılan *Kolmogorov Smirnov* normallik testi anlamlı bulunmuştur

3.4. Etnik Kimlik Statüleri ile Değerler Arasındaki İlişkiye Dair

Analizler

3.4.1. Etnik Kimliği Olumlamanın Değerlerle İlişkisine Dair

Analizler

Olumlama alt ölçeğinden alınan puanlara göre belirlenen etnik kimlik statüleri hem az sayıda hem de eşit olmayan gruplardan oluştuğu için; değerler boyutlarıyla arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla Spearman Korelasyonu uygulanmasına karar verilmiştir. Bu analizden elde edilen bulgular Tablo 11'de gösterilmiştir.

Beşinci hipotezde beklenenin aksine; katılımcıların etnik kimlik statüleri Yaygın'dan (-), Başarılı'ya (+) doğru yükseldikçe, Öz Aşkınlık ($r_s = .31$, $p < .001$) değer boyutundan aldıkları puanlar da yükselmektedir. Bu bulgular hipotezimizin desteklenmediğini göstermektedir. Ancak etnik kimlik statüleri ile Yeniliğe Açıklık ($r_s = .28$, $p < .001$) değer boyutu arasındaki ilişki anlamlı ve pozitifdir. Altıncı hipotezde beklendiği gibi; *Başarılı* (+) kimlik statüsü yönünde özdeşleşme

gerçekleştiren katılımcıların Yeniliğe Açıklık değer boyutundan aldıkları puanlarda artmaktadır.

Tablo 11. Sekiz ve Dört Gruplu Kimlik Statülerinin Portre Değerler Anketi ile Spearman Korelasyon Analizi Sonuçları.

	8 Gruplu Kimlik Statüsü	4 Gruplu Kimlik Statüsü
Muhafazacı Yaklaşım	-.02	.037
Öz Aşkınlık	.31***	.29***
Öz Genişletim	.016	.04
Yeniliğe Açıklık	.28***	.28***

*** p < 0.001, ** p < 0.01, * p < 0.05

Etnik kimlikle özdeşlemenin değerlerle ilişkisi Spearman Korelasyonu kullanılarak kimlik statü grupları üzerinden gösterilmiştir. Olumlama alt ölçeğine göre belirlenen 8 gruplu etnik kimlik statülerinin değer boyutlarından alınan puanlara göre farklılaşıp farklılaşmadığı, etnik kimliği olumlamanın değerleri ne düzeyde etkileyeceğini göstereceğinden statüler arasındaki farklılaşmaya bakılmak istenmiştir.

Olumlama alt ölçeğine göre belirlenen 8 gruplu etnik kimlik statülerine yerleşen katılımcılar hem az sayıda olduğu hem de heterojen dağıldığı için; statülerin farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak üzere Mann-Whitney Testi uygulanmıştır. Olumlama alt ölçeğinden alınan puanlara göre belirlenen ve Yaygın (-) ile Başarılı (+) arasında değişen 8 gruplu etnik kimlik statülerinin sırayla 1 ile 2, 3 ile 4, 5 ile 6 ve 7 ile 8 numaralı gruplar kendi aralarında değerler üzerindeki etkileri bakımından karşılaştırılmıştır (Bkz. Tablo 12). Ancak olumlama alt ölçeğinin değerler üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır.

Ancak statüler arası farklılaşma değer boyutlarının yalnızca ikisinde ve marjinal düzeyde gözlenmiştir. Statülere yerleşen birey sayıları statüler arası muhtemel farkı ortaya koyabilecek güçte olmaya bileceğinden, olumlama alt

ölçeğinden alınan puanlama göz ardı edilerek, dört gruplu etnik kimlik statüleri kullanılarak değer boyutları karşılaştırmasına geçilmiştir.

Tablo 12. Olumlama Alt Ölçeğinin Değer Boyutları Üzerindeki Etkisi

	Muhafazacı Yaklaşım	Yeniliğe Açıklık	Öz Genişletim	Öz Aşkınlık
Yaygın (-)				
	-,397	-1,929*	-,511	-1,135
Yaygın (+)				
Engellenmiş (-)				
	-1,043	-1,938*	-,447	-1,043
Engellenmiş (+)				
Ertelenmiş (-)				
	-,172	-,160	-1,065	-,413
Ertelenmiş (+)				
Başarılı (-)				
	-1,987**	-,916	-,570	-1,770
Başarılı (+)				

** p< 0.05 * p<0.06

3.4.2. Etnik Kimlik Statülerinin Değerler Üzerindeki Etkisinin Karşılaştırılması

Olumlama alt ölçeğinin göz ardı edilmesinin ardından keşif ve kararlılık alt ölçeğine göre yapılan 4 gruplu etnik kimlik statüleri ile değerler arasındaki ilişkiye bakılmak istenmiştir. Statülere yerleşen katılımcı sayısı hala heterojen olmasının yanında tüm gruplarda sayısal olarak bir artış söz konusu olmuştur. Bu yüzden değer grupları ile 4 gruplu etnik kimlik statülerine tek yönlü varyans analizi uygulanmasına karar verilmiştir (Bkz. Tablo 13).

Etnik kimlik statüleri ile değer boyutları arasında yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre etnik kimlik statülerinin Öz Aşkınlık ($p>.05$) ve Yeniliğe Açıklık ($p>.05$) değer boyutlarına ait varyans değerleri homojendir. Aynı zamanda etnik kimlik statüleri Öz Aşkınlık değer boyutunda farklılaşmaktadır ($F=4,809$, $p<.01$). Öz Aşkınlık ($KW(\chi^2) = 19,997$, $p<.001$).

Statülerin birbirilerinden ne düzeyde farklılaştığını anlamak için ise post hoc olarak Kruskal-Wallis Testi uygulanmıştır. Post hoc analizinde yapılan ikili grup karşılaştırmalarında; *Yaygın* etnik kimlik statüsü ile *Başarılı* etnik kimlik statüsü arasında ($p<.05$) ve *Ertelenmiş* etnik kimlik statüsü ile *Başarılı* etnik kimlik statüsü arasında ($p<.001$) fark gözlenmiştir. Statüler arasındaki farklılaşmanın yönünü tespit etmek için her bir değer boyutu için statülerin değer ortalamaları Tablo 14'te gösterilmiştir. Görüleceği üzere Öz Aşkınlık değerleri Başarılı kimlik statüsü yönünde artmaktadır.

Tablo 13. 4 gruplu etnik kimlik statülerinin Öz Aşkınlık ve Yeniliğe Açıklık Değer Boyutlarının ANOVA Sonuçları.

	Varyansın	Kareler	sd	Kareler	F
Öz Aşkınlık	Gruplar Arası	6,812	3	2,27	4,809**
	Grup İçi	107,18	227	0,47	
	Toplam	113,99	230		
Yeniliğe Açıklık	Gruplar Arası	9,249	3	3,08	6,025***
	Grup İçi	116,15	227	0,51	
	Toplam	125,4	230		

*** $p<.001$, ** $p<.01$

Benzer şekilde kimlik statüleri Yeniliğe Açıklık değer boyutunda da farklılaşmaktadırlar ($F=6,025$, $p<.001$). Yeniliğe Açıklık ($KW(\chi^2) = 18,282$, $p<.001$) değer boyutu için yapılan ikili grup karşılaştırmalarında; *Yaygın* etnik kimlik statüsü ile *Başarılı* etnik kimlik statüsü arasında ($p<.05$) ve *Ertelenmiş* etnik kimlik statüsü ile *Başarılı* etnik kimlik statüsü arasında ($p<.01$) fark gözlenmiştir. Tablo 14'te görüleceği üzere Yeniliğe Açıklık değerleri de Başarılı kimlik statüsü yönünde artmaktadır.

Ancak tek yönlü varyans analizi sonuçların göre kimlik statüleri, Muhafazacı Yaklaşım ($F=,326$; $p >.05$) ve Öz Genişletim ($F=,312$; $p>.05$) değer boyutlarında farklılaşmamaktadırlar. Buna karşın etnik kimlik statülerinin değer boyutlarından aldıkları puanların ortalamalara bakıldığında; Öz Genişletim değer boyutunun en

düşük ortalamaya sahip boyut olduğu görülmektedir. Ayrıca Muhafazacı Yaklaşım değer boyutu ise gruplar arası farkın en düşük olduğu değer boyutudur.

Tablo 14. Etnik Kimlik Statülerinin Değer Boyutları Ortalama Dağılımı

	N.	Ortalama	Standart
Muhafazacı Yaklaşım			
Yaygın	16	4,23	0,85
Engellenmiş	8	4,27	0,88
Ertelenmiş	51	4,08	0,80
Başarılı	156	4,22	0,94
Öz Genişletim			
Yaygın	16	3,90	0,87
Engellenmiş	8	4,09	0,83
Ertelenmiş	51	3,84	0,84
Başarılı	156	3,96	0,91
Öz Aşkınlık			
Yaygın	16	4,76	0,90
Engellenmiş	8	4,96	0,89
Ertelenmiş	51	5,03	0,55
Başarılı	156	5,31	0,69
Yeniliğe Açıklık			
Yaygın	16	4,02	0,81
Engellenmiş	8	4,09	0,82
Ertelenmiş	51	4,14	0,70
Başarılı	156	4,53	0,70

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

Araştırmanın daha önceki bölümlerinde de belirtildiği gibi; bu araştırmada Türkiyeli Kürtlerin değer yönelimleri ile etnik kimlikleriyle özdeşleşmeleri arasındaki ilişkinin, katılımcılarının sosyal karakteristikleri bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda uygulanan istatistiksel analizlerin bulguları, ilgili alan yazın bağlamında tartışılacaktır.

4.1. Değerler ile Sosyal Karakteristikler Arasındaki İlişkiye Dair

Bulguların Tartışılması

4.1.1. Demografik Değişkenlerin Değerler Üzerindeki Etkisinin Tartışılması

İlk olarak Portre Değerler Anketinden elde edilen Muhafazacı Yaklaşım, Öz Genişletim, Yeniliğe Açıklık ve Öz Aşkınlık değer boyutlarının, katılımcıların demografik değişkenleriyle ilişkisine Pearson Korelasyon analiziyle bakılmıştır.

Yalnızca yaş değişkeniyle ilgili hipotez geliştirilmesine rağmen değerler üzerinde etkisi olabilecek; eğitim durumu, anadil yaygınlığı, etnik kimlik, politik görüş, eğitim farkı ve doğum yeri farkı değişkenlerinin de değer boyutları üzerindeki etkisine bakılmıştır. Ancak anadil yaygınlığının herhangi bir değer boyutuyla anlamlı bir ilişkisi gözlenmemiştir. Diğer değişkenlerin ise en az bir değer boyutuyla anlamlı ilişkisi çoğunlukla beklenen yönde bulunmuştur.

Korelasyon analizi sonuçlarına göre; Kürt katılımcılar yaşları arttıkça daha fazla muhafazakâr değerlere sahip olmaktadır. Bu sonuç; araştırmanın kuramsal olarak temellendiği Schwartz'ın Değerler Kuramı'nın hem uluslararası bulgularıyla hem de Türkiye'de yapılan çalışmalarla paralellik göstermektedir. Yaşlandıkça bilişsel ve fiziksel yeteneklerin gerilemeye başlaması, insanların daha az tehlikeli ve daha kolay başa çıkılabilir olduğu için güvenilir ve alışıla gelmiş bir ortamı tercih etmesine neden olmaktadır. Schwartz ve arkadaşlarına göre (2001) yaş ilerledikçe

güvenlik, uyma, geleneksellik ve iyilikseverlik değerleri önem kazanmakta; uyarılma, hazcılık, Öz Yönelim, başarı ve güç gibi değerler ise önemini yitirmektedir. Ayrıca bireylerin yaşlarıyla; toplumsal, muhafazakâr ve dindar olma eğilimlerinin olumlu ilişkili olduğunu gösteren başka araştırmalar da mevcuttur (Feather, 1975; Mishra, 1994).

Türkiye’de yapılan çalışmalarda ise gençlerin yeniliğe/değişime açık olma vurgusu yapan değerleri benimserken (uyarılım, hazcılık, Öz Yönelim); ileri yaşlardakilerin daha çok muhafazakârlıkla (gelenek, uyma, güvenlik) ilgili kavramları tercih ettikleri gözlenmiştir (İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 1999, Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu 2002). Bu çalışmada da, Kürtlerin Türkiye örneklemiyle benzer bir biçimde muhafazakâr değerleri yaş arttıkça tercih ettikleri gözlenmiştir. Ancak Yeniliğe Açıklık boyutu için anlamlı bir sonuç gözlenmemiştir.

Muhafazakâr değerler ile yaş arasında gözlenen bu birlikte değişim; politik yönelim de sağa doğru yöneldikçe de benzer yönde seyretmektedir. Bu bulgu bize politik olarak sağ görüşte yer alanların sol görüşte yer alanlara göre daha muhafazakâr değerlere sahip olduğunu göstermiştir. Muhafazakâr değerlerin aksine; sağ politik yönelim ile Yeniliğe Açıklık değer boyutu arasındaki ilişki alan yazınla paralel bir biçimde negatif yönde ilişkilidir. Ancak Türkiye alan yazınıyla paralellik gösteren bu bulgu (Gümüş, Sümer ve Dönmez, 2007) Öz Aşkınlık değer boyutu için gözlenmemiştir. Muhafazacı yaklaşım değer boyutuyla ilişkili bir diğer demografik değişken ise eğitim durumudur. Eğitim seviyesi ile Muhafazacı Yaklaşım arasındaki ilişki negatiftir. Kürt katılımcıların eğitim seviyesi arttıkça muhafazakâr değerlere sahip olma azalmaktadır.

İç ve dış gruba karşı sergilenen olumlu sosyal davranışları kapsayan yardımseverlik ve evrenselcilik değer tiplerinden oluşan Öz Aşkınlık değer boyutunun; etnik kimlik ve politik görüş değişkenleri ile negatif yönde ilişkiliyken; ebeveynler ile katılımcı arasındaki eğitim farkından oluşan eğitim farkı değişkeniyle pozitif yönde ilişkili olduğu korelasyon analiziyle gösterilmiştir. Etnik kimliğini Türklük üzerinden açıklama eğilimi gösteren katılımcıların iç ve dış gruba yönelik

olumlu sosyal davranışlarını belirleyen ve Öz Aşkınlık değerini oluşturan her iki değer tipinden aldıkları puanlar da azalmaktadır.

Benzer yöndeki bir diğer sonuç sağ politik görüşe yönelen katılımcılar için geçerlidir. Cesur, Yılmaz, Özgör, Tepe, Tatlıcıoğlu, Bayad ve Yenice Kanık, 2014 yılında yaptıkları çalışmada sağ politik yönelimin artmasıyla evrenselciliğin azaldığını, buna karşın iyilikseverliğin arttığını bulmuşlardır. Bu bulguyu kısmen destekleyecek şekilde bu çalışmada; Öz Aşkınlık değer boyutunun oluşturan değer tipleri olan iyilikseverlik ve evrenselcilik ile politik görüş arasında yapılan analizlerde evrenselcilik değer tipinin sağ politik yönelimle negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Ayrıca ebeveynler ile katılımcılar arasında eğitim farkının artması ise Öz Aşkınlık değerlerinin artmasıyla sonuçlanmıştır. Bu bulgu modernizasyon teorisiyle paralellik göstermektedir. Alınan eğitimin süresi arttıkça farklı ve öteki ile olan temas ihtimali artmaktadır. Bu da insanların hem grup içi düzey de hem de gruplar arası düzeyde olumlu sosyal davranışı sergilemesini veya bu değerleri edinmesini kolaylaştırmaktadır.

Benzer bir etki doğum yeri farkı için de yaşanmaktadır. Katılımcıların anne-babalarıyla doğum yeri farkı arttıkça Yeniliğe Açıklık değerleri de artmaktadır. Modernizasyonun etkileri sadece eğitim seviyesinde değil aynı zamanda ebeveynler ile katılımcılar arasındaki doğum yeri farkından da gözlenebilmektedir. Doğum yerinde yaşanan farklılaşma ebeveynler ile çocuklar arasında farklı sosyalleşme pratikleri ve ihtiyaçları yaratarak bireysel düzlemde farklı değer sistemlerine olanak tanımaktadır. Özellikle Yeniliğe Açıklık ve kendini geliştirme değerlerinde yükselmeye neden olan bu genel dönüşüm (Inglehart ve Baker, 2000), Türkiyeli Kürtler için de aynı yönde gözlenmiştir.

Demografik değişkenler ile değerler arasındaki ilişkiye bakıldığında, Türkiyeli Kürtlerin genel olarak; kentleşme sonucu artan mesleki uzmanlaşma, eğitim ve cinsiyet rollerinin değişimi geleneksel değerleri modern değerlere doğru değişime zorladığı (Inglehart ve Baker, 2000) varsayımını desteklenmektedir. Ancak Muhafazacı Yaklaşım dışındaki değer boyutlarının, yaş, eğitim seviyesi, eğitim farkı

gibi temel sosyodemografik değişkenlerden etkilenmemesi ve Öz Aşkınlık değer boyutunun etnik kimlik tanımlamasına göre farklılaşması dolayısıyla Kürtlerin değer dönüşümlerinin özgün bir yanı olduğunu söylemek mümkündür.

Öz Aşkınlık değer boyutunun oluşturan değer tipleri olan iyilikseverlik ve evrenselcilik ile etnik kimlik arasında yapılan analizlerde her iki değer tipinin de *Türklük* tanımlamasıyla negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Muhafazacı Yaklaşım ve Yeniliğe Açıklık değerleri modernizasyon ve kentleşmeyle bireysel düzeyde bir değişim gösterse de; değerlerin etnik kimlik gibi kolektif bir kimlik tanımlamasına göre farklılaşması birey ve kolektif düzeyde farklı tanımlanabileceği anlamına gelmektedir. Kültürlerden bağımsız bireysel değer sistemleri varsayımına rağmen; hiyerarşik olarak örgütlenen değer sistemlerinin kültüre duyarlı olduğu daha önce de gösterilmiştir (Stelzl ve Seligman, 2009). Bu bağlam da araştırmamızda Kürtleri düşünerek yapılan değerlendirmelerle; kişisel değerlendirmeler arasında beklenen farklılaşmaya dair analizleri makro sosyal yapılar üzerinden değerlendirmenin daha uygun olacağı düşünülmektedir.

4.2. Birey ve Grup Düzeyi Değer Karşılaştırmalarına Dair Tartışma

Bu araştırmada değerlerin kişisel ve grup düzeyinde nasıl farklılaştığını anlamak için katılımcılardan Portre Değerler Anketini hem kişisel düzeyde hem de Kürtleri düşünerek grup düzeyinde değerlendirmeleri istenmiş ve bunun sonucunda iki farklı puan elde edilmiştir.

Yapılan analizlerin sonuçlarına göre; katılımcılar Yeniliğe Açıklık boyutunu oluşturan bağımsız düşünme ve davranma eğilimi şeklindeki öz yönelim; heyecan ve yenilik arayışı şeklindeki uyarılım ve son olarak bedensel haz ve duyumsal doyum şeklindeki hazcılık değer tiplerinin tümünde katılımcılar kendilerini Kürtlere göre daha yüksekte görmektedirler. İkinci hipotezimizdeki beklentiyi kısmen destekleyen bu sonuç, Inglehart ve Baker (2000) kentleşme sonucu artan mesleki uzmanlaşma, eğitim ve cinsiyet rollerinin değişiminin geleneksel değerleri modern değerlere doğru değişmeye zorladığı varsayımını sınamak için değer boyutları ile ilişkili olabilecek demografik değişkenlerle test edilmiştir. Bunun için Yeniliğe Açıklık değer boyutundan bireysel ve grup düzeyinde alınan puanlardan elde edilen fark puanı

çeşitli demografik değişkenlerle korelasyon analizine tabi tutulmuş ancak bu fark puanının herhangi bir değişkenle ilişkili olmadığı görülmüştür. Dördüncü hipotezimizde yaş değişkeninin birey ve grup düzeyinde Yeniliğe Açıklık değer boyutunda yaşanacak farklılaşmayı belirleyeceği öngörüsü desteklenmemiştir. Ancak tüm demografik değişkenlerden bağımsız olarak ve tüm örneklem düzeyinde; Kürtler daha az bağımsız düşünen, daha az yeniliğe açık ve daha az duyumsal doyuma açık olarak görülmektedir.

Katılımcılar Öz Genişletim değer boyutundan birey düzeyinde, grup düzeyinde Kürtlere göre daha düşük puanlar alarak; Kürtleri insanlar ve kaynaklar üzerinde baskınlık kurma olarak tanımlanan güç ve kişisel başarı elde etme olarak tanımlanan başarı değeri konusunda daha yüksekte görmektedirler. Söz konusu farklılaşmayla ilişkilendirilebilecek herhangi bir demografik değişken bu değer boyutu için de bulunmamıştır. Birey ve grup düzeyinde değer boyutlarında yaşanan bu farklılaşmalar, Etnik bir kategori olarak Kürtlerin sosyal temsilinin (Bkz. Deaux, Reid, Mizrahi ve Ethier, 1995) katılımcıların değer yönelimlerini şekillendirmede etkili olduğunu göstermektedir. Daha önce Tulviste, Konstabel ve Tulviste (2014) tarafından yapılan çalışmada da katılımcılar etnik gruplarına göre farklı değer tercihleri göstermişlerdir. Kimlik aidiyetlerinin değer yönelimleri üzerine etkisinin aynı grupta çalışıldığı bir çalışmada ise Stelzl ve Seligman (2009) Asya kökenli Kanadalılardan oluşan örneklemde, ilk olarak Kanadalı daha sonra Asyalı kimliklerini düşünerek değerler anketini cevaplamalarını istemişlerdir ve aynı kişilerden oluşan örneklemin her iki koşul için farklı değer sistemleri olduğunu bulmuşlardır. Bu çalışma Kanada bağlamında Asyalı kültürel kimliğin kişisel bir kimlik olarak işletilmesine örnek oluşturmaktadır.

Bu bulguyu destekleyecek şekilde bu çalışmada da tamamen aynı katılımcılara uygulanan Portre Değer Anketinin Muhafazacı Yaklaşım ve Öz Aşkınlık değer boyutlarından aldıkları puanların kimlik aidiyetlerine göre farklılaştığı bulunmuştur. Muhafazacı Yaklaşım değer boyutu için yapılan analizlerde birey-grup değer puanları arasındaki farklılaşma anlamlı değildir. Bu sonuç kolektif değerlerin grup düzeyinde daha yüksek vurgulanacağı yönündeki dördüncü hipotezimizdeki beklentiyi desteklememektedir. Ancak Birey-grup Muhafazacı Yaklaşım değer

boyutu farkıyla ilişkilendirilebilecek değişkenleri sınamak için yapılan korelasyon analizinde, muhtemel farklılaşmayla yaş, etnik kimlik ve politik görüşün ilişkili olduğu görülmüştür. Türkiyeli Kürtlerde yaş arttıkça birey grup farklılaşması artmakta, dolayısıyla birey düzeyinde alınan Muhafazacı Yaklaşım puanı artmaktadır. Bu bulgu, dördüncü hipotezimizde yaş değişkeninin birey ve grup düzeyinde Muhafazacı Yaklaşım değer boyutunda yaşanacak farklılaşmayı belirleyeceği öngörüsünü desteklemektedir. Bu birlikte değişim etnik kimlik tanımlaması *Türklük* üzerinden yapıldıkça da aynı yönde hareket etmektedir. Benzer bir biçimde politik olarak sağa yöneldikçe de birey düzeyinde Muhafazacı Yaklaşım puanı artmaktadır.

Türkiyeli Kürtler Öz Aşkınlık değer boyutundan birey düzeyinde grup düzeyine göre daha yüksek puan alarak, Kürtleri yakın olduğu kişilerin esenliğini koruması ve güçlendirmesi olarak tanımlanan iyilikseverlik ve bütün insanlar için anlayış, hoşgörü, doğanın esenliğini koruma olarak tanımlanan evrenselcilik değerleri konusunda daha düşük seviyede görmektedirler. Bu bulgu kolektif değerlerin grup düzeyinde daha yüksek vurgulanacağı yönündeki dördüncü hipotezimizdeki beklentiyi desteklememektedir. Birey-grup Öz Aşkınlık değer boyutu farkıyla ilişkili olabilecek değişkenleri sınamak için yapılan korelasyon analizinde, söz konusu farkın etnik kimlik tanımlamasına göre değiştiği görülmüştür. Etnik kimliğini *Türklük* üzerinden açıklayan katılımcılar Kürtleri daha az evrenselci ve daha az iyiliksever olarak görmektedirler. Bu sonuç dördüncü hipotezimizde yaş değişkeninin birey ve grup düzeyinde Öz Aşkınlık değer boyutunda yaşanacak farklılaşmayı belirleyeceği öngörüsünü desteklenmemiştir.

Öz Aşkınlık ve Muhafazacı Yaklaşım değer boyutlarında yaşanan muhtemel farklılaşma etnik kimlik başta olmak üzere, politik görüş ve yaş değişkenlerine göre değişmektedir. Yaşa ve kuşaklar arası mesafeye göre etnik kimlik özellikleri değişse de grup kimliğine ait bağlamsal özellikler etnik grubun içinde bulunduğu uzun süreli görece değişime dayanaklı sosyal ve ekonomik koşullardan ileri gelmektedir(Boehnke, 2001). Bu çalışmaya dahil olan katılımcılar geniş bir yaş aralığına sahip, farklı ekonomik seviyelerden ve şehirlerden gelmektedirler. Yaşa göre muhafazakar değerlere yapılan vurgu değişmesine rağmen tüm örneklem, grup

kimliğini görece yeniliğe daha az açık, daha az hoşgörülü, bedensel hazlarını daha az önemseyen bir değer yönelimine sahip olarak algılamaktadır. Bu anlamıyla grup kimliği üzerinden harekete geçirilen bu kolektif temsilin, grubun değer yönelimlerini kişisel düzeyde ifade edilen değer yönelimlerinden farklı bir yöne götürdüğü söylenebilir.

Dolayısıyla sosyal kimlik kuramının temel varsayımının tersine; etnik kimlikler grup tanımlamaları üzerinden oluşturulan kategorilerden ibaret değildir. Fenton'a göre (2001) etnisitenin belirleyici özellikleri sosyolojik ve tarihsel açıdan temellendirilmiştir. İnsanlar belirli kolektif hatıralara katılarak etnik kimliklerini öğrenirler. Bu hatıralar kişilerin bireysel özelliklerinden çok, bu kolektif kimliği yaşatan insanların sosyal ve maddi koşulları içerisinde oluşturulur. İnsanların sosyal ve maddi koşulları çoğunlukla ebeveynler ve çocuklarının değer tercihlerinin dışında üçüncü bir değişken olarak, zamanın ruhu (Boehnke, 2001) gibi işleyerek siyasi tercihlerini, belirleme gücüne sahiptir. Kürtlerin Türkiye'deki koşulları düşünüldüğünde, cumhuriyetten bu yana devam eden modernizasyonla birlikte dezavantajlı bir etnik grup olarak marjinalleşmesi ve politik olarak merkezden uzağa konumlanması bu grubun özel koşulları olarak kolektif hafızada yer almaya devam etmektedir. Ayrıca 'Kürt' sosyal temsiline çeşitli şekillerde devletin ideolojik aygıtları vasıtasıyla üretilmesi sonucunda sosyal ve kültürel olarak heterojen, coğrafi olarak dağınık yaşayan Kürtlerin bizzat kendileri hakkındaki düşünceleri üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir.

4.3. Etnik Özdeşleşmeyle İlişkili Değişkenlere Dair Bulguların

Tartışılması

Sosyal ve kolektif kimliklerin katılımcıların grupla özdeşleşme düzeyine göre benlik tanımlaması aracılığıyla belirlenmesi sosyal psikoloji alan yazınında sıkça başvurulmuş bir yöntemdir. Çünkü Sosyal Kimlik Kuramı'na göre bilişsel bir mekanizma olarak sosyal kategorizasyon sonucu insanlar başka bir grupla karşılaştıklarında belirli bir sosyal grubun üyesi olarak görülmeyi tercih ederler (Turner, Brown ve Tajfel, 1979). Etnik kimlikler ise sadece sosyal kategoriler üzerinden tanımlanan grup üyelikleri değil çeşitli bağlamsal özelliklere göre

karmaşık örüntüler oluşturan gerçek grup üyelikleridir. Bronfenbrenner (1994) insan gelişimini aktif, değerlendirme yeteneği olan bir biopsikolojik organizma ile etrafındaki kişi, nesne ve sembollerden oluşan dolaysız çevre arasındaki süreç olarak tanımlar. Böylelikle insan sadece bilişsel süreçlerinin bir ürünü olarak değil aynı zamanda etrafında sürekli olarak yeniden kurulan sosyal dünyanın bir üyesi olarak sosyal etkileşimlerle kendini ve etrafını tanımlar.

Etnik kimlikler de içine doğduğumuz kültürel evrenin sosyal organizasyonu içerisinde çeşitli kişi, kurum ve sembollerle etkileşimler sonucunda edinilen kolektif kimliklerdir. Yetiştığımız birincil sosyal ortam olarak aile söz konusu kolektif kimliklerle tanıştığımız yapılardır. Bu yüzden bu çalışmanın teorik temelleri olan, Sosyal Kimlik Kuramı ve Ekolojik Gelişim Yaklaşımı doğrultusunda geliştirilen beşinci hipotez kapsamında yaş, ailevi etnik sosyalleşme pratiklerinin ve kolektif benlik değerinin etnik özdeşleşme düzeyi üzerindeki etkilerine bakılmak istenmiştir.

4.3.1. Yaşın Özdeşleşme Üzerindeki Etkisi

Analizlerden elde edilen sonuçlara göre; yaş arttıkça etnik kimliği olumlama azalmaktadır. Bu sonuç 5/a hipotezimizi desteklemektedir. Türkiye’de son otuz yılda yaşanan politik dönüşümün etkisiyle Kürtçe konuşmanın serbestleşmesi, Kürtçe dil okullarının açılması, sivil siyasetin yaygınlaşması vs. gibi Kürtlerin statülerinde olumlu yönde yaşanan değişimin Kürtlerin etnik kimliklerini olumlamaları üzerinde etkisi olmuş olabileceğinden ailevi etnik sosyalleşme pratiklerinin yaşla ilişkisi incelenmiştir. Ancak Türkiyeli Kürtlerde yaş ile ailevi etnik sosyalleşme pratikleri arasında ise bir ilişki gözlenmemiştir. Söz konusu soyopolitik dönüşüm pratik olarak Kürtlerin etnik kimliklerine ait pratikleri aile aracılığıyla öğrendikleri anlamına gelmemektedir. Zeyneloğlu, Civelek ve Coşkun (2011) kentlileşen Kürtlerin Kürtçe bilme oranlarında düşüşün buna karşın Türkçe bilme oranlarında artışın meydana geldiğini söylemektedir. Yaşa göre sosyalizasyon pratikleri değişmemesine rağmen etnik kimliğin olumlanmasında yaşanan bu farklılaşma, değer sistemlerinde meydana gelen muhtemel bir dönüşüme işaret etmektedir.

Küresel düzeyde yaşanan kentleşme ve modernizasyon insanların sosyal pratiklerinde olduğu gibi sosyal rollerinde ve yaşam tarzlarında da ciddi değişimlere

neden olmaktadır. Dezavantajlı bir etnik grup olarak Kürtlerin yıllar içerisinde maddi ve sosyal statülerinde yaşanan değişim etnik kimlikleriyle özdeşleşme düzeylerini de etkilemektedir. Baumeister ve Muraven'a (1996) göre modernleşme ve kentleşme insanların manevi değerlerinden uzaklaşarak değer kaybı yaşamalarına neden olmaktadır. Böylelikle kimlikler daha önemli hale gelmektedir. Bu çalışmada da genç katılımcıların yetişkinlere göre etnik kimliklerini daha fazla olumlaması ve etnik kimlikleriyle daha fazla özdeşleşmelerinin, Türkiyeli Kürtlerin maddi ve sosyal koşullarında modernleşmeyle paralel yaşanan değişimin sonucu olduğu düşünülmektedir.

4.3.2. Ailevi Etnik Sosyalleşme Pratiklerinin Özdeşleşme Üzerindeki Etkisi

Etnik sosyalizasyon çalışmaları çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri'ndeki baskın kültürün asimilasyonu ile yüzleşen, Asyalı ve Meksikalı azınlık gruplarına ait çocukların kültürel değerlerin muhafazası, kimlik gelişimi ve grup aidiyetleri üzerine köklenmiştir (Knightv. d., 2011). Kültürleşme ve etnik sosyalizasyon çalışmaları etnik kimlikle sağlıklı bir biçimde özdeşleşmenin azınlık ve göçmen gruplarda; madde bağımlılığı, suça eğilim, okul başarısı ve sağlıklı sosyal ilişki geliştirme konusunda olumlu sonuçlar doğurduğunu göstermektedir (Berry 1984, Rivas-Drake, 2012; Schwartz, Rodriguez, Weisskirch, Zamboanga ve Pantin, 2012). Bu anlamıyla çocukluktan başlayarak aile tarafından sosyalizasyon pratiklerinin uygulanmasının etnik kimlikle özdeşleşme üzerindeki işlevi kültürel aktarımdan ibaret olmayıp; sosyal ve kişisel ilişkilerin niteliğini de belirlemektedir. Toplumsal uyum ve sağlıklı entegrasyonunun en önemli aşamalarından biri gelişim döneminde aileden öğrenilen kültürel ve sosyal değerler ve bunun sonucunda olumlu kimlik gelişimidir.

Analizlerden elde edilen sonuçlar; ailevi etnik sosyalleşme pratiklerinin etnik kimliğin keşfedilmesiyle olacağı ilişkili yönündeki 5/b hipotezimizi ve ilgili alan yazını desteklemiştir. Türkiyeli Kürtlerin gelişim dönemlerinde birincil sosyal ortam olarak ailelerinden etnik kimlikleri hakkında açık veya örtük olarak edindikleri bilgi ve deneyimler, etnik kimliğin hem keşfini hem de etnik kimlikle ilgili kararlılığı olumlu yönde etkilemektedir. Bu sonuç; Bronfenbrenner'ın (1994) gelişim

döneminde etrafımızdaki kişi, nesne ve sembollerin kendimizi tanımlama biçimimizi belirleyeceği yönündeki varsayımını desteklemektedir. Ayrıca etnik sosyalizasyon alan yazınında yapılan çalışmaların bulgularıyla da örtüşmektedir (Umaña-Taylor ve Fine, 2004; Umaña-Taylor ve Yazedjian, 2006).

4.3.3. Kolektif Benlik Değerinin Özdeşleşme Üzerindeki Etkisi

Sosyal kimlik kuramının en temel varsayımlarından biri, bilişsel bir mekanizma olarak olumlu benlik arayışının iç grupla özdeşleşmeyi sağlamasıdır. Vignoles, Regalio, Manzi, Golledge ve Scabini (2006) insanların tipik olarak aitlik, devamlılık ve benlik değeri elde edebilecekleri kimlikler yapılandırdıklarını söylemektedirler. Etnik kimlik konusunda yapılan çalışmalar da gelişim döneminde etnik kimlikle özdeşleşmenin benlik değeri ve akademik başarı gibi olumlu sonuçlar için belirleyici olduğunu göstermektedir (Hughes, Rodriguez, Smith, Johnson, Stevenson ve Spicer, 2006; Moua, 2014; Phinney ve Ong, 2007; Schwartz, Vignoles, Brown ve Zagefka, 2014; Umaña-Taylor, Zeiders ve Updegraff, 2013). Ancak benlik değeri kişisel düzeyde olduğu kadar özellikle kültürleşme süreçlerinde ve kültürel karşılaşma alanlarında kolektif düzeyde de göçmenler ve ev sahibi uluslar açısından önemli bir değişkendir. Türkiyeli Kürtler göçmen olmamakla birlikte kültürel ve coğrafi olarak baskın ulusal grup olarak Türklerle karşılaşma alanlarında benlik değerlerine bir tehdit hissediyor olabilirler. Buna bağlı olarak özdeşleşme düzeyleri farklılaşabilir.

Bu çalışmada Türkiyeli Kürtlerin benlik değerinin bireysel düzeyde değil grup düzeyinde kolektif kimlikleri açısından değerlendirilmesi için geliştirilen 5/c hipotezi test edilmiştir. Kolektif benlik değerinin artmasının etnik kimlik konusunda kararlılığı arttıracığı yönündeki beklenti karşılanmamıştır. Buna karşın Türkiyeli Kürtlerin kolektif benlik değerleri arttıkça, etnik kimliklerini olumlama düzeyleri azalmaktadır. Kolektif benlik değerinin etnik kimlik tanımlaması ile arasındaki ilişkiye bakıldığında ise katılımcılar etnik kimliklerini *Türklük* üzerinden açıkladıkça benlik değerlerinin arttığı görülmüştür. İnsan gelişimine dair psikososyal kuramlar (Erikson, 1968, Marcia, 1966) ve bu gelişimsel perspektifi esas alan kültürlerarası psikoloji alanında çalışan kuramcılar; (Berry, 1984) insanların etnik kimliği

konusunda daha güvenli hissetmesinin, dış gruplara karşı daha fazla kabul ve olumlu sosyal davranış, aynı zamanda daha yüksek benlik değeriyle sonuçlanması gerektiğini söylemektedirler. Ancak Amerika birleşik Devletleri’de beyaz, siyah ve latinlerin karşılaştırıldığı bir çalışmada; (Negy, Shreve, Jensen ve Uddin, 2003) beyazların ve latinlerin benlik değeri ile özdeşleşme düzeyleri arasında pozitif ilişki bulunmuşken; siyahlar için bulunmamıştır.

Benlik değerinin insanların gruplarına yönelik algıladıkları tehdit oranında azaldığı ve benlik değerini arttırmaya yönelik bir strateji olarak ayrımcılık davranışının ortaya çıktığı şeklinde araştırmalar olmasına rağmen, bu varsayımı desteklemeyen araştırmalar da mevcuttur (Kostakoğlu, 2010). Bu konuda yapılan daha önceki çalışmalardan bazılarında ulusal grupların daha az benlik tehdidi hissettikleri için azınlık gruplara göre daha yüksek benlik değeri sahibi oldukları gösterilmiştir (Schwartz, Montgomery ve Briones, 2006).

Çoymak (2009) tarafından Kürt katılımcıların da olduğu bir çalışmada Kolektif benlik değeri ile özdeşleşme arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Ancak bizim çalışmamızda kolektif benlik değeri Kürt etnik kimliği hakkında kararlı olmak arasında ilişki anlamlı değilken, kimliğin keşfi ve kimliği olumlama puanları ile arasındaki ilişki negatiftir. Bu sonuç Sosyal Kimlik Kuramının olumlu benlik arayışı temel varsayımıyla çelişmektedir. İnsanlar kendilerini kişisel kimlik olarak tarif edilen biricik (unique) birey tarifi üzerinden tanımladıkları gibi ortak kültürel bağlamda ve kültürel olarak paylaşılan sosyal temsillerin belirleyiciliğinde sosyal kimlikleriyle de tanımlarlar (Deaux, Reid, Mizrahi ve Ethier, 1995, Reid ve Deaux, 1996). Tarihi ve sosyal kökleri olan ve gerçek gruplar üzerinden tanımlanan sosyal kimlikler kişisel kimlikten farklı olarak kişi ile bağlamının müzakeresinin sonucunda belirlenir. Dolayısıyla her zaman insanlar bağlı oldukları etnik grubu olumlamak durumunda olmayabilir. Nitekim yukardaki analizlerde Kürt katılımcılar etnik kimliği olumlama alt ölçeğine göre farklı kategorilere dağılmışlardır.

Dolayısıyla tüm örneklem düzeyinde etnik kimliği keşfetmenin ve olumlamanın benlik değeriyle negatif yönde ilişkili olmasının Kürt etnik grubunun toplumsal hiyerarşideki dezavantajlı konumundan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Bu dezavantajlı sosyal kategori Türkiye'de Kürtler ve Kürtlük olarak uzun yıllardır hem resmi tarih hem de medya aracılığıyla negatif anlam üretecek sosyal temsillerle yeniden üretilmektedir(Çelik, 2013; İnceoğlu ve Çoban, 2014). Bu sürecin bir sonucu olarak benlik tehdidinin kimliğin keşfiyle birlikte arttığı ve buna bağlı olarak benlik değerinde azalma olduğu düşünülmektedir.

4.4. Etnik Kimlikle Özdeşleşme ile Değerler Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Tartışılması

4.4.1. Etnik Kimlik Statülerinin Belirlenmesi

Bu çalışmada Türkiyeli Kürtlerin etnik kimlikleriyle özdeşleşme düzeyleri Umaña-Taylor tarafından (2004) geliştirilen model kapsamında ölçülmüştür. Sosyal Kimlik Kuramı, Erikson'un Benlik Gelişimi Kuramı (Ego Identity Development), Bronfenbrenner'ın Ekolojik Sistem Kuramı doğrultusunda; etnik grupların sosyalizasyon sürecindeki faktörlerin etkisi ve kimlikle özdeşleşme düzeylerinin ölçülmesi için geliştirilen bu modelde etnik kimlik; keşif, kararlılık ve olumlama olmak üzere 3 faktörlü bir yapı üzerinden ölçülerek Marcia'nın kimlik statüsü kavramlaştırmasına göre belirli statülere yerleştirilmiştir.

Bu araştırmada, Umaña-Taylor tarafından geliştirilen özdeşleşme modelinin Türkiye bağlamında da çalıştığı görülmüştür. Hem keşif hem kararlılık hem de olumlama süreçleri katılımcılar arasındaki etnik kimlik özdeşleşme düzeylerinin farklılaşmasını ortaya koyabilecek hassaslıktadır. Türkiyeli Kürtlerin genel olarak başarılı bir etnik özdeşleşme sergilediği görülmektedir. Diğer statülere yerleşen katılımcı sayıları heterojen bir yapıdadır.

Olumlama alt ölçeğinin değer yönelimlerini ne düzeyde etkilediğini test etmek için; yaygın (+) ile yaygın (-); ertelenmiş (+) ile ertelenmiş (-); engellenmiş (+) ile engellenmiş (-) ve başarılı (+) ile başarılı (-) kimlik statüleri ikili karşılaştırmalara tabi tutulmuştur. Ancak olumlama alt ölçeğinin değerleri etkilemediği görülmüştür. Bu durumun muhtemel sebebinin statülere yerleşen katılımcıların sayısının azlığı ve dağılımlarının heterojenliği olduğu düşünülmektedir. Bunun üzerine değerlerin olası farklılaşması olumlama alt ölçeğinin göz ardı edilmesiyle; keşif ve kararlılık alt

ölçeklerine göre belirlenen, yaygın, ertelenmiş, engellenmiş ve başarılı etnik kimlik statüleri üzerinden tekrar analiz edilmiştir.

4.4.2. Etnik Kimlik Statüleri ile Değerler Arasındaki İlişkiye Dair Tartışma

Değerlerin en önemli işlevleri arasında eş güdümlü sosyal etkileşimin temel gereksinimleri ile bağlı bulunulan grubun hayatta kalması ve refahı için gerekli olan ihtiyaçlar sayılmaktadır (Schwartz, 1992). Dolayısıyla değerler en temel insan etkileşimini mümkün kılan makro yapılar olarak kuşaktan kuşağa aktararak, sosyalizasyon pratiklerini ve sosyalizasyon kurumlarının en temeli olan toplumsallaşma bağlamında ailenin temel işlevini oluşturur. Geniş zamansal periyotlarda sosyo-politik arenada yaşanan farklılaşma, kültürel kayma (culture shift) sonucu değerlerin de değişmesiyle sonuçlanmaktadır.

Özdeşleşme düzeyi yüksek olan katılımcıların aynı zamanda yaşları görece küçük ve ailevi etnik sosyalleşme düzeyleri yüksek olan katılımcılar olduğu düşünülürse, bu grubun özellikle kentleşme ve modernizasyona maruz kalarak ebeveynlerinden farklı sosyalleşme pratiklerine ve ihtiyaçlarına sahip Kürtler oldukları söylenebilir. Bu bağlamda geliştirilen altıncı hipotezdeki beklentiyi sınamak için tek yönlü varyans analizi sonucunda Yeniliğe Açıklık değer boyutunda etnik kimlik statüleri arasındaki farklılaşma anlamlı bulunmuştur. Etnik kimlikle özdeşleşme Başarılı etnik kimlik statüsü yönünde arttıkça, bireysel değerlerden oluşan (Öz Yönelim, Uyarılma, Hazcılık) Yeniliğe Açıklık değer boyutundan alınan puanlar artmaktadır. Bu bulgu hipotezimizi kısmen desteklemektedir.

Benzer biçimde, yedinci hipotezdeki beklentiyi test etmek üzere uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; Öz Aşkınlık değer boyutunda etnik kimlik statüleri arasındaki farklılaşma anlamlı bulunmuştur. Etnik kimlikle özdeşleşme Başarılı statü yönünde arttıkça, kolektif değerlerden oluşan (İyilikseverlik, Evrenselcilik) Öz Aşkınlık değer boyutundan alınan puanlar da artmaktadır. Bu bulgu hipotezimizi desteklememekte ve beklentinin tersi yönde bir sonuç göstermektedir. Ancak bu sonuç; Inglehart ve Baker tarafından (2000) dünya değerler

araştırmasındaki ekonomik gelişme, fiziksel güvenlik ve ekonomik kaygılarda azalma sonucunda postmateryalistik değerlerde yaşanan artış bulgusunu desteklemektedir. Öz Aşkılık değer boyutunu oluşturan değerler, kişilerin kendi iç grupları ve dış grupları hakkında olumlu sosyal davranışlarını belirleyen postmateryalistik özellikleri olan değerlerdir. Bu değerler özdeşleşme düzeyiyle birlikte artarak, bireylerin materyal ihtiyaçlarını ikincil olarak gördükleri anlamına gelmektedir. Kürtlerin postmateryalistik değerleri önemseydiği yönündeki bulgu aynı zamanda Esmer (2012) tarafından yapılan çalışmada da gösterilmiştir. Yeniliğe Açıklık ve Öz Aşkılık değer boyutlarında özdeşleşmeyle paralel yaşanan söz konusu değişim araştırmanın temel teorik varsayımlarını desteklemektedir. Kentleşme ve modernleşmeye bağlı olarak Kürtlerin maddi ve sosyal koşulları değişmekte; bunun sonucunda Baumeister ve Muraven (1996) tarafından değer kaybı olarak tanımladığı süreçler yaşanmaktadır. Bu değer kaybı ile birlikte etnik kimliği önemsemeye yaşanan artış ile postmateryalistik değerlerde yaşanan artışın karşılıklı olarak birbirini beslediği düşünülmektedir. Bu anlamıyla Etnik bir kategori olarak Kürtlük, Türkiye Kürtlerinin değer dönüşümlerini kişisel kimlik (Personal Identity) için temel yapı taşı oluşturarak (Hitlin, 2003), durumsal ve bağlamsal olmayan sürekli benlik yapısını sürdürme işlevini görmektedir. Etnik grupların değer yönelimleri farkının çalışıldığı bir çalışmada (Tulviste, Konstabel ve Tulviste, 2014) benzer şekilde etnik gruba özgü belirli değer önceliklerinin, çoğunluk grup karşısında kimlik işlevi görerek daha fazla aktarıldığı tespit edilmiştir.

Kürtlerde yaş azaldıkça muhafazakar eğilimlerin azaldığı ve etnik kimlikle özdeşleşme arttıkça, yakın olduğu kişilerin esenliğini koruması ve güçlendirmesi ve son olarak bütün insanlar için anlayış, hoşgörü ve doğanın esenliğini koruma eğilimlerinin yükseldiği gösterilmiştir. Bu değişimin yönü Kürt ulusal hareketinin temsil ettiği seküler ve sol siyasal ideolojiyle oldukça paralel gözükmektedir. Ancak yukarıda da değinildiği gibi söz konusu maddi ve sosyal koşullarda yaşanan dönüşüm makro boyutlarda olup; hem bireysel olarak kuşaklar arasında hem de kuşakları da kapsayacak genişlikte zamansal periyotta geçerli olan bir değer ikliminden ileri gelmektedir (Bardi, Lee, Hofmann-Towfigh ve Soutar, 2009; Baumeister ve Muraven, 1996). Bu anlamıyla etnik kimliklerin sosyopolitik dönüşümler

karşısındaki işlevi kişisel benlik görevi görerek, sürekli ve sabit benlik örüntülerini korumaları olarak düşünülebilir. Hortaçsu ve Cem Ersoy da (2005) sosyalizasyonla öğrenilen sosyal kimlikler olarak gerçek grup aidiyetlerinin nispeten sabit bir kimlik örüntüsü sergilediğini belirtmektedirler.

Bunun yanında kültürel ve sosyal değişimin hızı ve yönü söz konusu kültürel örüntünün tarihsel arka planına göre belirlenmektedir (Inglehart ve Baker, 2000). Etnik kimlikler ise bu kültürel örüntünün bireysel düzeydeki tezahürü olarak çeşitli sosyal pratikler, dil ve inançlar vasıtasıyla bireyden bireye aktarılmaktadır. Göçmen gruplarla yapılan çalışmalar (Vedder, Berry, Sabatier ve Sam, 2009) birbirinden tamamen farklı kültürel özelliklere sahip grupların; kültürleşme bağlamında benzer bir tepki olarak kültürel değer aktarımını önemsediklerini göstermektedir (Cheng ve Kuo, 2000; Homer, 1993; Schwartz, Montgomery ve Briones, 2006). Özdeşleşme düzeyine göre değişen postmateryalistik değerlerin yanında değişme eğilimi göstermeyen değerler de mevcuttur. Söz konusu sosyo-politik dönüşümler sırasında görece sabit yapısını koruyan değerleri görmek için yapılan tek yönlü varyans analizine göre; Muhafazacı Yaklaşım ve Öz Genişletim değer boyutları özdeşleşme düzeyine göre farklılaşmamaktadırlar. Yedinci hipotezimizdeki beklentiye desteklemeyen bu bulgu; Inglehart ve Baker (2000) tarafından dünya değerler araştırmasındaki geleneksel değerlerin kültürel düzeyde varlık göstererek bağlam oluşturmaya örnek verilebilir. Kültürel arka plan olarak geleneksel yapılar modernleşme sürecini hem yapısal düzeyde hem de zamansal olarak etkilemekte, ekonomik ve fiziksel alt yapıların değişimine direnç gösterebilmektedir. Küresel düzeyde toplumlar hala dini ve kültürel geçmişlerine göre bu genel değişim eğiliminin hızını ve yönünü tayin etmektedirler.

Kürtlerin özdeşleşme düzeyini belirleyen bağımsız değişkenlerden biri olan yaşa göre farklılaşmasına rağmen Muhafazakâr değerler tüm etnik kimlik statülerinde ikinci en yüksek ortalamaya sahip değer grubu olarak bulunmuştur. Benzer şekilde Öz Genişletim değer boyutu ise etnik kimlik statülerinde en düşük ortalamaya sahip boyut olarak bulunmuştur.

Bu sonuçlara göre Kürtler; benlik, toplum ve ilişkiler için güvenlik ve istikrar arayışı, kültürel ve dini uygulamalara ve anlayışlara saygı ve bağlılık, başkalarına zarar verebilecek veya toplumsal beklentilere aykırı dürtülerin ve davranışların kısıtlanması konusunda görece yüksek ortalamalara sahiptirler. Ve bu yüksek muhafazakâr eğilim etnik kimlik statülerine göre farklılaşmamaktadır. Benzer şekilde Kürtler; sosyal statü, insanlar ve kaynaklar üzerinde baskınlık kurma, sosyal standartlarca belirlenen kişisel başarı yönelimi konusunda görece düşük seviyede değer yönelimlerine sahiptirler. Ve bu düşük seviyeli değer yönelimi kültürel bir arka plan olarak işleyerek ne herhangi bir sosyal karakteristik, ne de herhangi bir etnik kimlik statüsüne göre farklılaşmamaktadır. Bu eğilimler kültürel bir arka plan olarak geleneksel yapı işlevi görerek maddi ve sosyal dönüşümlere direnç göstermektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada kültürel ve sosyal düzenin tarihsel ve politik süreçlerle şekillenmesi sonucunda insanların tutum ve davranışlarını şekillendiren en temel yapılar olarak (Rokeach, 1970; Schwartz ve Bardi, 2001) değerlerinde meydana gelen değişimler kültürel bir inşa olarak etnik kimlik formasyonu üzerinden incelenmiştir. Türkiye’de yaşayan en kalabalık etnik azınlık olan Kürtlerin maddi ve sosyal koşullarında meydana gelen değişimin bu grubun etnik kimlik tanımlamasında olduğu gibi değer önceliklerinde de değişimlere neden olduğu gösterilmiştir.

Araştırma örneklemini yaş, politik görüş, eğitim seviyesi gibi demografik değişkenlerin etkisiyle Inglehart ve Baker (2000) tarafından kültürel kayma olarak tanımlanan sürece maruz kalmakta ve değer öncelikleri materyal değerlerden post materyal değerlere doğru değişmektedir. Ancak bu değişim geleneksel yapıların belirleyiciliğinde seyretmektedir.

Koepke ve Denissen (2012) insanların kimlik statülerinin geriye doğru bir bakış açısıyla sahip olduğu veya olmadığı farklı roller, inançlar, yaşam tarzları ve değerlerin keşfine göre şekillendiğini söylemektedir. Söz konusu kolektif hatıraların kişilerin kendileri ve gruplarını tahayyüllerini nasıl belirlediğini görmek amacıyla; bu çalışmada Kürtlerin birey ve grup düzeyinde değerleri nasıl gördükleri karşılaştırılmıştır. Katılımcılar tüm örneklem düzeyinde Kürtleri yeniliğe daha az açık, daha az hoşgörülü, hazzı daha az önemseyen bir değer yönelimine sahip olarak görmektedir. Grup düzeyinde elde edilen değer önceliklerinin sosyodemografik değişkenlerden bağımsız bir şekilde makro sosyal yapılar aracılığıyla Türkiye bağlamında üretilen *Kürt* ve *Kürtlük* sosyal temsillerince şekillendiği düşünülmektedir. Daha önce yapılan etnik grup karşılaştırmalarında (Stelzl ve Seligman, 2009; Tulviste, Konstabel ve Tulviste, 2014) olduğu gibi gerçek bir sosyal kategori olarak Kürk etnik kimliğinin katılımcıların değer tercihlerinin şekillenmesinde etkili olduğu gösterilmiştir. Bu anlamıyla etnik bir kategori olarak *Kürtlük* kişilerin sadece kendilerini tanımladıkları bir sosyal kimliğin ötesine geçerek ideolojik ve kültürel arka plan olarak yapısal bir rol üstlenmektedir(Biko, 2014).

Belirli değer önceliklerinden oluşan kültürel kimlik tanımlamaları (Hitlin, 2003) bağlamsal çerçeveler olarak işleyerek Türk ulusal kimliği karşısında kişisel kimlik işlevi göstermektedir. Bu bağlamsal çerçeveler yaştan bağımsız olarak görece sabit bir yapı gibi işlemekte ve kültürel örüntünün devamının sağlamaktadır. Ancak alan yazında azınlık gruplarının genel olarak geleneksel değerleri koruduğu yönünde elde edilen bulguların (Cheng ve Kuo, 2000; Homer, 1993; Vedder, Berry, Sabatier, ve Sam, 2009) tersine bu çalışmada; Kürtlerin özdeşleşme düzeyleriyle pozitif yönde yeniliğe açık ve kendini geliştirme değerleri ile birlikte iç ve dış gruba karşı olumlu sosyal davranışın da arttığı bulunmuştur. Ayrıca değer tercihlerinde etnik kimliğini olumlamaya göre belirlenen kimlik statüler arasında yaşanan farklılaşmalar ve yaştın kimliği olumlama üzerindeki belirleyiciliği bu çalışmada gösterilmiş, kentleşme ve modernizasyon sonucunda insanların değer kaybı yaşayarak kimliklerini daha fazla önemsemeye (Baumeister ve Muraven, 1996) başladıkları bulgularla desteklenmiştir.

Sınırlılıklar ve Öneriler

Bu araştırmanın en önemli sınırlılığı örneklemin Kürtleri temsil ediciliğinde yaşanmıştır. Araştırmanın Türkçe olması ve anket formunu oluşturan soruların en az orta öğretim seviyesinde eğitim gerektirecek düzeyde olması, araştırmacıları formel eğitimin standart olabileceği sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri ve derneklere yönlendirmiştir. Bu anlamıyla eğitim seviyesi ve maddi gelir düzeyi Türkiye’de yaşayan Kürtleri temsil edemeyecek bir örneklem ile çalışılmıştır. Sonraki çalışmalarda, araştırmaların örneklemin anlayabileceği dilde veya seviyede ölçümler kullanılması örneklemin temsil ediciliği konusunda avantaj sağlayacaktır.

İkinci olarak, değer dönüşümü ve aktarımının belirli bir grup düzeyinde nasıl seyrettiğinin çalışılması için katılımcıların kuşak özelliği göstermesi dolayısıyla, ebeveyn ve çocuklardan oluşması gerekmektedir. Ancak bu çalışmada ebeveynler ve çocuklara ulaşılamadığı için yaşt ve doğum yeri esasına dayanan bir modernizasyon varsayımı kullanılmış bu yüzden katılımcıların hangi kuşağa ait olduğunu belirlemek mümkün olmamıştır. Katılımcıların aile yapılarına dair daha kapsamlı bilgi toplamak

ve aynı aile üyelerinden oluşan katılımcılara ulaşmak değer dönüşümü ve aktarımının çalışılması için oldukça önemli bir avantaj olacaktır

Etnik kimliklerin değerler üzerindeki belirleyiciliği bu çalışmada aynı katılımcılara tek oturumda sunulan anketlerden elde edilen puanların değişimi üzerinden çalışılmıştır. Ancak kategorik grupların etkisinin deneysel desenlerle aynı etnik gruptan katılımcılardan birden fazla oturumdan elde edilen veriler aracılığıyla analiz edilmesi bu konuda yapılacak çalışmaların geçerliliğini yükseltecektir.

KAYNAKÇA

ASAN, T., EKŞİ, F.,
DOĞAN, A., EKŞİ, H. :
2008

“Bireysel Değerler Envanteri’nin Dilsel Eşdeğerlik Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 27, 15-38.

BARDİ, A., LEE, J. A.,
HOFMANN-TOWFİGH,
N., SOUTAR, G. : 2009

“The Structure of Intraindividual Value Change”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 97/5, 913.

BAYSU, G. : 2007

“The Effects of Intergroup Perceptions and Ingroup Identifications on The Political Participation of The Second-Generation Turkish Migrants in The Netherlands”, **Doktora Tezi**, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BERRY, J. W. : 1984

“Cultural Relations in Plural Societies: Alternatives to Segregation and Their Sociopsychological Implications”, **Groups In Contact: The Psychology of Desegregation**, 11-27.

BEŞİKÇİ, İ. : 1993

Kendini Keşfeden Ulus Kürtler, Ankara, Yurt Kitap-Yayın.

BİLALİ, R. : 2014

“The Downsides of National Identification for Minority Groups in Intergroup Conflicts in Assimilationist Societies”, **British Journal of Social Psychology**, 53, 21-38.

BİKO, S. : 2014

Siyah Bilinci, Ankara, Dipnot Yayınları.

BAUMEİSTER, R., F.,
MURAVEN, M. : 1996

“Identity as Adaptation to Social, Cultural, and Historical Context”, **Journal of Adolescence**, 19, 405–416.

BLANZ, M.,
MUMMENDAY, A.,
MİELKE, R., & KLİNK, A.
: 1998

“Responding to Negative Social Identity: A Taxonomy of Identity Management Strategies”, **European Journal of Social Psychology**, 28,697-729.

BOEHNKE, K. : 2001

“Parent-Offspring Value Transmission in a Societal Context: Suggestions for an Utopian Research Design with Empirical Underpinnings”, **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 32 /2, 241-255.

BOND, M. H. : 1988

“Finding Dimensions of Individual Variation in Multicultural Studies of Values: The Rokeach and Chinese Value Surveys”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 55/6, 1009-1115.

BOZARSLAN, H. : 1996

“Political Crisis and The Kurdish Issue in Turkey”, **The Kurdish Nationalist Movement in the 1990s: Its Impact on Turkey and The Middle East**, 135-153.

BREWER, M. B. : 2001

“The Many Faces of Social Identity: Implications for Political Psychology”, **Political Psychology**, 22/1, 115-125.

BRONFENBRENNER, U.
: 1974

“Developmental Research, Public Policy, and the Ecology of Childhood”, **Child Development**, 45, 1-5.

BRONFENBRENNER, U.
: 1986

“Ecology of The Family as a Context for Human Development: Research Perspectives”, **Developmental Psychology**, 22/6, 723-742.

BRONFENBRENNER, U.
: 1994

“Ecological Models of Human Development”, **International Encyclopedia of Education**, 3, Oxford, Elsevier.

CESUR, S., YILMAZ, O.,
ÖZGÖR, C., TEPE, B.,
TATLICIOĞLU, I.,
BAYAD, A., YENİCE
KANIK, E. : 2014

Politik ve Dini Yönelimin Değerlerle İlişkisi, Sözel
Bildiri, Bursa, 18.Ulusal Psikoloji Kongresi.

CHENG, S. H., KUO, W.
H.: 2000

“Family Socialization of Ethnic Identity among Chinese American Pre-Adolescents”, **Journal of Comparative Family Studies**, 31/4, 463-484.

CLEVELAND, W. L. :
2008

Modern Ortadoğu Tarihi, Çev. Mehmet Harmancı,
İstanbul, Agora Kitaplığı, Orijinal Çalışma Basım Tarihi,
2004.

ÇELİK, E. : 2013

“Televizyon Dizilerinde Kürt Kimliğinin Temsili: Hayat Türküsü Örneği”, **Doktora Tezi**, İstanbul, Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇOYMAK, A. : 2009

“Associations of Religious Identification, Secular Identification, Perceived Discrimination and Political Trust with Ethnic and Societal (National) Identification”, **Doktora Tezi**, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DEAUX, K., REİD, A., MİZRAHİ, K., ETHİER, K., A. : 1995

“Parameters of Social Identity”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 68 /2, 280-291.

DEMİRUTKU, K., SÜMER, N. : 2010

“Temel Değerlerin Ölçümü: Portre Değerler Anketinin Türkçe Uyarlaması”, **Türk Psikoloji Yazıları**, 13 /25, 17-25.

ELLEMERS, N., KNİPPENBERG, A.V., VRIES, N. D., WİLKE, H. : 1988

“Social Identification and Permeability of Group Boundaries”, **European Journal of Social Psychology**, 18, 397-513.

ERİKSON, E. H. : 1968

Identity: Youth and Crisis, New York, Norton.

ERGİN, M. : 2014

“The Racialization of Kurdish Identity in Turkey”, **Ethnic and Racial Studies**, 37/2, 322-341.

ESMER, Y. : 2012

Değişimin Kültürel Sınırları Türkiye Değerler Atlası İstanbul, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.

- FEATHER, N. T. : 1975 **Values in Education and Society**, New York, Free Press.
- FENTON, S. : 2001 **Etnisite, Irkçılık, Sınıf ve Kültür**, Çev. Nihat Şad. Ankara, Phoenix Yayınevi.
- GARİPAĞAOĞLU, N. : 2010 “Türkiye’de Kentleşmenin, Kent Sayısı, Kentli Nüfus Kriterlerine Göre İncelenmesi ve Coğrafi Dağılışı”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, 22, 1-42.
- GERGEN, K., J. : 1973 “Social Psychology as History”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 26/2, 309-320.
- GÜLEÇ, C. : 1992 **Türkiye’de Kültürel Kimlik Krizi**, Ankara, Verso Yayıncılık.
- GÜMÜŞ, Ö., SÜMER, N., DÖNMEZ, A. : 2007 **Değerler, Kültür ve Politik Görüşler Arasındaki İlişki: Orta Asyalı ve Türk Üniversite Öğrencilerinin Karşılaştırılması**, İzmir, I. Psikoloji Lisansüstü Kongresi.
- HAYES, C. J. : 1995 **Milliyetçilik: Bir Din**, İstanbul, İz Yayıncılık.

HİTLİN, S. : 2003

“Values as The Core of Personal Identity: Drawing Links Between Two Theories of Self”, **Social Psychology Quarterly**, 66 /2, 118-137.

HOFSTEDE, G. : 1980

Culture’s Consequences: International Differences in Work-Related Values, Beverly Hills, Sage.

HOGG, M. ,
VAUGHAN, G. M.
: 2007

Sosyal Psikoloji, Çev. İbrahim Yıldız, Aydın Gelmez, Ankara, Ütopya Yayınevi, Orijinal Çalışma Basım Tarihi 2005.

HOMER, P., M. : 1993

“Transmission of Human Values: A Cross-Cultural Investigation of Generational and Reciprocal Influence Effects”, **Genetic, Social & General Psychology Monographs**, 119 / 3, 345-368.

HORTAÇSU, N.,
CEM-ERSOY, N.
: 2005

“Values, Identities and Social Constructions of The European Union among Turkish University Youth”, **European Journal of Social Psychology**, 35, 107–121.

HUGHES, D.,
RODRÍGUEZ, J., SMİTH,
E. P., JOHNSON, D. J.,
STEVENSON, H. C.,
SPİCER, P. : 2006

“Parents' Ethnic-Racial Socialization Practices: A Review of Research and Directions for Future Study”, **Developmental Psychology**, 42/5, 747.

İMAMOĞLU, E. O.,
KARAKİTAPOĞLU-
AYGÜN, Z. : 1999

“1970’lerden 1990’lara Değerler: Üniversite Düzeyinde Gözlenen Zaman, Kuşak ve Cinsiyet Farklılıkları”, **Türk Psikoloji Dergisi**, 14/44, 1-22.

İNCEOĞLU, Y.,
ÇOBAN, S.
: 2014

“Öteki” Leştirme Sürecinde Medyanın Yeri”, **Azınlıklar, Ötekiler ve Medya**, 50-102.

INGLEHART, R.,
BAKER, W., E.
: 2000

“Modernization, Cultural Change, and The Persistence of Traditional Values. **American Sociological Review**, 65/1, 19-51.

İNKELES, A.,
LEVİNSON, D., J.
: 1963

“The Personal System and The Sociocultural System in Large-Scale Organizations”, **Sociometry**, 26 /2, 217-22.

KAĞITÇIBAŞI, Ç. : 2010

Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları.

KARAKİTAPOĞLU
AYGÜN, Z.,
İMAMOĞLU, E. O.
: 2002

“Value Domains of Turkish Adults and University Students”, **The Journal of Social Psychology**, 142/3, 333–351.

KNIGHT, G. P., BERKEL,
C., UMAÑA- TAYLOR, A.
J., GONZALES, N. A.,
ETTEKAL, I., JACONIS,
M., BOYD, B M. : 2011

“The Familial Socialization of Culturally Related Values in Mexican American Families”, **Journal of Marriage and Family**, 73/5, 913-925.

KOEPKE, S.,
DENISSEN, J. J.
: 2012

“Dynamics of Identity Development and Separation Individuation in Parent–Child Relationships During Adolescence and Emerging Adulthood: A Conceptual Integration”, **Developmental Review**, 32/1, 67-88.

- KOHN, M., L. : 1976 “Social Class and Parental Values: Another Confirmation of the Relationship”, **American Sociological Review**, 41/3, 538-545.
- KOSTAKOĞLU, G. : 2010 Grup Kimliğine Yönelik Tehdit ile İç-Grup Yanlılığının Benlik Değeri Üzerindeki Etkileri, **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KUTLAY, N. : 2012 **Kürt Kimliğinin Oluşum Süreci**, Ankara, Dipnot Yayınları.
- LİPSET, S., M. : 1959 “Democracy and Working-Class Authoritarianism”, **American Sociological Review**, 24/4, 482-501.
- LUHTANEN, R.,
CROCKER, J.
: 1992 “A Collective Self-Esteem Scale: Self-Evaluation of One’s Social Identity”, **Personality and Social Psychology Bulletin**, 18, 302-318.
- MARCİA, J. E. : 1966 “Development and Validation of Ego Identity Status”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 3, 551–558.
- MARCİA, J. E. : 1980 “Identity in Adolescence”, **Handbook of Adolescent Psychology**, (yayımlayan By. J. Adelson) New York, Wiley, p. 159–187.

MARDİN, Ş. : 1991

Türk Modernleşmesi, 23. bs., İstanbul, İletişim Yayınları.

MARKUS, H. R.,
KİTAYAMA, S.
: 1991

“Culture and The Self: Implications for Cognition, Emotion, And Motivation”, **Psychological Review**, 98/2, 224-253.

MCDOWALL, D. : 2004

Modern Kürt Tarihi, Neşenur Domaniç, Ankara, Doruk Yayıncılık, Orijinal Çalışma Basım Tarihi, 1996.

MİSHRA, R. C. : 1994

“Individualist and Collectivist Orientations Across Generations”, **Individualism and Collectivism: Theory, Method and Applications**, (yayımlayan U. Kim,v. d.) Thousand Oaks, Sage, p., 225–238.

MOUA, M. : 2014

“Ethnic Socialization and Ethnic Identity: Examining Intergenerational Conflict as a Moderator among Hmong American Adolescents”, **Doktora Tezi**, University Of Wisconsin.

NATALİ, D. : 2009

Kürtler ve Devlet; Irak, Türkiye ve İran’da Ulusal Kimliğin Gelişmesi, 1. bs., İstanbul, Avesta Yayınları.

NEGY, C., SHREVE, T. L.,
JENSEN, B. J., UDDIN, N.
: 2003

“Ethnic Identity, Self-Esteem, and Ethnocentrism: A Study of Social Identity Versus Multicultural Theory of Development”, **Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology**, 9/4, 333.

- PEREZ-BRENA, N., J.,
UPDEGRAFF, K., A.,
UMAN~A-TAYLOR, A., J. :
2014
- “Youths’ Imitation and De-Identification from Parents: A Process Associated with Parent–Youth Cultural Incongruence in Mexican-American Families”, **Journal of Youth and Adolescence**, 43/12, 2028-2040.
- PHINNEY J., S.,
CHAVIRA, V.
: 1992
- “Ethnic Identity and Self-Esteem: An Exploratory Longitudinal Study”, **Journal of Adolescence**. 15/3, 271-81.
- PHINNEY J., S.,
ONG A., D.
: 2007
- “Conceptualization and Measurement of Ethnic Identity: Current Status and Future Directions”, **Journal of Counseling Psychology**. 54 /3, 271–281.
- REID, A.,
DEAUX, K.
: 1996
- “Relationship Between Social and Personal Identities: Segregation or Integration”, **Journal of Personality And Social Psychology**, 71/6, 1084.
- REIJERSE, A., VAN
ACKER, K.,
VANBESELAERE, N.,
PHALET, K., DURIEZ, B. :
2013
- “Beyond the Ethnic-Civic Dichotomy: Cultural Citizenship as a New Way of Excluding Immigrants”, **Political Psychology**, 34 /4, 611–630.
- RICO, G., KENT
JENNINGS, M.
: 2012
- “The Intergenerational Transmission of Contending Place Identities. **Political Psychology**, 33/ 5, 723-742.
- RIVAS-DRAKE, D. : 2012
- “Ethnic Identity and Adjustment: The Mediating Role of Sense of Community”, **Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology**, 18/2, 210.

- ROKEACH, M. : 1973 **The Nature of Human Values**, New York: Free Press.
- RUBİN, M. : 2003 “Are Kurds a Pariah Minority? **Social Research**, 70/1, 295-330.
- RUMBAUT, R. G. : 2008 “Reaping What You Sow: Immigration, Youth, and Reactive Ethnicity”, **Applied Development Science**, 12/2, 108-111.
- SCHÖNPFLUG, U. : 2001 “Intergenerational Transmission of Values: The Role of Transmission Belts”, **Journal of Cross-Cultural Psychology**. 32, 174-185.
- SCHWARTZ, S. H. : 1992 “Universals in The Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries”, **Advances in Experimental Social Psychology**, (yayımlayan M. P. Zanna) New York, Academic Press.
- SCHWARTZ, S. H.,
BARDİ, A.
: 2001 “Value Hierarchies Across Cultures: Taking a Similarities Perspective”, **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 32, 268-290
- SCHWARTZ, S. H., MELECH,
G., LEHMANN, A.,
BURGESS, S., HARRİS, M.,
OWENS, V. : 2001 “Extending The Cross-Cultural Validity of The Theory of Basic Human Values with a Different Method of Measurement”, **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 32 /5, 519-542.

- SCHWARTZ, S. J.,
MONTGOMERY, M. J.,
BRIONES, E. : 2006
- “The Role of Identity in Acculturation Among Immigrant People: Theoretical Propositions, Empirical Questions, and Applied Recommendations”, **Human Development**. 49, 1–30.
- SCHWARTZ, S. J.,
RODRÍGUEZ, L.,
WEISSKIRCH, R. S.,
ZAMBOANGA, B. L.,
PANTÍN, H. : 2012
- “Personal, Ethnic, and Cultural Identity in Urban Youth: Links with Risk and Resilience”, **Adolescent Development and School Achievement in Urban Communities: Resilience in the Neighborhood**, (yayımlayan By G. Creasey, P. Jarvis) New York, Routledge. p. 216-226,
- SCHWARTZ, S., J., SYED, M.,
YİP, T, KNİGHT G, P.,
UMAÑA-TAYLOR, A. J.,
RÍVAS-DRAKE, D., LEE, R.,
M. : 2014
- “Methodological Issues in Ethnic and Racial Identity Research with Ethnic Minority Populations: Theoretical Precision, Measurement Issues, and Research Designs”, **Child Development**, 85 /1, 58–76.
- SCHWARTZ, S. J.,
VIGNOLES, V. L.,
BROWN, R., ZAGEFKA,
H. : 2014
- “The Identity Dynamics of Acculturation and Multiculturalism: Situating Acculturation in Context”, **The Oxford Handbook Of Multicultural Identity**, 57.
- SOBANSKY, R. R., GUTKİN,
T. B., GALLOWAY, A. M.,
SAUNDERS, A. L., YETTER,
G. P., SONG, S. Y. : 2010
- “Moving Toward a Culturally Invariant Measure of Ethnic Identity”, **International Journal of Psychology: A Biopsychosocial Approach**, 7, 85–110.
- SONNENSCHEN, F.,
MEIJL, T., V.
: 2014
- “Migration and the Dialogue of Multiple Identifications: Kurdish Migrants in Tourist Industry of Istanbul”, **Identities: Global Studies in Culture and Power**. 21 /5, 481-497.
- STELZL, M.,
SELİGMAN, C.
: 2009
- “Multiplicity across Cultures: Multiple National Identities and Multiple Value Systems”, **Organization Studies**. 30 /09, 959-973.

- ŞEKER, N. : 2005
“Türklük ve Osmanlılık Arasında: Birinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’de ‘Milliyet’ Arayışları ya da ‘Anasır Meselesi”. **İmparatorluktan Cumhuriyete Türkiye’de Etnik Çatışma**, 2.bs, İstanbul, İletişim Yayınları, S.157-175.
- TAJFEL, H. : 1982
“Social Psychology of Intergroup Relations. **Annual Review of Psychology**, 33/1, 1-39.
- TAŞDEMİR, A. : 2012
“Değerlere İlişkin Türkiye, Irak ve Suudi Arabistan Örneklemindeki Türk Öğrencilerin Görüşlerinin İncelenmesi”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri(KUYEB)**, 12 /3, 1707-1736.
- THURNHER, M.,
SPENCE, D.,
LOWENTHAL, M. F.
: 1974
“Value Confluence and Behavioral Conflict in Intergenerational Relations”, **Journal of Marriage and The Family**, 308-319.
- TULVISTE, T.,
KONSTABEL, K.,
TULVISTE, P. : 2014
“Stability and Change in Value Consensus of Ethnic Estonians and Russian-Speaking Minority”, **International Journal of Intercultural Relations**, 39, 93-102.
- TURNER, J. C.,
BROWN, R. J.,
TAJFEL, H. : 1979
“Social Comparison and Group Interest in Ingroup Favouritism”, **European Journal of Social Psychology**, 9 / 2, 187-204.
- UMAÑA-TAYLOR, A. J.
: 2001
“Ethnic Identity Development among Mexican-Origin Latino Adolescents Living in The U.S.”, **Unpublished Doctoral Dissertation**, University of Missouri, Columbia.

UMAÑA-TAYLOR, A. J.
: 2003

“An Exploration of The Ethnic Identity Scale Among High School and University Students”, **Positive Development Conference**, March, 12-13.

UMAÑA-TAYLOR, A. J.,
FINE M., A. : 2004

“Examining Ethnic Identity among Mexican Origin Adolescents Living in The United States”, **Hispanic Journal of Behavioral Sciences**. 26 /1, 36-59.

UMAÑA-TAYLOR, A. J.,
YAZEDJIAN, A.,
BÁMACA-GÓMEZ, M.
: 2004

“Developing The Ethnic Identity Scale Using Eriksonian and Social Identity Perspectives”, **Identity: An International Journal of Theory And Research**, 4/1, 9–38.

UMAÑA-TAYLOR, A. J.,
YAZEDJIAN, A. : 2006

“Generational Differences and Similarities among Puerto Rican and Mexican Mothers' Experiences with Familial Ethnic Socialization”, **Journal of Social and Personal Relationships**, 23/3, 445-464.

UMAÑA-TAYLOR, A. J.,
ZEIDERS, K. H.,
UPDEGRAFF, K. A. : 2013

“Family Ethnic Socialization and Ethnic Identity: A Family-Driven, Youth-Driven, or Reciprocal Process?”, **Journal of Family Psychology**, 27/1, 137.

TC BAŞBAKANLIK
TÜRKİYE İSTATİSTİK
KURUMU: 2014

Yaygın Eğitim İstatistikleri 2012-2013, Yayın No: 4354,
Ankara:Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

TC BAŞBAKANLIK
TÜRKİYE İSTATİSTİK
KURUMU: 2014

Doğum İstatistikleri 2013, Sayı 16048, (Çevrimiçi)
[Http://Www.Tuik.Gov.Tr/PrehaberBultenleri.Do?id=16048](http://www.tuik.gov.tr/PrehaberBultenleri.do?id=16048),
20 Mart 2015.

VEDDER, P., BERRY, J.,
SABATIER, C., SAM, D.
: 2009

“The Intergenerational Transmission of Values in National
and Immigrant Families: The Role of Zeitgeist”, **Journal of
Youth And Adolescence**, 38 /5, 642-653.

VIGNOLES, V.L.,
REGALIO, C., MANZİ, C.,
GOLLEDGE, J., SCABINI,
E.: 2006

“Beyond Self Esteem: Influence of Multiple Mature On
Identity Construction”, **Journal of Personality and Social
Psychology**. 90/2, 288-307.

WEBER, M. : 1985

Protestan Ahlâk ve Kapitalizmin Ruhu, Çev. Zeynep
Aruoba, İstanbul, Hil Yayınları, Orijinal Çalışma Basım
Tarihi: 1934.

YEĞEN, M. : 2003

Devlet Söyleminde Kürt Sorunu, İstanbul, İletişim
Yayınları.

ZEYNELOĞLU, S.,
CİVELEK, H., Y.
COŞKUN, Y. : 2011

“Kürt Sorununda Antropolojik ve Demografik Boyut: Sayım
ve Araştırma Verilerinden Elde Edilen Bulgular”,
Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8 /1, 335-384.

ZÜRCHER, E., J. : 2005

**İmparatorluktan Cumhuriyete Türkiye’de Etnik
Çatışma**, 2.bs., İstanbul, İletişim Yayınları.

EKLER

EK-1. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAY FORMU

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAY FORMU

Sizden katılmanızı istediğimiz bu araştırma sosyal psikoloji alanında gerçekleştirilmekte olup, kişilerin bazı konulardaki düşüncelerini, bilimsel olarak inceleme amacını taşımaktadır. Araştırma çeşitli anketlerden oluşmaktadır. Bu anketlerden biri demografik bilgilerinizle (cinsiyet, yaş, vs.) ilgili sorular sormaktadır. Diğer anketlerdeki sorular ise sizin bazı sosyal konulardaki görüşleriniz hakkında bilgi edinmeye yöneliktir.

Uygulayan kişi: Arş. Gör. Aydın Bayad
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü
Doç. Dr. Sevim Cesur
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

Katılım süresi: Yaklaşık 15 dakika

Araştırmanın içeriği: Araştırmada sizden yapmanız beklenen dağıtılacak olan anket formlarını doldurmanızdır. Araştırmaya katılımınızla ilgili öngörülen bir risk bulunmamaktadır. Ancak, eğer herhangi bir noktada cevapladığınız sorulardan kaynaklanan bir sıkıntı yaşarsanız o soruyu boş bırakabilir ya da herhangi bir zamanda bir yaptırım olmadan araştırmadan çekilebilirsiniz.

Ancak bilinmelidir ki bazı soruları boş bıraktığınız takdirde, o araştırma analize dâhil edilemeyecektir. Lütfen anket formlarının üzerine isim yazmayın. Sizden sadece bu kâğıdı imzalamanız beklenmektedir. Anketlerde vermiş olduğunuz cevaplar herhangi bir kimlik bilgisi ile eşleştirilmeyecektir. Bize verdiğiniz cevaplar sadece akademik amaçla kullanılacaktır. Bu yüzden, sizden cevaplarınızı **samimi** bir şekilde vermeniz beklenmektedir.

Eğer araştırma ile ilgili sorularınız olursa aydinbayad@gmail.com adresinden bizlerle bağlantı kurabilirsiniz.

Bu formu imzalayarak, yukarıdaki bilgileri anladığımı ve araştırmaya katılmayı kabul ettiğimi beyan ederim.

İmza: _____

Tarih: _____

Unutmayınız ki burada cevaplayacağınız soruların hiçbirinin doğru ya da yanlış cevabı yoktur, önemli olan sizin görüşlerinizdir.

EK-2. DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1.	Cinsiyetiniz: ☐ K ☐ E
2.	Yaşınız:
3.	Mesleğiniz:
4.	Ailenizin aylık ortalama geliriniz (lütfen tüm aile fertlerinin gelirlerini göz önünde bulundurunuz): _____
5.	Şu anki gelir seviyenizi tanımlar mısınız? ☐ Çok iyi ☐ İyi ☐ Fena Değil ☐ Kötü ☐ Çok Kötü
6.	Medeni Durumunuz: ☐ Evli ☐ Bekar ☐ Dul ☐ Boşanmış
7.	Çocuğunuz var mı? ☐ Yok (Sayıyla) : _____ Kızım var _____ Oğlum var _____
8.	Anne Doğum Yeri: ☐ Büyükşehir ☐ Şehir ☐ Kasaba ☐ Belde ☐ Köy
9.	Baba Doğum Yeri: ☐ Büyükşehir ☐ Şehir ☐ Kasaba ☐ Belde ☐ Köy
10.	Doğum Yeriniz : ☐ Büyükşehir ☐ Şehir ☐ Kasaba ☐ Belde ☐ Köy
11.	En Uzun Süreyle Yaşadığınız Yer: ☐ Büyükşehir ☐ Şehir ☐ Kasaba ☐ Belde ☐ Köy
12.	Anne Eğitim Seviyesi (Toplam yıl olarak, örneğin; 0 okula gitmemiş, 22 doktora tamamlamış): _____
13.	Baba Eğitim Seviyesi (Toplam yıl olarak, örneğin; 0 okula gitmemiş, 22 doktora tamamlamış): _____
14.	Eğitim Seviyeniz (Toplam yıl olarak, örneğin; 0 okula gitmemiş, 22 doktora tamamlamış): _____
15.	Anadiliniz hangisidir? ☐ Türkçe ☐ Kürtçe ☐ Zazaca ☐ Diğer _____
16.	Ailenizde kimlerle anadilinizde konuşursunuz? ☐ Hiç Kimse ☐ Akrabalar ☐ Büyük Anne ☐ Büyük Baba ☐ Anne ☐ Baba ☐ Kardeşler ☐ Herkes

	Hiç Kimse <<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<									
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Aşağıda sıralanan farklı yer ve mekânlarda, anadilinizi konuşabildiğiniz insanların; konuşamadığınız insanlara göre sayısal oranları hakkında tahminde bulununuz. **100** herkesin anadilinizi konuşabildiği anlamına gelmekteyken; **0** kimsenin anadilinizi konuşmadığı anlamına gelmektedir.

22- Etnik kimliğinizi nasıl tanımlarsınız? Aşağıdaki seçeneklerden sizin için en uygun olanı işaretleyin

Sadece Kürt	Türk'ten çok Kürt	Türk kadar Kürt	Kürt'ten çok Türk	Sadece Türk
1	2	3	4	5

23-Ailenizin, etnik kimliğinizle ilgili öğrettikleri_kapsamında; Kürt olmak sizce hangi değerlerle ilişkilidir?

24- Politik görüş olarak kendinizi nerede konumlandırırsınız?

1 2 3 4 5 6 7
Aşırı Sol Aşırı Sağ

25-Politik görüşünüz, aşağıdaki kategorilerden hangisine daha yakındır?

(Lütfen sadece en yakın olduğunuz bir tanesini seçerek, önüne işaret koyun.)

.....
 Anarsis Cumhuriyetçi Demokrat İslamcı Kemalist Liberal Marksist
 Milliyetçi Muhafazakar Demokrat Sosyalist Ulusalçı Diğer (lütfen elirtiniz.....)

EK-3. ETNİK KİMLİK ÖLÇEĞİ

Aşağıda etnik kimlikle ilgili bazı yargılar bulunmaktadır. Bu yargıların sizin için geçerliliğini tabloyu kullanarak derecelendiriniz.

	Beni İfade Etmez	Beni Az İfade Eder	Beni İfade Eder	Beni Çok İfade Eder
1. Etnik kökenimle ilgili hisselerim çoğunlukla olumsuzdur.	1	2	3	4
2. Etnik kökenimle ilgili şeyler öğrenebileceğim aktivitelere katılmadım.	1	2	3	4
3. Etnik kökenimin benim için ifade ettiği şey konusunda net bir tutum içerisindeyim.	1	2	3	4
4. Etnik kökenimi yansıtabilecek (yemek yemek, müzik dinlemek, film izlemek gibi) şeyleri tecrübe etmekteyim.	1	2	3	4
5. Etnik kökenimi daha iyi öğrenebileceğim organizasyonlara katılıyorum.	1	2	3	4
6. Bana etnik kökenimi öğreten kitaplar/dergiler/gazeteler ya da benzeri materyaller okuyorum.	1	2	3	4
7. Etnik kökenim hakkında olumsuz hislerim var.	1	2	3	4
8. Etnik kökenime maruz kaldığım aktivitelere katılıyorum.	1	2	3	4
9. Başka bir etnik kökene sahip olmayı dilerdim.	1	2	3	4
10. Etnik kökenim beni mutsuz ediyor.	1	2	3	4
11. Kitap, dergi, gazete okuyup; internet araştırması, güncel olayları takip etmek gibi şeyler yaparak etnik kökenim hakkında bir şeyler öğreniyorum.	1	2	3	4
12. Etnik kökenim hakkında ne hissettiğimin bilincindeyim.	1	2	3	4
13. Seçme şansım olsaydı başka bir etnik kökenden olmayı tercih ederdim.	1	2	3	4
14. Etnik kökenimin benim için ne ifade ettiğini biliyorum.	1	2	3	4
15. Bana etnik kökenim hakkında şeyler öğretecek aktivitelere katılıyorum.	1	2	3	4
16. Etnik kökenimi sevmiyorum.	1	2	3	4
17. Etnik kökenimin bana ne ifade ettiği hakkında belli bir algım var.	1	2	3	4

EK-4 KOLEKTİF BENLİK DEĞERİ ÖLÇEĞİ

Aşağıda etnik kimlikle ilgili bazı yargılar bulunmaktadır. Bu yargıların sizin için geçerliliğini tabloyu kullanarak derecelendiriniz.

		Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Kararsızım	Pek Katılmıyorum	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1	Etnik kimliğimin kendimi olumlu ya da olumsuz değerlendirmemde herhangi bir rolü yoktur.	1	2	3	4	5	6	7
2	Etnik kimliğim kendimi iyi hissetmemi sağlıyor.	1	2	3	4	5	6	7
3	Etnik kimliğimi diğer etnik kimliklerle karşılaştırıldığında yetersiz görüldüğünü düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
4	Etnik grubumun bir parçası olmak benliğimin önemli bir yönünü oluşturur.	1	2	3	4	5	6	7
5	Etnik grubumun bir üyesi olmaktan memnunum.	1	2	3	4	5	6	7
6	Etnik kimliğimin saygı duyulan bir etnik kimlik olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
7	Etnik grubumun bir üyesi olmam nasıl bir insan olduğumu hissetmemde önemli bir rol oynamaz	1	2	3	4	5	6	7
8	Etnik grubumun bir üyesi olmak için uğraşmaya değmezmiş.	1	2	3	4	5	6	7
9	Etnik kimliğimin kayda değer bir etnik kimlik olarak görülmediğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
10	Etnik grubumun bir üyesi olmaktan dolayı pişmanlık duyarım.	1	2	3	4	5	6	7
11	Üyesi olduğum etnik grubun iyi bir kimlik olarak değerlendirildiğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
12	Etnik grubumun bir üyesi olmam, kimliğimin önemli bir parçasıdır	1	2	3	4	5	6	7
13	Etnik grubumun üyesi olmaya layık değilim.	1	2	3	4	5	6	7
14	Etnik grubuma sunacak çok katkım olmadığını hissediyorum.	1	2	3	4	5	6	7
15	Etnik grubumun işbirliği yapabilecek bir üyesiyim.	1	2	3	4	5	6	7
16	Çoğu zaman etnik grubumun işe yaramaz bir üyesiymişim gibi hissediyorum	1	2	3	4	5	6	7

EK-5 AİLEVİ ETNİK SOSYALLEŞME ÖLÇEĞİ

Aşağıda anlatılan durumları kendinize göre değerlendirerek, söz konusu durumların yaşanma sıklığını tabloyu kullanarak derecelendiriniz.

	Hiçbir Zaman ← → Her Zaman				
1. Ailem bana etnik kültürel geçmişimi öğretir.	1	2	3	4	5
2. Ailem etnik/kültürel değerlerimiz ve inanışlarımıza saygı duymam konusunda beni teşvik eder.	1	2	3	4	5
3. Ailem etnik grubumuza has aktivitelerde yer alır.	1	2	3	4	5
4. Evimiz etnik/kültürel geçmişimizi yansıtan şeylerle dekore edilmiştir.	1	2	3	4	5
5. Ailemin en çok vakit geçirdiği insanlar bizimle aynı etnik kökene sahip olan insanlardır.	1	2	3	4	5
6. Ailem bana etnik/kültürel değerlerimiz ve inanışlarımız hakkında şeyler öğretir.	1	2	3	4	5
7. Ailem etnik/kültürel geçmişini bilmenin ne kadar önemli olduğunu söyler.	1	2	3	4	5
8. Ailem etnik/kültürel geçmişimize özel bayramları kutlarlar.	1	2	3	4	5
9. Ailem bana etnik/kültürel <u>geçmişimizi</u> öğretir.	1	2	3	4	5
10. Ailem bizimle aynı etnik/kültürel geçmişten gelen sanatçıların şarkılarını dinler.	1	2	3	4	5
11. Ailem etnik/kültürel geçmişimizi temsil eden konser, festival v.b. etkinliklere katılır.	1	2	3	4	5
12. Ailem etnik/kültürel geçmişimize sıkı bir bağlılık hisseder.	1	2	3	4	5

EK-6. PORTRE DEĞERLER ANKETİ

Aşağıda bazı kişiler kısaca betimlenmiştir. Lütfen her betimi okuyun ve bu tanımın Kürtlere ne kadar uyduğunu düşünün. **Kürtlere ne kadar benzediğini göstermek için ilk kutucuğa**; sizce uygun olanı sayıyı yazınız.

Daha sonra size ne kadar benzediğini ya da benzemediğini düşünün. Betimde verilen kişinin **size ne kadar benzediğini göstermek için ikinci kutucuğa** sizce uygun olanı sayıyı yazınız. Rakamların anlamları aşağıdaki gibidir.

1- Hiç Benzemiyor

2- Benzemiyor

3- Çok Az Benziyor

4- Az Benziyor

5- Benziyor

6- Çok Benziyor

	Kürtlere Ne Kadar Benziyor	Size Ne Kadar Benziyor
1. Bir Kürt için yeni fikirler bulmak ve yaratıcı olmak önemlidir.		
2. Bir Kürt için zengin olmak önemlidir. Çok parası ve pahalı şeyleri olsun ister.		
3. Bir Kürt dünyada herkesin eşit muamele görmesinin önemli olduğunu düşünür. Hayatta herkesin eşit fırsatlara sahip olması gerektiğine inanır.		
4. Bir Kürt için yeteneklerini göstermek çok önemlidir. İnsanların onun yaptıklarına hayran olmasını ister.		
5. Bir Kürt için güvenli bir çevrede yaşamak önemlidir. Güvenliliği tehlikeye sokabilecek her şeyden kaçınır.		
6. Bir Kürt hayatta pek çok farklı şey yapmanın önemli olduğunu düşünür. Her zaman deneyecek yeni şeyler arar.		
7. Bir Kürt insanların kendilerine söylenenleri yapmaları gerektiğine inanır. İnsanların her zaman, hatta başkaları izlemiyorken bile kurallara uymaları gerektiğini düşünür.		
8. Bir Kürt içi kendisinden farklı olan insanları dinlemek onun için önemlidir. Onlarla aynı fikirde olmadığında bile onları anlamak ister.		
9. Bir Kürt sahip olduğundan daha fazlasını istememenin önemli olduğunu düşünür. İnsanların sahip olduklarıyla yetinmeleri gerektiğine inanır.		
10. Bir Kürt eğlenmek için her fırsatı kollar. Zevk veren şeyleri yapmak onun için çok önemlidir.		

11. Bir Kürt için yaptığı işler hakkında kendi başına karar vermek önemlidir. Faaliyetlerini seçip planlarken özgür olmaktan hoşlanır.		
12. Bir Kürt için çevresindeki insanlara yardım etmek çok önemlidir. Onların iyiliği için uğraşmak ister.		
13. Bir Kürt için çok başarılı olmak önemlidir. İnsanlar üzerinde iyi izlenim vermekten hoşlanır.		
14. Bir Kürt için ülkesinin güvende olması çok önemlidir. Devletin içeriden ve dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı uyanık olması gerektiğini düşünür.		
15. Bir Kürt risk almaktan hoşlanır. Her zaman macera peşinde koşar.		
16. Bir Kürt için her zaman uygun şekilde davranmak önemlidir. İnsanların yanlış diyeceği şeylerden kaçınmak ister.		
17. Bir Kürt için işin başında olmak ve başkalarına ne yapacaklarını söylemek önemlidir.		
18. Bir Kürt için arkadaşlarına sadık olmak önemlidir. Kendisini ona yakın olan insanlara adamak ister.		
19. Bir Kürt insanların doğayı korumaları gerektiğine gönülden inanır. Çevreye bakıp güzelleştirmek onun için önemlidir.		
20. Bir Kürt için dini inanç önemlidir. Dininin gereklerini yerine getirmek için çok çaba harcar.		
21. Bir Kürt için eşyaların düzenli ve temiz olması önemlidir. Ortalığın dağınık ve kirli olmasından hiç hoşlanmaz.		
22. Bir Kürt her şeyle ilgili olmanın önemli olduğunu düşünür. Her şeyi merak etmekten ve anlamaya çalışmaktan hoşlanır.		
23. Bir Kürt dünyadaki bütün insanların uyum içinde yaşaması gerektiğine inanır. Dünyadaki bütün gruplar arasında barışın güçlenmesi onun için önemlidir.		
24. Bir Kürt hırslı olmanın önemli olduğunu düşünür. Ne kadar yetenekli olduğunu göstermek ister.		
25. Bir Kürt işleri geleneksel yollarla yapmanın en iyisi olduğunu düşünür. Öğrendiği gelenek ve görenekleri devam ettirmek onun için önemlidir.		
26. Bir Kürt için hayattan zevk almak önemlidir. Kendisini 'şımartmaktan' hoşlanır.		

27. Bir Kürt için başkalarının ihtiyaçlarına cevap vermek önemlidir. Tanıdıklarına destek olmaya çalışır		
28. Bir Kürt ana-babasına ve yaşlı insanlara her zaman saygı göstermesi gerektiğine inanır. Onun için itaatkâr olmak önemlidir.		
29. Bir Kürt; herkese, hatta hiç tanımadığı insanlara bile adil muamele yapılmasını ister. Toplumdaki zayıfları korumak onun için önemlidir.		
30. Bir Kürt sürprizlerden hoşlanır. Heyecan verici bir yaşamının olması onun için önemlidir.		
31. Bir Kürt hastalanmaktan kaçınmak için çok çaba gösterir. Sağlıklı olmak onun için önemlidir.		
32. Bir Kürt için hayatta başararak öne geçmek önemlidir. Başkalarından daha iyi olmaya çalışır.		
33. Bir Kürt için kendisini inciten insanları bağışlamak önemlidir. İçlerindeki iyi yanları görmeye ve kin gütmemeye çalışır.		
34. Bir Kürt için bağımsız olmak önemlidir. Kendi ayakları üzerinde durmak ister.		
35. Bir Kürt için istikrarlı bir hükümetin olması önemlidir. Sosyal düzenin korunması konusunda endişelenir.		
36. Bir Kürt için başkalarına karşı her zaman nazik olmak önemlidir. Başkalarını hiçbir zaman rahatsız ve huzursuz etmemeye çalışır.		
37. Bir Kürt hayattan zevk almayı gerçekten ister. İyi zaman geçirmek onun için çok önemlidir.		
38. Bir Kürt için alçakgönüllü ve kibirsiz olmak önemlidir. Dikkatleri üzerine çekmemeye çalışır.		
39. Bir Kürt her zaman kararları veren kişi olmak ister. Lider olmaktan hoşlanır.		
40. Bir Kürt için doğaya uyum sağlamak ve onla kaynaşmak önemlidir. İnsanların doğayı değiştirmemesi gerektiğine inanır.		